કહ્યું;[1] મેં તમને કહ્યું ન હતું કે તમે કદાપી મારી સાથે રહી શકશો નહિ? (૭૫) [2] કહ્યું આના પછી (જો) હું તમને કશું પૂછું તો પછી મારી સાથે રહેશો નહિ, બેશક મારા તરફથી તમારૂં (સાથે નહિ રાખવાનું) કારણ સંપૂર્ણ થઇ ચૂકયું (૭૬) પછી બન્ને ચાલ્યા ત્યાં સુધી કે એક ગામવાળાઓ પાસે આવ્યા,[3] તે ગામડીઆઓ પાસે ખાવાનું માંગ્યું, તેમણે તેમને દાવત આપવાનું કબૂલ કર્યુ નહિ[4], પછી બન્નેએ તે ગામમાં એક દીવાલ જોઇ કે પડવાની અણી પર છે, પેલા બન્દાએ[5] તેને સીધી કરી દીધી, મૂસાએ કહ્યું; તમે ઇચ્છત તો એ બદલ કંઇક મજૂરી લઇ લેત[6] (૭૭) કહ્યું; આ[7] મારી અને તમારી જુદાઇ છે. હવે હું તમને તે બાબતોનો ગુપ્તાર્થ કહીશ જેના પર તમે ધીરજ ધરી શકયા નહિ[8] (૭૮) પેલું જે વહાણ હતું તે હતું અમુક મોહતાજોનું[9] કે જેઓ દરિયામાં કામ કરતા હતા, તો મેં ઇચ્છયું કે તેને એબવાળું કરી દઉં, અને તેમની પાછળ એક બાદશાહ હતો[10] જે દરેક અણભાગ્યું વહાણ જોર જુલમથી છીનવી લેતો (હતો)[11] (૭૯) અને પેલો જે છોકરો હતો તેનાં માં-બાપ મુસલમાન હતાં તો અમને ભય લાગ્યો કે તે તેમને બળવાખોરી અને

قال الم ١٦ — الكهف ١٨

قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ
صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا
تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾ فَانطَلَقَا
حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن
يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ
فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ
هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ
تَسْتَطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ
يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُم
مَّلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ
أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا

૧. હઝરત ખિઝરે કે અય મૂસા !....

૨. એના જવાબમાં હઝરતે મૂસા અલયહિસ્સલામે.....

૩. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે તે ગામ એટલે ઇન્તાકિયહ, ત્યાં એ લોકોએ.

૪. અને યજમાન બનવા તૈયાર થયા નહિ, હઝરત કતાદાએ ફરમાવ્યું છે કે; જે વસ્તીમાં મહેમાનોની યજમાની કરવામાં આવે નહિ તે અતિખરાબ વસ્તી છે.

૫. અર્થાત હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સલામે પોતાનો હાથ લગાડીને પોતાની કરામતથી....

૬. કારણ કે આપણા માટે તો આ જરૂરતનો સમય છે અને વસ્તીવાળાઓએ આપણી કશી આગતા સ્વાગતા કરી નથી આવી પરિસ્થિતિમાં તેમનું કામ કરી આપવા બદલ મહેનતાણું લેવું યોગ્ય હતું, ત્યારે હઝરત ખિઝરે...

૭. સમય અથવા આ વખતની અસંમતિ...

૮. અને એમાં જે ભેદો હતાં તે ઉઘાડા કરીશ.

૯. જે દશ ભાઇઓ હતા તેમનામાં પાંચ તો અપંગ હતા જેઓ કશું જ કરી શકતા ન હતા અને પાંચ તંદરૂસ્ત હતા...

૧૦. તેમને પાછા જતાં તેની પાસે થઇને પસાર થવું પડત. તે બાદશાહનું નામ જલન્દી હતું, વહાણવાળાઓને તેની ખબર ન હતી અને તેની રૂઢી એ હતી કે...

કુફ્ર પર ચઢાવી દે[૧૨] (૮૦) તો અમે ઇચ્છયું કે તે બન્નેનો રબ એનાથી ઉત્તમ[૧૩] સ્વચ્છ અને મહેરબાનીમાં એનાથી વધીને નજીક (ના ભવિષ્ય)માં જ આપે[૧૪] (૮૧) રહી પેલી ભીંત, તો તે શહેરના બે યતીમ છોકરાઓની હતી [૧૫] અને તેની નીચે તેમનો ખજાનો હતો [૧૬] અને તેમનો બાપ નેક માણસ હતો [૧૭], તો તમારા પરવર દિગારે ઇચ્છયું કે તે બન્ને પોતાની યુવાવસ્થાએ પહોંચે [૧૮], અને પોતાનો ખજાનો કાઢે તમારા રબની રહમતથી અને આ કંઇ મેં મારી પોતાની આપખૂદીથી કર્યું નથી. [૧૯] આ ગુપ્તાર્થ છે તે વાતોનો જેના પર તમારાથી સબર થઇ શકયો નહિ [૨૦] (૮૨) અને તમને [૨૧] ઝુલકરનૈન બાબત પૂછે છે [૨૨]? તમે ફરમાવો; હું તમને તેનું વર્ણન કહી સંભળાવું છું (૮૩) બેશક ! અમે તેને ધરતીમાં કાબૂ આપ્યો અને પ્રત્યેક વસ્તુનો એક સામાન આપ્યો [૨૩] (૮૪) તો તે એક સામાન પાછળ ચાલ્યો [૨૪] (૮૫) એટલે સુધી કે જ્યારે સૂર્યાસ્તના સ્થળે પહોંચ્યો (ત્યારે) તેને એક કાળા કાદવના વહેણમાં ડૂબતો જોયો [૨૫] અને ત્યાં [૨૬] એક કોમનો ભેટો થયો, [૨૭] અમે ફરમાવ્યું, અય ઝુલકરનૈન! યા તો તુ એમને સજા કર [૨૮] યા એમની સાથે ભલાઇ અખત્યાર કર (૮૬)

قَالَ الَمْ ١٦ الكهف ١٨

وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدْنَآ أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَوٰةً
وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَأَمَّا ٱلْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَـٰمَيْنِ يَتِيمَيْنِ
فِى ٱلْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُۥ كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا
صَـٰلِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَآ أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا
كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُۥ عَنْ أَمْرِى ۚ
ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ
عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾
إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَـٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾
فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا
تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا
يَـٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

૧૧. અને જો એબવાળું હોય તો તેને જવા દેતો હતો એટલા માટે મેં તે વહાણને એબદાર કરી દીધું જેથી તે એ ગરીબો માટે બાકી રહે.

૧૨. અને તેઓ એના પ્રેમમાં દીનથી ફરી જાય અને ગુમરાહ થઇ જાય અને હઝરત ખિઝરને એ ભય એટલા કારણે હતો કે તેઓ અલ્લાહના જણાવવાથી તેની છુપી હાલતને જાણતા હતા. મુસ્લિમ શરીફની હદીષમાં છે કે તે છોકરો કાફિર જ જન્મયો હતો. ઇમામ સુબકીએ ફરમાવ્યુ કે; છુપી હાલત જાણીને છોકરાને મારી નાખવો એ હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સલામ માટે જ ખાસ છે, તેમને એની પરવાનગી હતી. (એમના સિવાય) જો કોઇ વલી કોઇ બાળકની એવી હાલત જાણી લે તો તેના માટે કતલ જાઇઝ નથી. અરાઇસ કિતાબમાં છે કે; જ્યારે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે, હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સલામને પૂછયું કે; તમે સ્વચ્છ જીવને મારી નાખ્યો? ત્યારે તેમને માઠું લાગ્યું અને તેમણે તે છોકારાનો ખભો ભાંગીને તેનું માંસ ચીર્યું તો તેની અંદર લખેલું હતું કે કાફિર છે કદી અલ્લાહ પર ઇમાન લાવશે નહિ. (જુમલ)

૧૩. બાળક ગુનાહો અને નાપાકીઓથી પાક અને

૧૪. જે માં-બાપ સાથે અદબ અને સદવર્તન તેમજ હેત અને પ્રેમ ધરાવતું હોય. રિવાયતમાં બયાન થયું છે કે અલ્લાહ તઆલાએ તેમને એક પુત્રી આપી જેના નિકાહ એક નબી સાથે થયા અને તેનાથી નબી પેદા થયા જેમનાં હાથે અલ્લાહ તઆલાએ ઘણા બધા લોકોને હિદાયત આપી. બન્દાએ અલ્લાહના ધારેલાથી ખુશ રહેવું જોઇએ એમાં સારૂં થાય છે.

૧૫. જેમના નામ અસરમ અને સરીમ હતાં.

૧૬. તિરમિઝીની હદીષમાં છે કે તે દીવાલની નીચે સોનુ અને ચાંદી દાટેલાં હતાં. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું તેમાં સોનાની એક તખ્તી હતી, જેના પર લખ્યું હતું; તેની હાલત અજબ છે જેને મૃત્યુનું યકીન હોય તેને ખુશી કેવી રીતે થાય છે? તેની હાલત અજબ છે જે તકદીર પર યકીન ધરાવે, તેને ગુસ્સો કેવી રીતે આવે છે? તેની હાલત અજબ છે જેને રોજીનું યકીન હોય, તે કેમ આશ્ચર્યમાં પડે છે? તેની હાલત અજબ છે જેને હિસાબનું યકીન હોય, તે કેમ કરી ગાફિલ રહી શકે છે? તેની હાલત અજબ છે જેને જગતના વિનાશ અને ફેરફારનું યકીન હોય, તે કેમ કરી શાંતિ મેળવી શકે છે? અને તેની સાથે લખ્યું હતું લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ મોહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ. અને તે તખ્તીની બીજી બાજુ લખ્યું હતું; હું અલ્લાહ છું મારા સિવાય કોઇ મઅ્બૂદ નથી હું એકલો છું, મારો કોઇ ભાગીદાર નથી, મેં ભલાઇ અને બુરાઇનું સર્જન કર્યું. તેના માટે ખુશી છે જેને મેં ભલાઇ માટે પેદા કર્યા અને તેના હાથે ભલાઇ ચાલુ કરી, તેના માટે બરબાદી છે જેને બુરાઇ માટે પેદા કર્યો, અને તેના હાથે બુરાઇ ચાલુ કરી.

૧૭. તેનું નામ કાશિહ હતું અને એ માણસ પરહેઝગાર હતો, હઝરત મોહંમ્મદ ઇબ્ને મુન્કદિરે ફરમાવ્યું કે; અલ્લાહ તઆલા બન્દાની નેકીના કારણે તેની ઔલાદને ઔલાદની ઔલાદને અને તેના મહોલ્લાવાળાઓને પોતાની હિફાઝતમાં રાખે છે. (સુબ્હાનલ્લાહ)

૧૮. અને તેમની બુદ્ધિ પુખ્ત થાય અને તેઓ સશક્ત તાકાતવાન બની જાય.

૧૯. બલ્કે અલ્લાહના હુકમથી કર્યું.

૨૦. અમુક લોકો નબી પર વલીને શ્રેષ્ઠતા આપીને કુમાર્ગે ચઢી ગયા અને તેમણે એવું ધાર્યું કે હઝરત મૂસાને હઝરત ખિઝર પાસેથી ઇલ્મ પ્રાપ્ત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો, હઝરત ખિઝર વલી (અને હઝરત મૂસા નબી) હોવા છતાં. પણ હકીકતમાં વલીને નબી પર શ્રેષ્ઠતા એ દેખાતું કુફ્ર છે. અને હઝરત ખિઝર (એક મંતવ્ય અનુસાર) નબી છે (તો નબીને નબી પાસેથી ઇલ્મ મેળવવાનો હુક્મ થયો) અને જો એવું ન હોય (હઝરત ખિઝર નબી ન હોય) જેવું કે અમુકનું ધારવું છે તો આ અલ્લાહ તઆલા તરફથી હઝરત મૂસાની આજમાયશ છે. અને તે સિવાય અહલે કિતાબ એ વાતને માને છે કે આ બનાવ બની ઇસરાઇલના પૈગમ્બર હઝરત મૂસાનો છે જ નહિ બલ્કે આ બનાવ મૂસા બિન માસાનનો છે. અને વલી તો નબી પર ઇમાન લાવ્યા પછી જ વિલાયતની પદવી પર પહોંચે છે માટે એનું નબીથી વધી જવું અશક્ય છે. (મદારિક)

વધુ પડતા આલિમો એ વાતને માને છે અને મશાઇખો, સૂફીઓ અને ઇરફાનવાળાઓની તો એ બાબત એકમતી છે કે હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સલામ જીવતા છે. શેખ અબૂ અમ્ર બિન સલાહે પોતાના ફતવામાં ફરમાવ્યું કે; હઝરત ખિઝર બધા જ ઉલમા અને સાલેહીન અનુસાર જીવતા છે. એવું પણ કહેવાયું છે કે હઝરત ખિઝર અને હઝરત ઇલ્યાસ બન્ને જીવતા છે અને દર વરસે હજના દિવસોમાં તેમની મુલાકાત થાય છે, એવું પણ બયાન થયું છે કે હઝરત ખિઝરે 'ચશ્મએ હયાત'માં ગુસલ કર્યું અને તેનું પાણી પીધુ છે. વલ્લાહુ તઆલા અઅ્લમ (ખાઝિન).

૨૧ તમારી પરીક્ષા લેવા ખાતર અબૂ જહલ વિગેરે મક્કાના કાફિરો અથવા યહૂદીઓ.

૨૨. ઝુલકરનૈનનું નામ સિકન્દર છે તેઓ હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સલામના મસીયાઇ ભાઇ થાય છે તેમણે જ ઇસ્કંદરિયહ શહેર વસાવ્યું અને તેનું નામ પોતાના નામ પર પાડયું. હઝરત ખિઝર અલયહિસ્સ-લામ તેના વજીર અને ઝંડો ઊંચકનાર હતા. દુનિયામાં એવા ચાર બાદશાહો થયા છે જેમનું રાજ્ય સમગ્ર વિશ્વ પર હતું. તેમનામાં બે મોઅ્મિન હતા હઝરત ઝુલકરનૈન અને હઝરત સુલૈમાન અલા નબીય્યિના

قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهٗ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهٖ
فَيُعَذِّبُهٗ عَذَابًا نُّكْرًا ٨٧ وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَهٗ جَزَآءَ ن الْحُسْنٰى وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ٨٨
ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ٨٩ حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا
تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ٩٠
كَذٰلِكَ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ٩١ ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ٩٢
حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمَا قَوْمًا
لَّا يَكَادُوْنَ يَفْقَهُوْنَ قَوْلًا ٩٣ قَالُوْا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ
يَاْجُوْجَ وَمَاْجُوْجَ مُفْسِدُوْنَ فِى الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ
لَكَ خَرْجًا عَلٰۤى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ٩٤ قَالَ مَا
مَكَّنِّىْ فِيْهِ رَبِّىْ خَيْرٌ فَاَعِيْنُوْنِىْ بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ

વિનંતી કરી કે; તે જેણે જુલ્મ કર્યો [29] તેને તો નજીકમાં જ સજા આપીશું [30] પછી પોતાના રબ પ્રતિ પરત કરવામાં આવશે [31] તે તેને બુરો માર મારશે (૮૭) અને જે ઇમાન લાવ્યો અને નેક કામો કર્યાં તો તેનો બદલો ભલાઇ છે [32] અને નજીકમાં જ અમે તેને સરળ કામ કહીશું [33] (૮૮) ફરી એક સામાન પાછળ ચાલ્યો [34] (૮૯) એટલે સુધી કે જ્યારે સૂર્યોદયના સ્થળે પહોંચ્યો (તો) તેને એવી કોમ પર ઉદય થતો જોયો જેમના માટે અમે સૂર્યથી (બચવા) કોઇ આડ રાખી નથી [35] (૯૦) આમ જ છે. અને જે કંઇ તેની પાસે હતું [36] (તે) બધાને અમારું ઇલ્મ ઘેરી વળેલું છે [37] (૯૧) ફરી એક સામાન પાછળ ચાલ્યો [38] (૯૨) એટલે સુધી કે જ્યારે બે પહાડો ની વચ્ચે પહોંચ્યો તેનાથી પેલી પાર કંઇક એવા લોકો જોયા કે કોઇ વાત સમજતા જણાતા ન હતા [39] (૯૩) તેમણે કહ્યું; અય ઝુલકરનૈન ! બેશક ! યાજૂજ અને માજૂજ [40] ધરતીમાં હુલ્લડ મચાવે છે તો શું અમે તમારા માટે કંઇ માલ (દોલત) નક્કી કરી દઇએ એટલા માટે કે આપ અમારી અને તેમની વચ્ચે એક દીવાલ બનાવી આપો [41] (૯૪) કહ્યું; તે જેના પર મને મારા રબે કાબૂ આપ્યો છે તે ઉત્તમ છે[42], તો મારી સહાય તાકાત વડે કરો[43] હું

વઅલયહિમુસ્સલામ અને બે કાફિર હતા, નમરૂદ અને બુખ્તનસર. અને નજીકમાં જે એક પાંચમાં બાદશાહ આ ઉમ્મતમાંથી થશે જેમનું નામ મહેદી છે તેમનું રાજ્ય વિશ્વ પર થશે. ઝુલકરનૈનની નબુવ્વત બાબત મતભેદ છે. હઝરત અલી રદીયલ્લાહુ અન્હૂએ ફરમાવ્યું કે તેઓ ન નબી હતા ન ફરિશ્તા અલ્લાહને મહોબ્બત કરનાર એક બન્દા હતા અલ્લાહે તેમને પોતાના પ્યારા બનાવ્યા.

૨૩. જે વસ્તુની લોકોને જરૂર પડે છે અને જે કંઇ બાદશાહોને દેશો અને શહેરો જીતવા અને દુશ્મનોનો સામનો કરવા માટે જોઇએ તે બધું જ આપ્યું.

૨૪. સંબબ (સામાન) તે વસ્તુ છે જે હેતુ સુધી પહોંચવાનું સાધન બને, પછી તે ઇલ્મ હોય કે કુદરત હોય. તો ઝુલકરનૈને જે હેતુ સિધ્ધ કરવાનો ઇરાદો કર્યો તેવો સબબ પકડયો.

૨૫. ઝુલકરનૈને કિતાબોમાં જોયું હતું કે સામ (હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામના દીકરાનું નામ) વંશમાંથી એક વ્યક્તિ ચશ્મએ હયાત (આબે હયાત) નું પાણી પીશે અને તેને મૃત્યુ નહિ આવે. એટલે તેઓ ચશ્મએ હયાત ઢુંઢવા પૂર્વ અને પશ્ચિમની સફરે ઉપડયા અને એમની સાથે હઝરત ખિઝર પણ હતા, તેઓ તો ચશ્મએ હયાત સુધી પહોંચી ગયા, અને તેમણે પાણી પણ પીધું પણ ઝુલકરનૈનના નસીબમાં ન હતું તેમને તે નહેર મળી નહિ, એ સફરમાં પશ્ચિમ તરફ રવાના થયા તો જ્યાં સુધી વસ્તી હતી તે બધુ અંતર કાપી નાખ્યું અને પશ્ચિમ તરફ ત્યાં સુધી પહોંચ્યા જ્યાં વસ્તીનું નામ નિશાન બાકી રહ્યું નહિ. ત્યાં તેમને સૂર્યાસ્ત સમયે એવો લાગ્યો જાણે કે તે કાળી નહેરમાં ડૂબે છે, જેમકે દરિયાના સફર કરનારને તે પાણીમાં ડૂબતો દેખાય છે.

قال الم ١٦ الكهف ١٨

وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ
الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ
آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ۝ فَمَا اسْطَاعُوا أَن يَظْهَرُوهُ
وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ۝ قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي
فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي
حَقًّا ۝ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَ
نُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ۝ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ
يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ۝ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ
فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ۝
أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن
دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ۝

તમારી તેમની વચ્ચે એક મજબૂત આડ બનાવી દઉં[૪૪] (૯૫) મારી પાસે લોઢાના તખ્તાઓ લાવો[૪૫] એટલે સુધી કે જ્યારે તે દીવાલ બન્ને પહાડોની ધારીઓ સુધી પહોંચાડી દીધી (ત્યારે) કહ્યું; ફૂંકો. એટલે સુધી કે જ્યારે તેને (માત્ર) આગ કરી દીધી (ત્યારે કહ્યું; લાવો હું એના પર ઢોળું ઓગળેલું તાંબુ (૯૬) તો યાજુજ અને માજુજ તેના પર ચઢી શકયા નહિ અને ન તેમાં કાણું પાડી શકયા (૯૭) કહ્યું; [૪૬] આ મારા રબની રહમત છે, પછી જ્યારે મારા રબનો વાયદો આવશે[૪૭] (ત્યારે) તેને ટુકડે ટુકડા કરી નાખશે અને મારા રબનો વાયદો સાચો છે[૪૮] (૯૮) અને તે દિવસે અમે તેમને છુટા મૂકીશું કે તેમનું એક ટોળું બીજા પર ચઢયું આવશે અને સૂર ફૂંકવામાં આવશે [૪૯] તો અમે બધાંને [૫૦] ભેગા કરી લાવીશું (૯૯) અને અમે તે દિવસે જહન્નમ કાફિરોની સામે લાવીશું[૫૧] (૧૦૦) તે જેઓની આંખો પર મારી યાદ તરફથી પડદો પડયો હતો [૫૨] અને હક્ક વાત સાંભળી શકતા હતા નહિ [૫૩] (૧૦૧) તો શું કાફિર એવું સમજે છે કે મારા બન્દાઓને [૫૪] મારા સિવાય તરફદાર બનાવી લેશે ?[૫૫] બેશક ! અમે કાફિરોની મહેમાની માટે જહન્નમ તૈયાર કરી રાખી છે (૧૦૨)

૨૬. તે નહેર પાસે.

૨૭. જેમણે શિકાર કરેલા જાનવરોના ચામડાં પહેર્યાં હતાં તે સિવાય તેમનાં શરીરો પર કોઇ વસ્ત્રો ન હતાં અને દરિયાના મરેલાં જાનવરો તેમનો ખોરાક હતાં એ લોકો કાફિર હતા.

૨૮. અને એમનામાં જે ઇસ્લામ સ્વીકારે નહિ તેને કતલ કર.

૨૯. અર્થાત કુફ્ર અને શિર્ક કર્યું અને ઇમાન લાવ્યો નહિ.

૩૦. કતલ કરીશું . આ તો તેની દુનિયામાં સજા છે.

૩૧. કયામતના દિવસે.

૩૨. અર્થાત જન્નત.

૩૩. અને તેને એવી વસ્તુઓનો હુકમ આપીશું જે તેના માટે સહેલી હોય અઘરી ન હોય. હવે ઝુલકરનૈન બાબત કહેવામાં આવે છે કે તે...

૩૪. પૂર્વ દિશા તરફ.

૩૫. તે સ્થળે જ્યાં તેની અને સૂર્યની વચ્ચે કોઇ વસ્તુ પહાડ, ઝાડ વગેરે આડે આવતું હતું નહિ ન તો ત્યાં કોઇ ઇમારત બાંધી શકાય તેમ હતું અને ત્યાંના લોકોની હાલત એ હતી કે સૂર્યોદય સમયે ગુફાઓમાં પેસી જતા હતા અને સૂરજ ઢળ્યા પછી નીકળીને પોતાનાં કામકાજ કરતા હતા.

૩૬. સૈન્ય લશ્કર લડાઇનાં હથિયારો રાજ્યનો સરસામાન અને અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું કે; રાજ્ય કારભારની આવડત અને રાજ્યના કામો પાર પાડવાની લાયકાત.

૩૭. તફસીરકારોએ કઝાલિક (આમ જ છે)ના અર્થ બાબત કહ્યું છે કે ઝુલકરનૈન જેવુ વર્તન પશ્ચિમની કોમ સાથે કર્યું હતું તેવું જ પૂર્વની કોમ સાથે કર્યું કારણ કે એ લોકો પણ તેમની જેમ કાફિર હતા. તો જેઓ તેમનામાંથી ઇમાન લાવ્યા તેમની સાથે એહસાન કર્યું અને જે કુફ્રને વળગી રહયા તેમને સજા કરી.

૩૮. ઉત્તરમાં

૩૯. કારણ કે તેમની ભાષા કંઇક અજબ હતી તેમની સાથે ઇશારાઓ વિગેરેની સહાયથી મહા મુશ્કેલીએ વાત કરી શકાતી હતી.

૪૦. એ યાફિસ (નૂહ અલયહિસ્સલામના પુત્ર) ની ઔલાદમાંથી ફસાદી લોકો છે તેમની સંખ્યા ઘણી મોટી છે ધરતીમાં ફસાદ કરતા હતા વસંતના સમયમાં નીકળતા તો ખેતીઓ અને ઘાસપાન બધું ખાઇ જતા હતા. કશું રહેવા દેતા ન હતા અને સુકી વસ્તુઓ ઊંચકીને લઇ જતા હતા. માનવીઓને તેમજ પ્રાણીઓને સાપ વીંછી સુધ્ધાંને ખાઇ જતા હતા, હઝરત ઝુલકરનૈનને લોકોએ તેમની ફરિયાદ કરી કે તેઓ...

૪૧. જેથી તેઓ અમારા સુધી પહોંચી શકે નહિ અને અમે તેમના હુલ્લડ અને ઇજાથી બચીએ.

૪૨. અર્થાત અલ્લાહની મહેરબાનીથી મારી પાસે ઘણી દોલત અને દરેક જાતનો સામાન છે તમારી પાસેથી કશું લેવાની જરૂર નથી.

૪૩. અને જે કામ હું કહું તે કરો.

૪૪. તેમણે પૂછયું; તો પછી અમારા લાયક શું કામ છે? ફરમાવ્યું;

૪૫. અને પાયો ખોદાવ્યો જ્યારે પાણી સુધી ખોદાયું ત્યારે તેમાં ઓગળેલા તાંબા વડે પથ્થર જમાવવામાં આવ્યા અને લોઢાના તખ્તાઓ ઉપર નીચે જમાવીને તેમની વચ્ચે વચ્ચે લાકડાં અને કોલસા ભરવામાં આવ્યા અને પછી આગ ચાંપવામાં આવી. આવી રીતે તે દીવાલ પહાડની ઊંચાઇ સુધી બનાવી દેવામાં આવી અને બન્ને પહાડોની વચમાં જગ્યા રહેવા દેવામાં આવી નહિ, ઉપરથી ઓગાળેલું તાંબુ તેના પર ચઢાવી દેવામાં આવ્યું આ બધું મળીને એક સખત વસ્તુ બની ગઇ.

૪૬. ઝુલકરનૈને કે...

૪૭. અને કયામત નજીક આવશે ત્યારે યાજુજ માજુજને નીકળવાનો સમય આવશે.

૪૮. હદીષ શરીફમાં છે કે યાજુજ માજુજ દરરોજ તે દીવાલને તોડે છે અને આખો દિવસ મહેનત કરીને જ્યારે તેને તોડવાની અણી પર હોય છે ત્યારે તેમનામાં કોઇ બોલે છે કે; ચાલો બાકીની કાલે તોડી નાખીશું, બીજો દિવસ જ્યારે આવે છે ત્યારે તે અલ્લાહના હુકમથી પહેલાં કરતાં વધારે મજબૂત બની ગએલી હોય છે. જ્યારે તેમને નીકળવાનો સમય આવી પહોંચશે ત્યારે તેમાંથી કોઇ બોલનાર બોલશે; હવે ચાલો બાકીની દીવાલ કાલે તોડી નાખીશું ઇન્શાઅલ્લાહ. ઇન્શાઅલ્લાહ કહેવાનું ફળ એ મળશે કે તે દિવસની મહેનત અકારત નહિ જાય અને બીજા દિવસે દીવાલ તેમને તેટલી તૂટેલી જ મળશે જેટલી આગલા દિવસે તોડીને ગયા હતા. હવે તેઓ નીકળી આવશે અને પૃથ્વી પર હુલ્લડ મચાવશે, કતલ અને લૂંટ ચલાવશે નદીઓનું પાણી પી જશે, જાનવરો, ઝાડો અને જે માનવી હાથ લાગશે તેને ખાઇ જશે, મક્કા મુકર્રમા, મદીના મુનવ્વરા અને બયતુલ મુકદ્દસ માં દાખલ થઇ શકશે નહિ. અલ્લાહ તઆલા હઝરત ઇસા અલયહિસ્સલામની દુઆથી તેમનો નાશ કરશે એવી રીતે કે તેમની ગરદનોમાં જીવડાં પડશે જે તેમના સર્વનાશનું કારણ બનશે.

૪૯. આથી સાબિત થાય છે કે યાજુજ માજુજનું નીકળવું કયામત નજીક આવવાની નિશાનીઓમાંથી

قال الم ١٦ الكهف ١٨

قل هل ننبئكم بالأخسرين أعمالا الذين
ضل سعيهم في الحيوة الدنيا وهم يحسبون
أنهم يحسنون صنعا أولئك الذين كفروا بآيت
ربهم ولقائه فحبطت أعمالهم فلا نقيم لهم
يوم القيمة وزنا ذلك جزاؤهم جهنم بما كفروا
واتخذوا آيتي ورسلي هزوا إن الذين
آمنوا وعملوا الصلحت كانت لهم جنت
الفردوس نزلا خلدين فيها لا يبغون
عنها حولا قل لو كان البحر مدادا لكلمت
ربي لنفد البحر قبل أن تنفد كلمت ربي
ولو جئنا بمثله مددا قل إنما أنا

તમે ફરમાવો; શું અમે તમને કહી આપીએ કે સર્વથી અપૂર્ણ અમલ કોના છે ? [56] (૧૦૩) તેમના જેમના બધા જ પ્રયત્નો દુનિયાના જીવનમાં ખોવાઇ ગયા [57] અને તેઓ એવા ખ્યાલમાં છે કે અમે સારૂં કરી રહ્યા છીએ (૧૦૪) એ લોકો જેમણે પોતાના રબની આયતો અને મુલાકાતને માની નહિ [58] તો તેમનું કર્યું કારવ્યું બધું અકારત છે તો અમે તેમના માટે કયામતના દિવસે કોઇ તોલ કરીશું નહિ [59] (૧૦૫) આ તેમનો બદલો છે જહન્નમ, એ બાબત કે તેમણે કુફ્ર કર્યું અને મારી આયતો અને મારા રસૂલોની હાંસી બનાવી (૧૦૬) બેશક ! જેઓ ઇમાન લાવ્યા અને સારાં કામો કર્યા ફિરદોસના બગીચાઓ તેમની મહેમાની છે [60] (૧૦૭) તેઓ કાયમ એમાં જ રહેશે ત્યાંથી સ્થળાંતર ઇચ્છશે નહિ [61] (૧૦૮) તમે ફરમાવી દો; જો દરિયો મારા રબની વાતો માટે શાહી હોય તો અવશ્ય દરિયો પુરો થઇ જાય અને મારા રબની વાતો પુરી ન થાય, જો આપણે બીજું એટલું વધારે તેની મદદે (લખવા માટે) લઇ આવીએ તો પણ [62] (૧૦૯) તમે ફરમાવો; જાહેર માનવ મુખાકૃતિમાં તો હું છે.

૫૦. અર્થાત બધી મખ્લૂકને કયામતના દિવસે અઝાબ અને સવાબ માટે.

૫૧. કે તેને સ્પષ્ટ રીતે જુએ.

૫૨. અને તેઓ અલ્લાહની નિશાનીઓ તેમજ કુરઆન અને હદીષ તથા બયાન અને કુદરતની દલીલો અને ઇમાનથી આંધળા બનેલા રહ્યા અને આમાંથી એક પણ વસ્તુને તેઓ જોઇ શકયા નહિ.

૫૩. પોતાની કમનસીબીથી રસૂલે કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહે વસલ્લમની અદાવતના કારણે.

૫૪. દા. ત. હઝરત ઇસા અને હઝરત ઉઝેર અને ફરિશ્તાઓ.

૫૫. અને એ રીતે કંઇક લાભ મેળવશે. એવી માન્યતા ખોટી છે, તે બન્દાઓ એમનાથી બેઝાર છે અને એમના આ શિર્ક બદલ અઝાબ કરીશું.

૫૬. અર્થાત તે કોણ લોક છે જેઓ અમલ કરીને થાક્યા અને કષ્ટો વેઠયાં અને એવી આશામાં રહ્યા કે આ આમાલ બદલ કૃપા અને રહેમ દ્રષ્ટિથી માલામાલ કરવામાં આવશે. પણ ઉલ્ટું એના બદલે વિનાશ અને બરબાદીમાં પડયા? હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદિયાલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું; તેઓ યહૂદીઓ અને ખ્રિસ્તીઓ છે. અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું કે; તેઓ પાદરીઓ છે જે એમના ઇબાદતખાનાઓમાં એકાંતવાસ કરતા હતા. હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજહહુએ ફરમાવ્યું કે; એ લોકો અહલે હુરૂરા એટલે કે ખારજીઓ છે.

૫૭. અને અમલ બેકાર થઇ ગયા.

૫૮. રસૂલ અને કુરઆન પર ઇમાન લાવ્યા નહિ અને મૃત્યુ બાદ જીવતા થવાના તેમજ હિસાબ,

بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ
فَمَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا
وَّلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾
سُوْرَةُ مَرْيَمَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ ثَمَانٍ وَّتِسْعُوْنَ اٰيَةً وَّسِتُّ رُكُوْعَاتٍ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهٗ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾
اِذْ نَادٰى رَبَّهٗ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ وَهَنَ
الْعَظْمُ مِنِّيْ وَاشْتَعَلَ الرَّاْسُ شَيْبًا وَّلَمْ اَكُنْۢ بِدُعَآئِكَ
رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَاِنِّيْ خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَّرَآءِيْ وَ
كَانَتِ امْرَاَتِيْ عَاقِرًا فَهَبْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾
يَّرِثُنِيْ وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوْبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

તમારી જેવો છું [૬૩] મને વહી આવે છે કે તમારો મઅબૂદ **એક જ મઅ્બૂદ[૬૪] છે. તો જેને પોતાના રબને મળવાની આશા** હોય તેને જોઇએ કે નેક કામ કરે અને પોતાના પરવર દિગારની બન્દગીમાં કોઇને ભાગીદાર બનાવે નહિ. [૬૫] (૧૧૦)

અલ્લાહના નામથી શરૂ જે મોટો મહેરબાન ઘણો રહેમવાળો (છે)[૬૬]

આ વર્ણન છે તારા પરવરદિગારની તે મહેરબાનીનું જે તેણે પોતાના બન્દા ઝકરિયા પર કરી (૨) જ્યારે તેણે પોતાના રબને ધીમેથી પોકાર્યો [૬૭] (૩) વિનંતી કરી; અય મારા પરવર દિગાર! મારા હાડકાં કમજોર થઇ ગયાં [૬૮] ને માથેથી વૃધ્ધાવસ્થાનો હલ્લો ફૂટી નીકળ્યો [૬૯] અને અય મારા પરવરદિગાર! હું તને પોકારીને કદી પણ નિર્ભાગી રહ્યો નથી [૭૦] (૪) અને મને મારા પછી મારા સગાંઓનો ભય છે [૭૧] અને મારી પત્ની વાંઝ છે તો મને પોતાની પાસેથી કોઇ એવો આપી દે જે મારૂ કાર્ય ઉપાડી લે [૭૨] (૫) તે મારો વારસદાર બને, અને યાકૂબની ઔલાદનો વારસદાર બને, અને અય મારા રબ ! તેને બનાવ મનગમતો [૭૩] (૬)

સવાબ અને અઝાબને નકારતા રહયા.

૫૯. હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી રદીયલ્લાહુ અન્હૂએ ફરમાવ્યું કે; કયામતના દિવસે અમુક લોકો એવા અમલ લાવશે જે તેમના ખ્યાલ મુજબ મક્કા મુકર્રમાના પહાડો કરતાં વધારે મોટા હશે પણ જ્યારે તેમને તોલવામાં આવશે ત્યારે કશું જ નહિ હોય.

૬૦. હઝરત અબૂ હુરૈરહ્ રદીયલ્લાહુ અન્હૂએ કહ્યું કે સય્યિદે આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમે ફરમાવ્યું; જ્યારે અલ્લાહ પાસે માંગો તો ફિરદોસ માંગો કારણ કે તે જન્નતોમાં બધાંની વચ્ચે અને બધાંથી ઊંચી છે અને તેના પર રહમાનનો અર્શ છે અને જન્નતની નહેરો તેમાંથી જ વહે છે. હઝરત કઅબે ફરમાવ્યું કે; ફિરદોસ જન્નતોમાં સહુથી ઉચ્ચ છે તેમાં નેકીઓનો હુકમ કરનારાઓ અને બુરાઇઓથી રોકનારાઓ એશ કરશે.

૬૧. જે રીતે દુનિયામાં માણસ ગમે તેવી ઉત્તમ જગ્યાએ હોય છતાં તેનાથી ઉત્તમ જગ્યાની ઇચ્છા ધરાવે છે એ વાત ત્યાં નહિ હોય કારણ કે તેઓ જાણતા હશે કે અલ્લાહની મહેરબાનીથી તેમને ઘણું જ ઊંચુ અને મહાન સ્થાન અને આબરૂ પ્રાપ્ત થએલ છે.

૬૨. અર્થાત જો અલ્લાહ તઆલાના ઇલ્મ અને હિકમતના કલ્માઓ લખવામાં આવે અને એના માટે બધા જ દરિયાઓનું પાણી શાહી બનાવી દેવામાં આવે અને બધી જ મખ્લૂક લખવા માંડે તો પણ તે કલ્માઓ પુરા થાય નહિ અને એ બધું પાણી વપરાય જાય અને બીજું એટલું પણ પુરૂં થઇ જાય. હેતુ એ છે કે તેના ઇલ્મ અને હિકમતનો છેડો નથી.

શાને નુઝૂલ :- હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; યહૂદીઓએ કહ્યું; અય મોહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહે વસલ્લમ) ! તમારો ખ્યાલ છે કે અમને હિકમત આપવામાં આવી છે અને તમારી કિતાબમાં છે કે જેને હિકમત આપવામાં આવી તેને ખૂબ ભલાઇ આપવામાં આવી પછી તમે કેવી રીતે કહો છે કે તમને તો થોડુંક જ ઇલ્મ આપવામાં આવ્યું છે. ત્યારે આ આયતે કરીમા ઉતરી.

એક કથન એવું છે કે; જ્યારે આયત "વમા ઉતીતુમ મિનલ ઇલ્મે ઇલ્લા કલીલા" (તમને તો થોડુંક જ ઇલ્મ આપવામાં આવ્યું છે) ઉતરી ત્યાર યહૂદીઓએ કહ્યું; અમને તવરાતનું ઇલ્મ આપવામાં આવ્યું અને એમાં દરેક વસ્તુનું ઇલ્મ છે, તે બાબતં આ આયતે કરીમા ઉતરી. હેતુ એ છે કે બધી વાતોનું ઇલ્મ પણ અલ્લાહ પાસે થોડું ઇલ્મ છે અને એટલી વિસાતમાં પણ નથી જેટલી એક ટીપાની એક દરિયા પાસે હોય છે.

૬૩. કે મારા પર માનવીની બાબતો અને બીમારીઓ આવે છે. અને ખાસ શિકલમાં કોઇ આપ જેવો નથી, કારણ કે અલ્લાહ તઆલાએ આપને રૂપ અને ખૂબસૂરતીમાં પણ બધાંથી ઉચ્ચ અને મહાન કર્યા અને વાસ્તવિક્તા તેમજ રૂહ અને આત્મિક હિસાબે તો બધા જ નબીઓના ગુણોથી ઉચ્ચ છે. જેવું કે કાઝી અયાઝ ની 'શિફા' માં છે, અને શયખ અબ્દુલ હક મોહદ્દિષ દહેલ્વી રહમતુલ્લાહે અલયહએ મિશ્કાતની શરહમાં ફરમાવ્યું કે; અમ્બિયા અલયહિસ્સલામના શરીરો અને જાહેરપણું તો માનવીની હદમાં મૂકવામાં આવ્યા પણ તેમની રૂહો અને આત્મિક્તા માનવ સરહદથી ઊંચા અને ઉપરની દુનિયા સાથે સંબંધિત છે. શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહેબ મોહદ્દિષ દહેલ્વી રહમતુલ્લાહે તઆલા અલયહએ વદદુહાની સૂરતની તફસીરમાં ફરમાવ્યું; આપની ઝાત અને કમાલોમાં કોઇ પણ આપની જેવું નથી. આ આયતે કરીમામાં આપને પોતાની જાહેરી માનવ શિક્લની જાહેરાત કરવાનો હુકમ વિનય વિવેક ખાતર આપવામાં આવ્યો. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હૂએ પણ આવું જ ફરમાવ્યું છે. (ખાઝિન)

મસઅલો : હુઝૂરને પોતાની જેવા માનવી કહેવું કોઇના માટે જાઇઝ નથી. કારણ કે જે શબ્દો મહાનતાવાળા લોકો પોતાની માટે વિનય વિવેક ખાતર બોલે તેનું બોલવું બીજાઓ માટે યોગ્ય હોતુ નથી. બીજું એ કે જેને અલ્લાહે મહાન શ્રેષ્ઠતાઓ અને ઉચ્ચ મરતબાઓ આપ્યા હોય તેની તે શ્રેષ્ઠતાઓ અને મરતબાઓને છોડીને તેમના એવા ગુણ વડે તેમની વાત કરવી જે દરેક સારા નરસામાં મળી આવતા હોય, એ પેલી શ્રેષ્ઠતાઓ અને કમાલોને નહિ માનવનો નિર્દેશ કરે છે. ત્રીજું એ કે કુરઆને કરીમમાં જગ્યા જગ્યાએ કાફિરોનો તરીકો દર્શાવવામાં આવ્યો છે કે તેઓ નબીઓને પોતાની જેવા બશર કહેતા હતા, અને એટલા કારણે જ ગુમરાહીમાં સપડાયા. વળી એના પછી "યૂહા ઇલય્ય" માં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમની ઇલ્મી વિશેષતા અને અલ્લાહની બારગાહમાં મકબૂલ હોવાનું બયાન છે.

૬૪. તેનો કોઈ શરીક નથી. (૬૫) શિર્કે અકબરથી પણ બચે અને રિયા (દેખાવ)થી પણ બચે જેને શિર્કે અસગર (નાનુ શિર્ક) કહેવામાં આવ્યું છે. મુસ્લિમ શરીફમાં છે કે જે કોઈ સૂરએ કહફની પહેલી દસ આયતો મોઢે યાદ કરે તેને અલ્લાહ તઆલા દજ્જાલના ફિત્નાથી બચાવશે. હદીષ શરીફમાં એવું પણ છે કે જે કોઈ સૂરએ કહફને પઢશે તે આઠ દિવસ સુધી દરેક જાતના ફિત્નાથી બચેલો રહેશે.

૬૬. સૂરએ મરયમ મક્કીયહ છે. એમાં છ રુકૂઅ અઠ્ઠાણુ આયતો સાતસો એંસી શબ્દો છે.

૬૭. કારણ કે "ઈખફા" (છુપેથી પોકારવુ) દેખાવાથી દૂર અને નિખાલસતાથી ભરપુર હોય છે અને એમાં એક ફાયદો એ પણ હતો કે વૃદ્ધાવસ્થામાં જયારે કે આપની વય પંચોતેર અથવા એંસી વરસની હતી જેના કારણે એ વાતનો ભય હતો કે લોકો એની ટીકા કરે, એટલા ખાતર પણ એ દુઆને ધીમેથી કરવી

يٰزَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمِ ۣاسْمُهٗ يَحْيٰى ۙ لَمْ نَجْعَلْ لَّهٗ
مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝٧ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّكَانَتِ
امْرَاَتِيْ عَاقِرًا وَّقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۝٨ قَالَ كَذٰلِكَ ۚ
قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَّقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ
وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ۝٩ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيْٓ اٰيَةً ۭ قَالَ اٰيَتُكَ
اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۝١٠ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ
مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ۝١١
يٰيَحْيٰى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ۭ وَاٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۝١٢
وَّحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ۭ وَكَانَ تَقِيًّا ۝١٣ وَّبَرًّۢا بِوَالِدَيْهِ
وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ۝١٤ وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ
يَمُوْتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ۝١٥ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ

અય ઝકરિયા! અમે તને એક છોકરાની ખુશી સંભળાવીએ છીએ જેનું નામ યહયા છે એનાથી પહેલાં અમે એ નામનો કોઇ બનાવ્યો નથી (૭) વિનંતી કરી; અય મારા પરવરદિગાર! મને છોકરો ક્યાંથી થશે? મારી સ્ત્રી તો વાંઝ છે અને હું વૃધ્ધાવસ્થાના લીધે સુકાઇ જવાની દશાએ પહોંચી ગયો (છું)[૭૪] (૮) ફરમાવ્યું; એમ જ છે[૭૫]. તારા પરવરદિગારે ફરમાવ્યું; એ મારા માટે સરળ છે અને મેં તો આ પહેલાં તને એવા સમયે બનાવ્યો જ્યારે તુ કશું જ હતો નહિ[૭૬] (૯) વિનંતી કરી; અય મારા પરવરદિગાર! મને કોઇક ચિન્હ આપી દે[૭૭]. ફરમાવ્યું; તારૂં ચિન્હ એ કે તુ સારો ભલો હોવા છતાં ત્રણ દિવસ સુધી લોકો સાથે વાતચીત કરીશ નહિ[૭૮] (૧૦) તો મસ્જિદમાંથી બહાર પોતાની કોમ પર (પાસે) આવ્યો[૭૯] તો તેમને ઇશારાથી કહ્યું કે; સવાર સાંજ તસ્બીહ કરતા રહો[૮૦] (૧૧) અય યહયા! કિતાબ[૮૧] મજબૂત પકડ, અને અમે તેને બાળપણમાં જ નબુવ્વત આપી[૮૨] (૧૨) અને અમારી તરફથી મહેરબાની[૮૩] અને સ્વચ્છતા[૮૪] (આપી) અને (એ) ખૂબ ડરવાળો હતો[૮૫] (૧૩) અને પોતાના માં-બાપ સાથે સારૂં વર્તન કરનાર હતો, અઘરો અને અનઆજ્ઞાંકિત ન હતો[૮૬] (૧૪) અને તેના પર શાંતિ છે જ્યારે તે જન્મ્યો અને જે દિવસે મરણ પામશે અને જે દિવસે પુનઃજીવિત ઉઠાડવામાં આવશે[૮૭](૧૫)

યોગ્ય હતી. એક કથન એવું પણ છે કે વૃધ્ધાવસ્થાના લીધે આપનો અવાજ કમજોર થઇ ગયો હતો. (મદારિક, ખાઝિન)

૬૮. અર્થાત વૃધ્ધાવસ્થામાં કમજોરી એની સીમાએ પહોંચી ગઇ, હાડકાં જે ખૂબ મજબૂત અવયવ છે જ્યારે તેમાં કમજોરી આવી ગઇ તો પછી બાકીના અવયવો અને શક્તિની હાલત બયાન કરવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી.

૬૯. કે આખું માથું સફેદ થઇ ગયું.

૭૦. તેં હમેશાં મારી દુઆ કબૂલ કરી અને મને મુસ્તજાબુદદઅવાત બનાવ્યો.

૭૧. પિત્રાઇઓ વિગેરેનો, કારણ કે તેઓ સારા લોક નથી ક્યાંક મારા પછી દીનમાં ડખલગીરી કરે નહિ જેમકે બની ઇસરાઇલ તરફથી જોવા મળ્યું.

૭૨. અને મારા ઇલ્મને ઉઠાવનાર હોય.

૭૩. કે તુ પોતાની કૃપાથી તેને નબુવ્વત આપે. અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત ઝકરિયા અલયહિસ્સલામની એ દુઆ કબૂલ ફરમાવી અને ફરમાવ્યું....

૭૪. આ પ્રશ્ન એટલા માટે ન હતો કે આવું બનવું અશક્ય છે બલ્કે હેતુ એ પૂછવાનો હતો કે પુત્ર કેવી રીતે થશે, શું ફરીવાર જુવાની આપવામાં આવશે કે પછી આવી હાલતમાં જ થશે?

૭૫. તમારા બન્ને દ્વારા જ છોકરો જન્માવવાનું નક્કી કર્યું છે.

૭૬. તો જે શૂન્યમાંથી સર્જન કરી શકે છે તેના માટે વૃધ્ધાવસ્થામાં ઔલાદ આપવાની શું નવાઇ?

قال الم ١٦ — مريم ١٩

إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ
مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ
لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنْكَ
إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ
لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي
بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ
عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ
أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾
فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ
يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادَاهَا
مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾

અને કિતાબમાં મરયમને યાદ કરો[૮૮] જ્યારે પોતાના ઘર-વાળાંઓ પાસેથી પૂર્વમાં એક જગ્યાએ અલગ થઇ ગઇ[૮૯] (૧૬) તો તેમનાથી તે બાજુ[૯૦] એક પડદો નાખી દીધો, તો તેણી તરફ અમે અમારો રૂહાની મોકલ્યો[૯૧] તે તેણી સામે એક તંદરૂસ્ત માનવીના રૂપમાં જાહેર થયો (૧૭) બોલી; હું તારાથી રહમાનનો આશરો માંગુ છું જો તને ખુદાનો ડર હોય તો (૧૮) બોલ્યો હું તારા પરવરદિગારનો મોકલેલો છું કે હું તને એક સ્વચ્છ પુત્ર આપું (૧૯) બોલી; મને છોકરો ક્યાંથી અવતરશે મને તો કોઇ પુરૂષે હાથ પણ અડકાડયો નથી, ન તો હું ખરાબ ચાલની છું? (૨૦) કહ્યું; એમ જ છે[૯૨] તારા પરવરદિગારે ફરમાવ્યું છે કે; આ[૯૩] મારા માટે સરળ છે. અને એટલા માટે કે અમે એને લોકો માટે નિશાની[૯૪] કરીએ, અને અમારી તરફથી એક રહમત[૯૫] અને આ કામ નક્કી થઇ ચૂક્યું છે[૯૬] (૨૧) હવે મરયમે તેને પેટમાં લીધો પછી તેને લઇને એક દૂર જગ્યાએ ચાલી ગઇ[૯૭] (૨૨) પછી તેણીને પ્રસવ વેદના એક ખજૂરીના મૂળ તરફ લઇ આવી[૯૮] બોલી, હાય! કોઇ રીતે હું આનાથી પહેલાં મરી ગઇ હોત અને ભૂલાઇ ગઇ હોત (૨૩) તો તેણીને[૯૯] તેની નીચેથી પોકારી કે; ચિંતા ન કરે[૧૦૦] બેશક! તારા પરવર દિગારે તારી નીચે એક નહેર વહાવી દીધી છે[૧૦૧] (૨૪)

૭૭. જેથી મને એવી જાણ થાય કે મારી પત્ની ગર્ભાવતી છે.

૭૮. સારા ભલા હોવા છતાં કોઇ પણ બીમારી વગર અને ગુંગા ન હોવા છતાં, જેમ કે એવું જ બન્યું કે તે દિવસો દરમ્યાન આપ કોઇની સાથે વાતચીત કરવા શક્તિમાન થયા નહિ જ્યારે અલ્લાહની યાદ કરવા ઇચ્છતા ત્યારે જીભ ખુલી જતી.

૭૯. જે તેમની નમાઝની જગ્યા હતી અને લોકો મહેરાબની પાછળ રાહ જોતા હતા કે આપ તેમના માટે દરવાજો ખોલે તો તેઓ પ્રવેશે અને નમાઝ પઢે. જ્યારે ઝકરિયા અલયહિસ્સલામ બહાર નીકળ્યા ત્યારે આપનો રંગ બદલાએલો હતો, વાતચીત કરી શકતા ન હતા, આ હાલત જોઇને લોકોએ પૂછયું કે; શું બાબત છે?

૮૦. અને આદત મુજબ ફજર અને અસરની નમાઝો પઢતા રહો. હવે ઝકરિયા અલયહિસ્સલામે પોતે વાતચીત કરી શકતા ન હોવાથી જાણી લીધું કે તેમનાં પત્ની ગર્ભાવતી થઇ ગયાં. અને હઝરત યહયા અલયહિસ્સલામના જન્મ પછી બે વરસે અલ્લાહ તઆલાએ ફરમાવ્યું...

૮૧. અર્થાત તવરાત.

૮૨. જ્યારે કે આપની વય ત્રણ વરસની હતી ત્યારથી જ અલ્લાહ તઆલાએ આપને સંપૂર્ણ બુધ્ધિ આપી અને આપની તરફ વહી મોકલી. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હૂનું કહેવું એવું જ છે. અને આટલી નાની ઉંમરે બુધ્ધિ અને સમજદારી તેમજ અકલમંદીની સંપૂર્ણતા એ મોઅજિઝાઓમાંથી છે અને અલ્લાહની મહેરબાનીથી જ્યારે એ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થઇ તો પછી એવી હાલતમાં નબુવ્વત મળવી એ કંઇ

અશક્ય નથી. માટે આ આયતમાં 'હુકમ'નો અર્થ નબુવ્વત છે એ જ કથન ખરૂં છે. અમુક તફસીરકારોએ એનો મતલબ તવરાતની સમજ અને દીનમાં સમજદારી પણ બયાન કર્યો છે. (ખાઝિન, મદારિક અને કબીર) બયાન કરવામાં આવ્યું છે કે એ બાળપણમાં જ્યારે બાળકોએ આપને રમવા બોલાવ્યા ત્યારે આપે કહ્યું કે; "મા લિ લુઅબિન ખુલિક્ના"આપણે રમત માટે પેદા કરાયા નથી.

૮૩. આપી અને તેમના દિલમાં નરમી અને મહેરબાની મૂકી જેથી તેઓ લોકો પર મહેરબાની કરે.

૮૪. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું; 'ઝકાત' (સ્વચ્છતા)નો મતલબ અહિં આજ્ઞાપાલન અને નિખાલસતા છે.

૮૫. અને આપ અલ્લાહના ડરથી ખૂબ રૂદન કરતા હતા એટલે સુધી કે આપના ગાલો પર અશ્રુઓનાં નિશાન બની ગયાં હતાં.

૮૬. એટલે કે આપ ઘણા નરમ અને સદભાવી હતા અને અલ્લાહના હુકમને માન આપનાર.

૮૭. કારણ કે એ ત્રણે દિવસો ઘણા ભયજનક હોય છે કારણ કે એ દરમ્યાન માણસ તે જુએ છે કે એનાથી પહેલાં તેણે જોએલું હોતું નથી એટલા માટે એ ત્રણે પ્રસંગો પર ખૂબ અણગમો આવે છે. અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત યહયા અલયહિસ્સલામનું સન્માન કર્યું કે તેમને એ ત્રણે પ્રસંગો પર શાંતિ અને સલામતી આપી.

૮૮. અર્થાત અય સય્યિદે અમ્બિયા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ ! કુરઆન મજીદમાં હઝરત મરયમ નો બનાવ પઢીને આ લોકોને સંભળાવો જેથી એમને તેમના બનાવની ખબર પડે.

૮૯. અને પોતાના મકાનમાં અથવા બયતુલ મુકદ્દસમાં પૂર્વ બાજુએ લોકોથી અલગ થઇને અલ્લાહની ઇબાદત કરવા એકાંતવાસ કર્યો.

૯૦. અર્થાત પોતાના અને ઘરવાળાઓની વચ્ચે.

૯૧. જિબ્રઇલ અલયહિસ્સલામ.

૯૨. અલ્લાહને એવું જ મંજૂર છે કે તમને વગર પુરૂષ અડકયે જ પુત્ર આપે.

૯૩. એટલે કે બાપ વગર દીકરો આપવું.

૯૪. અને પોતાની કુદરતની દલીલ.

૯૫. તેમના માટે જે તેના દીન પર ચાલે અને તેમના પર ઇમાન લાવે.

૯૬. અલ્લાહના ઇલ્મમાં હવે એ રદ બાતલ થઇ શકે નહિ. જ્યારે હઝરત મરયમને સંતોષ થઇ ગયો અને તેમની પરેશાની જતી રહી ત્યારે હઝરત જિબ્રઇલે તેમના ગરેવાનમાં અથવા આસ્તીન(બાંય)માં અથવા દામન(પાલવ)માં અથવા મોઢામાં ફૂંક મારી અને તેઓ અલ્લાહની કુદરતથી તુરત જ ગર્ભવતી થયાં તે સમયે હઝરત મરયમની ઉંમર તેર વરસની કે દશ વરસની હતી.

૯૭. પોતાના ઘરવાળાંઓ પાસેથી અને તે જગ્યા 'બયતે લહમ' હતી. વહબનું કહેવું છે કે સર્વ પ્રથમ હઝરત મરયમના હમલની જાણ જેને થઇ તે તેમનો પિત્રાઇ ભાઇ યૂસુફ નજ્જાર હતો જે બયતુલ મુકદ્દસ મસ્જિદનો ખાદિમ હતો અને બહુ ઇબાદત ગુઝાર માણસ હતો તેને જ્યારે જાણ થઇ કે મરયમ ગર્ભાવતી છે ત્યારે તેને ખૂબ નવાઇ લાગી, જ્યારે તેમના પર આળ ઢોળવાનો પ્રયત્ન તે કરતો ત્યારે તેમની ઇબાદત પરહેઝગારી અને દરેક સમય (બયતુલ મુકદ્દસ) માં હાજરી અને કોઇ સમયે તેમનું ગાયબ ન રહેવું વિગેરે યાદ કરીને ચુપ થઇ જતો હતો, અને જ્યારે હમલનો વિચાર કરતો ત્યારે તેમને નિર્દોષ સમજવું મુશ્કેલ

وَهُزِّيٓ اِلَيۡكِ بِجِذۡعِ النَّخۡلَةِ تُسٰقِطۡ عَلَيۡكِ رُطَبًا
جَنِيًّا ﴿٢٥﴾ فَكُلِيۡ وَاشۡرَبِيۡ وَقَرِّيۡ عَيۡنًا فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ
الۡبَشَرِ اَحَدًا فَقُوۡلِيۡۤ اِنِّيۡ نَذَرۡتُ لِلرَّحۡمٰنِ صَوۡمًا
فَلَنۡ اُكَلِّمَ الۡيَوۡمَ اِنۡسِيًّا ﴿٢٦﴾ فَاَتَتۡ بِهٖ قَوۡمَهَا تَحۡمِلُهٗ
قَالُوۡا يٰمَرۡيَمُ لَقَدۡ جِئۡتِ شَيۡـًٔا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يٰۤاُخۡتَ هٰرُوۡنَ
مَا كَانَ اَبُوۡكِ امۡرَاَ سَوۡءٍ وَّمَا كَانَتۡ اُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾
فَاَشَارَتۡ اِلَيۡهِ قَالُوۡا كَيۡفَ نُكَلِّمُ مَنۡ كَانَ فِي الۡمَهۡدِ
صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ اِنِّيۡ عَبۡدُ اللّٰهِ اٰتٰنِيَ الۡكِتٰبَ وَجَعَلَنِيۡ
نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَّجَعَلَنِيۡ مُبٰرَكًا اَيۡنَ مَا كُنۡتُ وَاَوۡصٰنِيۡ
بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمۡتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَّبَرًّا
بِوَالِدَتِيۡ وَلَمۡ يَجۡعَلۡنِيۡ جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلٰمُ

અને ખજૂરનું મૂળ પકડીને પોતાની તરફ હલાવ, તારા પર તાજું ખજૂર પડશે [૧૦૨] (૨૫) તો ખા અને પી અને આંખ ઠંડી રાખ [૧૦૩]. પછી જો તુ કોઇ માનવીને જુએ[૧૦૪] તો કહી આપજે કે મેં આજે રહમાનનો રોઝો માન્યો છે તો આજે કદાપી કોઇ માનવી સાથે વાત કરીશ નહિ [૧૦૫] (૨૬) તો તેને કેડમાં લઇને પોતાની કોમ પાસે આવી[૧૦૬]. બોલ્યો; અય મરયમ! તેં મહા અનિષ્ટ કર્યું છે (૨૭) અય હારૂનની બહેન [૧૦૭]! તારો બાપ[૧૦૮] ખરાબ માણસ ન હતો અને ન તો તારી માં[૧૦૯] ખરાબ ચાલની (હતી) (૨૮) ત્યારે મરયમે બાળક તરફ ઇશારો કર્યો[૧૧૦]. તેઓ બોલ્યા; જે (હજુ) પારણામાં બાળક છે તેની સાથે અમે કેવી રીતે વાત કરીએ[૧૧૧] (૨૯) બાળક બોલ્યું; હું અલ્લાહનો બંદો છું[૧૧૨] તેણે મને કિતાબ આપી અને મને ગૈબની ખબરો આપનાર (નબી) બનાવ્યો[૧૧૩] (૩૦) અને તેણે મને મુબારક કર્યો[૧૧૪] હું ગમે ત્યાં હોઉં અને મને નમાઝ અને ઝકાતની તાકીદ કરી જ્યાં સુધી જીવું (૩૧) અને પોતાની માં સાથે સદવર્તન કરનાર[૧૧૫] અને મને અઘરો બદનસીબ કર્યો નહિ (૩૨) અને મારા પર

લાગતું. આખરે તેણે હઝરત મરયમને કહ્યું કે; મારા હૈયે એક વાત છે જીભ પર લાવવા જરા પણ ઇચ્છા નથી પણ હવે ધીરજ ધરાઇ એમ નથી તમે રજા આપો કે જેથી હું કહી દઉં અને મારા દિલની પરેશાની દૂર થાય. હઝરત મરયમે કહ્યું કે; સારૂં! કહો. ત્યારે તેણે કહ્યું કે; અય મરયમ ! મને જણાવો કે શું ખેતી બીયારણ વગર અને ઝાડ વરસાદ વગર અને બાળક બાપ વગર થઇ શકે છે? હઝરત મરયમે કહ્યું કે; હા! શું તને ખબર નથી કે અલ્લાહ તઆલાએ સર્વ પ્રથમ જે ખેતી પેદા કરી તે બીયારણ વગર જ પેદા કરી હતી અને ઝાડો પોતાની કુદરતથી વરસાદ વગર ઉગાડયાં. શું તુ કહી શકે છે કે અલ્લાહ તઆલા પાણીની મદદ વગર ઝાડો ઉગાડવાની શક્તિ ધરાવતો નથી? યૂસૂફે કહ્યું કે; હું એવું તો નથી કહેતો, બેશક ! હું એ વાતને માનું છું કે અલ્લાહ સર્વ શક્તિમાન છે જેને 'કુન' કહે તે થઇ જાય છે. હઝરત મરયમે કહ્યું કે; શું તને ખબર નથી કે અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત આદમ અને તેમની પત્નીને માં બાપ વગર બનાવ્યાં? હઝરત મરયમની આ વાતથી યૂસુફની શંકા જતી રહી. અને હઝરત મરયમ હમલના કારણે દુબળાં થઇ ગયાં હતાં એટલા માટે તે મસ્જિદની સેવામાં તેમની વતી કામ કરવા લાગ્યો. અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત મરયમને ગેબી નિર્દેશ કર્યો કે તેઓ પોતાની કોમથી અલગ ચાલ્યાં જાય એટલા માટે તેઓ બયતુલ લહમમાં જતાં રહ્યાં.

૯૮. જેનું ઝાડ જંગલમાં સુકાઇ ગયું હતું, સમય ખૂબ ઠંડીનો હતો, તેઓ પેલા ઝાડના મૂળ પાસે આવ્યાં જેથી તેનો ટેકો લે, અને ફજેત થવાના ભયે...

૯૯. જિબ્રઇલે તળેટીની નીચેથી

૧૦૦. પોતાના એકાંતની અને ખાવા પીવાની કોઇ વસ્તુ ન હોવાની અને લોકોના બુરૂં બોલવાની.

૧૦૧. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું; હઝરત ઇસા અલયહિસ્સલામે અથવા હઝરત જિબ્રઇલે પોતાની એડી જમીન પર મારી એટલે મીઠા પાણીનું એક ઝરણ ફુટી નીકળ્યું અને ખજૂરનું ઝાડ લીલુછમ થઇ ગયું ફળો લાગ્યાં તે ફળો પાકાં અને ખાવા લાયક બની ગયાં અને હઝરત મરયમને કહેવામાં આવ્યું.

૧૦૨. જે સુવાવડવાળી સ્ત્રી માટે ઉત્તમ ખોરાક છે.

૧૦૩. પોતાનાં ફરઝંદ ઇસાને જોઇને.

૧૦૪. તને બાળક બાબત પૂછે છે.

૧૦૫. પહેલાંના સમયમાં બોલવાથી અને વાત કરવાથી પણ રોઝો રાખવામાં આવતો હતો જેમકે આપણી શરીઅતમાં ખાવા પીવાથી રોઝો રાખવામાં આવે છે આપણી શરીઅતમાં ચુપ રહેવાનો રોઝો મન્સૂખ થઇ ગયો. હઝરત મરયમને ચુપકીદીની માનતા માનવાનો હુકમ એટલા માટે આપવામાં આવ્યો કે જેથી હઝરત ઇસા બોલે અને આપનું બોલવું મજબૂત દલીલ બને જેનાથી આરોપ નાબૂદ થાય. આથી અમુક મસ્અલાઓ માલૂમ પડયા;

મસઅલો : મૂર્ખના જવાબમાં ચુપકીદી અને ખામોશી જાળવવી જોઇએ.

મસઅલો : વાત યોગ્ય માણસને સુપ્રત કરી દેવી બેહતર છે.

હઝરત મરયમે હું એક માણસ સાથે પણ વાત કરવાની નથી એવું ઈશારાથી કહ્યું હતું.

૧૦૬. જ્યારે લોકોએ હઝરત મરયમને જોયાં કે તેમની કેડમાં બાળક છે ત્યારે રડયા અને દુ:ખી થયા કારણ કે તેઓ નેક લોકોના ખાનદાનમાંથી હતા અને...

૧૦૭. હારૂન યા તો હઝરત મરયમના ભાઇનું નામ હતું યા બની ઇસરાઇલમાં બીજા કોઇ નેક અને બુઝુર્ગ માણસનું નામ હતું. જેમની પરહેઝગારીનું દ્રષ્ટાંત આપવા તે લોકોએ હઝરત મરયમને હારૂનની બહેન કહ્યાં, અથવા હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામના ભાઇ હારૂન સાથે જ સંબંધ જોડીને કહ્યું હોય જો કે તેમનો સમય ઘણો દૂરનો છે. અને એક હજાર વરસની મુદ્દત ગુજરી ચૂકી હતી પણ હઝરત મરયમ તેમના વંશમાંથી હતાં એટલા માટે હારૂનની બહેન કહયાં જેવા કે અરબોની આદત છે કે તેઓ તમીમ કબીલાની ઔલાદને અય તમીમના ભાઇ કહે છે.

૧૦૮. અર્થાત ઇમરાન.

૧૦૯. હન્ના.

૧૧૦. જે કંઇ કહેવું હોય તે એમને કહો. ત્યારે કોમના લોકોને ક્રોધ ચઢયો અને...

૧૧૧. આ વાતચીત સાંભળીને હઝરત ઇસા અલયહિસ્સલામે દૂધ પીવાનું મૂકી દીધું અને પોતાના ડાબા હાથ પર ટેકો લઇને કોમને સંબોધી અને જમણા હાથ વડે ઇશારો કરી વાત શરૂ કરી.

૧૧૨. પ્રથમ તો પોતે બંદા હોવાનો એકરાર કર્યો જેથી કોઇ તેમને ખુદા કે ખુદાનો પુત્ર કહે નહિ કારણ કે આપના માથે એ આરોપ મૂકવામાં આવનાર હતો અને એ આરોપ અલ્લાહ તઆલા પર આવતો હતો એટલા માટે રસૂલની પદવીને એ જ છાજતું હતું કે માંની નિર્દોષતા જાહેર કરતાં પહેલાં એ આરોપને ફગાવી દે, જે અલ્લાહ પાકના દરબારમાં લગાડવામાં આવશે અને એનાથી તે આરોપ ફેંકાઇ ગયો જે માં પર લગાડવામાં આવત. કારણ કે અલ્લાહ તઆલા જે બંદાને આવા ઊંચા મરતબાથી પાવન કરે જરૂર તેની વિલાદત (જન્મ) અને તેની પ્રકૃતિ ખૂબ પવિત્ર અને સ્વચ્છ હોય છે.

તે જ શાંતિ[૧૧૬] જે દિવસે હું જન્મ્યો અને જે દિવસે મરણ પામું અને જે દિવસે જીવંત ઉઠાડવામાં આવું[૧૧૭] (૩૩) આ છે મરયમનો પુત્ર ઇસા. સાચી વાત, જેમાં શંકા કરે છે[૧૧૮] (૩૪) અલ્લાહને છાજતું નથી કે કોઇને પોતાનું બાળક ઠેરવી લે, તેને પવિત્રતા છે[૧૧૯] જ્યારે કોઇ કામનો હુકમ ફરમાવે છે તો એમ જ કે તેને કહે છે; થઇ જા, (તો) તે તરત થઇ જાય છે (૩૫) અને ઇસાએ કહ્યું; બેશક ! અલ્લાહ પરવરદિગાર છે મારો અને તમારો[૧૨૦] તો તેની બંદગી કરો, આ સીધો માર્ગ છે (૩૬) પછી મતભેદ કર્યા જુથોએ પરસ્પર [૧૨૧] તો ખરાબી છે કાફિરો માટે એક મહાન દિવસે હાજરી દ્વારા [૧૨૨] (૩૭) કેટલું સાંભળશે અને કેટલું જોશે જે દિવસે અમારી પાસે હાજર થશે [૧૨૩]. પરંતુ આજે જુલ્મીઓ ખુલ્લી ગુમરાહીમાં છે [૧૨૪] (૩૮) અને તેમને પસ્તાવાના દિવસનો ભય દેખાડો[૧૨૫] જ્યારે કામ પતી જશે[૧૨૬]. અને તેઓ નિશ્ચેત છે[૧૨૭] અને માનતા નથી (૩૯) બેશક ! પૃથ્વી અને જે કંઇ એમાં છે તે બધાના વારસદાર અમે બનીશું[૧૨૮] અને તેઓ અમારી તરફ જ પલટવાના છે[૧૨૯] (૪૦) અને કિતાબમાં[૧૩૦] ઇબ્રાહીમને

عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُّ وَيَوْمَ اَمُوْتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾
ذٰلِكَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِيْ فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ ﴿٣٤﴾
مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ ۙ سُبْحٰنَهٗ ۭ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا
فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٣٥﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّيْ وَ
رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ
الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ
مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٣٧﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ ۙ يَوْمَ يَاْتُوْنَنَا لٰكِنِ
الظّٰلِمُوْنَ الْيَوْمَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ
الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِيَ الْاَمْرُ ۘ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ وَّهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٩﴾
اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَاِلَيْنَا
يُرْجَعُوْنَ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ اِبْرٰهِيْمَ ۬ اِنَّهٗ كَانَ

૧૧૩. કિતાબનો મતલબ ઇન્જીલ છે. હસને કહ્યું છે કે; આપ માંના પેટમાં હતા ત્યારથી જ આપને તવરાતનું ઇલ્હામ (ગેબી સંકેત) ફરમાવી દેવામાં આવ્યું હતું અને પારણામાં હતા ત્યારે આપને નબુવ્વત આપવામાં આવી હતી અને એવી અવસ્થામાં બોલવું એ આપનો મોઅજિઝો છે. અમુક તફસીરકારોએ આયતનો અર્થ એવો પણ ઘટાવ્યો છે કે; એ નબુવ્વત અને કિતાબ મળવાના સમાચાર હતા જે આપને ટૂંકમાં જ મળવાની હતી.

૧૧૪. અર્થાત લોકો માટે લાભદાયક અને ભલાઇની તાલીમ આપનાર તેમજ અલ્લાહ તઆલા અને તેના એક હોવાનું નિમંત્રણ આપનાર.

૧૧૫. બનાવ્યો.

૧૧૬. જે હઝરત યહયા પર થઇ.

૧૧૭. જ્યારે હઝરત ઇસા અલયહિસ્સલામે એ વાત કહી ત્યારે લોકોને હઝરત મરયમની નિર્દોષતા પર શ્રધ્ધા આવી અને હઝરત ઇસા અલયહિસ્સલામ એટલું બોલીને ચુપ થઇ ગયા અને ત્યારે પછી બોલ્યા નહિ જ્યાં સુધી એટલી ઉંમરે પહોંચ્યા નહિ જેટલી ઉંમરે બાળકો બોલવાનું શરૂ કરે છે. (ખાઝિન)

૧૧૮. કે મુઆઝલ્લાહ યહૂદીઓ તો આપને જાદુગર અને જૂઠો કહે છે અને ખ્રિસ્તીઓ તેમને ખુદા અને ખુદાનો પુત્ર અને ત્રણમાંનો ત્રીજો કહે છે. તેઓ જે કાંઈ કહે છે તેનાથી અલ્લાહ ઘણો બુલંદ છે. એના પછી અલ્લાહ તઆલા પોતાની પવિત્રતા વર્ણવે છે.

૧૧૯. પુત્ર હોવાથી.

صدیقا نبیا ﴿٤١﴾ إذ قال لأبیه یا أبت لم تعبد ما
لا یسمع ولا یبصر ولا یغني عنك شیئا ﴿٤٢﴾ یا أبت
إني قد جاءني من العلم ما لم یأتك فاتبعني أهدك
صراطا سویا ﴿٤٣﴾ یا أبت لا تعبد الشیطن إن الشیطن
كان للرحمن عصیا ﴿٤٤﴾ یا أبت إني أخاف أن یمسك
عذاب من الرحمن فتكون للشیطن ولیا ﴿٤٥﴾
قال أراغب أنت عن آلهتي یا إبرهیم لئن لم
تنته لأرجمنك واهجرني ملیا ﴿٤٦﴾ قال سلم علیك
سأستغفر لك ربي إنه كان بي حفیا ﴿٤٧﴾ وأعتزلكم
وما تدعون من دون الله وأدعوا ربي عسى ألا
أكون بدعاء ربي شقیا ﴿٤٨﴾ فلما اعتزلهم وما

યાદ કરો બેશક ! તે સિદીક હતો[૧૩૧] ગૈબની ખબરો આપતો (નબી) (૪૧) જ્યારે પોતાના બાપને કહ્યું,[૧૩૨] અય મારા બાપ! શા માટે એવાને પૂજે છે જે ન સાંભળે ન જુએ અને ન કંઇ તારા કામ લાગે[૧૩૩] (૪૨) અય મારા બાપ! બેશક ! મારી પાસે[૧૩૪] તે જ્ઞાન આવ્યું જે તને આવ્યું નહિ તો તુ મારી પાછળ ચાલ્યો આવ[૧૩૫] (જેથી) હું તને સીધો માર્ગ દેખાડું[૧૩૬] (૪૩) અય મારા બાપ ! શયતાનનો બન્દો બન નહિ[૧૩૭] બેશક ! શયતાન રહમાનનો નાફરમાન છે (૪૪) અય મારા બાપ ! હું તને રહમાનનો કોઈ અઝાબ પહોંચવાથી ડરૂં છું પછી તુ શયતાનનો સાથી બની જાય[૧૩૮] (૪૫) બોલ્યો; શું તુ મારા ખુદાઓ તરફથી મોઢું ફેરવી લે છે ? અય ઇબ્રાહીમ ! બેશક જો તુ[૧૩૯] આ વસ્તુ છોડી નહિ દે તો હું તારા પર પથ્થર મારો કરીશ અને મારાથી લાંબી મુદત સુધી જુદો થઇ જા[૧૪૦] (૪૬) કહ્યું; બસ તને સલામ છે[૧૪૧] નજીકમાં જ હું તારા માટે પોતાના પરવરદિગાર પાસે માફી માંગીશ[૧૪૨] બેશક ! તે મારા પર મહેરબાન છે (૪૭) અને હું એક કાંઠે થઇ જઇશ[૧૪૩] તમારાથી અને તે સર્વથી જેમને તમે અલ્લાહ સિવાય પૂજો છો અને મારા પરવરદિગારને પૂજીશ[૧૪૪]. નજીક છે કે હું ન બનું મારા રબની બંદગીથી અભાગી[૧૪૫] (૪૮) પછી જ્યારે તેમનાથી અને

૧૨૦. અને તેના સિવાય કોઇ પાલનહાર નથી.

૧૨૧. અને હઝરત ઇસા બાબત ખ્રિસ્તીઓ ઘણા જુથોમાં વહેંચાઇ ગયા એક યાકૂબિયહ એક નસ્તુરિયહ એક મલકાનિયહ. યાકૂબિયહ કહે છે કે તે અલ્લાહ હતો જે ધરતી પર ઉતરી આવ્યો હતો ફરી પાછો આકાશમાં જતો રહ્યો. નસ્તુરિયહ કહે છે કે તે ખુદાનો પુત્ર હતો જ્યાં સુધી તેણે ઇચ્છયું ધરતી પર રાખ્યો પછી આકાશમાં ઉઠાવી લીધો. અને ત્રીજું જુથ એવું કહેતું હતું કે તેઓ અલ્લાહના બન્દા નબી અને મખ્લૂક છે, એવું કહેનાર મો'મિનો હતા. (મદારિક)

૧૨૨. મહાન દિવસ એટલે કયામતનો દિવસ.

૧૨૩. અને તે દિવસનું જોવું કે સાંભળવું કશો લાભ નહિ આપે જ્યારે કે તેમણે દુનિયામાં અલ્લાહની દલીલોને દેખી નહિ અને અલ્લાહની ચેતવણીઓને સાંભળી નહિ. અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું છે કે; આ વાત ચેતવણી રૂપે છે કે તે દિવસે એવી ભયાનક વાતો દેખશે અને સાંભળશે જેનાથી હૃદય ફાટી જશે.

૧૨૪. સત્ય જુએ નહિ સત્ય સાંભળે નહિ બહેરા અને આંધળા બની બેઠા છે હઝરત ઇસા અલયહિસ્સલામને અલ્લાહ અને મઅબૂદ ઠેરવે છે તેમણે પોતે સ્પષ્ટ રીતે પોતે બન્દા હોવાનું એલાન કર્યું હોવા છતાં.

૧૨૫. હદીષ શરીફમાં છે કે; જ્યારે કાફિરો જન્નતનાં સ્થાનો જોશે જેનાથી તેઓ વંચિત કરવામાં આવ્યા ત્યારે તેમને શરમિંદગી અને પસ્તાવો થશે કે તેઓ દુનિયામાં ઇમાન લઇ આવ્યા હોત તો કેવું સારૂં થાત.

૧૨૬. અને જન્નતવાળા જન્નતમાં અને દોઝખવાળા દોઝખમાં પહોંચી જશે. એવો સખત દિવસ આગળ

يعبدون من دون الله ۚ وهبنا له اسحق
ويعقوب ۚ وكلا جعلنا نبيا ﴿٤٩﴾ ووهبنا لهم من
رحمتنا وجعلنا لهم لسان صدق عليا ﴿٥٠﴾ واذكر
في الكتب موسى انه كان مخلصا وكان رسولا
نبيا ﴿٥١﴾ ونادينه من جانب الطور الايمن و
قربنه نجيا ﴿٥٢﴾ ووهبنا له من رحمتنا اخاه هرون
نبيا ﴿٥٣﴾ واذكر في الكتب اسمعيل انه كان صادق
الوعد وكان رسولا نبيا ﴿٥٤﴾ وكان يامر اهله
بالصلوة والزكوة وكان عند ربه مرضيا ﴿٥٥﴾
واذكر في الكتب ادريس انه كان صديقا
نبيا ﴿٥٦﴾ ورفعنه مكانا عليا ﴿٥٧﴾ اولئك الذين

અલ્લાહ સિવાયના તેમના મઅબૂદોથી વેગળો થઇ ગયો[146] અમે તેને ઇસ્હાક[147] અને યાકૂબ[148] આપ્યા અને દરેક ને ગેબી ખબરો આપનાર (નબી) બનાવ્યા (૪૯) અને અમે તેમને અમારી રહમત આપી[149] અને તેમના માટે સાચી ઊંચી ખ્યાતી આપી[150] (૫૦) અને કિતાબમાં મૂસાને યાદ કરો, બેશક ! તે ચૂંટી લીધેલો હતો અને રસૂલ હતો ગૈબની ખબરો આપનાર (૫૧) અને તેને અમે તૂરની જમણી બાજુથી પોકાર્યો[151] અને તેને અમારો ભેદ કહેવા નિકટ કર્યો[152] (૫૨) અને અમારી મહેરબાનીથી તેનો ભાઇ હારૂન આપ્યો ગૈબની ખબરો આપનાર[153] (૫૩) અને કિતાબમાં ઇસ્માઇલને યાદ કરો[154], બેશક ! તે વાયદાનો સાચો હતો[155]. અને રસૂલ હતો ગૈબની ખબરો કહેનાર (૫૪) અને પોતાના ઘરવાળાંઓને[156] નમાઝ અને ઝકાતનો આદેશ આપતો હતો અને પોતાના રબને પસંદ હતો[157] (૫૫) અને કિતાબમાં ઇદરીસને યાદ કરો[158] બેશક ! તે સિદ્દીક હતો ગૈબની ખબરો કહેનાર (૫૬) અને અમે તેને ઊંચા સ્થાને ઉપાડી લીધો[159] (૫૭)

છે.

૧૨૭. અને તે દિવસની કશી ચિંતા કરતા નથી.

૧૨૮. અર્થાત બધું જ નાશ પામશે અમે જ બાકી રહીશું.

૧૨૯. અમે તેમને તેમના કાર્યોનો બદલો આપીશું.

૧૩૦. અર્થાત કુરઆનમાં.

૧૩૧. એટલે કે અતિશય સાચા. અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું છે કે; સિદ્દીકનો અર્થ છે સાચી વાતની સત્યતા ખૂબ જાહેર કરનાર જે અલ્લાહ તઆલા અને તેની વહદાનિયત તેના નબીઓ અને રસૂલોની અને મૃત્યુ પછી જીવિત થવાની સત્યતાને ટેકો આપે અને અલ્લાહના હુકમો બજાવી લાવે તે.

૧૩૨. અર્થાત આઝર મૂર્તિપૂજકને.

૧૩૩. અલ્લાહ સિવાય કોઇ ઇબાદતને પાત્ર નથી.

૧૩૪. મારા પરવરદિગાર તરફથી તેની ઓળખનું.

૧૩૫. મારો ધર્મ સ્વીકારી લે.

૧૩૬. જેનાથી તુ અલ્લાહની નિકટતાના સ્થાન સુધી પહોંચી શકે.

૧૩૭. અને તેની નાફરમાની કરીને કુફ્ર અને શિર્કમાં ગરકાવ થા નહિ.

૧૩૮. અને લઅનત તેમજ અઝાબમાં તેનો સાથી બન. આઝરે આ સારી શિખામણથી લાભ ઉઠાવ્યો નહિ અને એના જવાબમાં....

૧૩૯. મૂર્તિઓનો વિરોધ અને તેમનું બુરૂં બોલવું અને તેમના એબ બયાન કરવા વિ...

૧૪૦. જેથી મારા હાથ અને જીભથી બચેલો રહે. ત્યારે હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામે...

૧૪૧. આ સલામે મુતારેકત (ત્યાગની સલામ છેલ્લી સલામ) હતી.

૧૪૨. કે તે તને તવબહ અને ઇમાનની તવફીક આપીને તારી મગફેરત કરે.

૧૪૩. બાબુલ શહેરથી શામ દેશ તરફ હિજરત કરીને.

૧૪૪. જેણે મને બનાવ્યો અને મારા પર એહસાનો કર્યાં.

૧૪૫. આમાં ટોણું મારવામાં આવ્યું છે કે જે રીતે તમે મૂર્તિઓની પૂજા કરીને અભાગી રહ્યા અલ્લાહ ને પૂજનાર માટે એવું નથી તેની બંદગી કરનાર અભાગી અને બદનસીબ હોતો નથી.

૧૪૬. પવિત્ર ધરતી તરફ હિજરત કરીને.

૧૪૭. ફરઝંદ.

૧૪૮. ફરઝંદના દીકરા એટલે કે પૌત્ર.

ફાયદો :- આમાં એ બાબત નિર્દેશ છે કે હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામનું આયુષ્ય એટલું લાંબુ થયું કે તેમણે પૌત્ર હઝરત યાકૂબ અલયહિસ્સલામને જોયા. આ આયતમાં એ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે અલ્લાહ ખાતર હિજરત કરવાનો અને ઘરબાર ત્યજવાનો બદલો એ મળ્યો કે અલ્લાહે દીકરા અને પૌત્ર આપ્યા.

૧૪૯. ધન દોલત માલ ઔલાદ વિપુલ પ્રમાણમાં આપી.

૧૫૦. કે દરેકધર્મવાળાઓ મુસલમાન હોય યહૂદી હોય કે ખ્રિસ્તી હોય બધા જ આપના વખાણ કરે છે અને નમાઝોમાં આપના પર અને આપની ઔલાદ પર દુરૂદ પઢવામાં આવે છે.

૧૫૧. તૂર એક પહાડનું નામ છે જે મિસર અને મદયનની વચ્ચે છે. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ ને મદયનથી આવતાં તુરની તે બાજુથી જે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની જમણી તરફ હતો એક ઝાડ માંથી પોકારવામાં આવ્યા કે; "યા મૂસા ઇન્ની અનલ્લાહૂ રબ્બુલ આલમીન" અર્થાત અય મૂસા! હું જ અલ્લાહ છું બધાય જગતનો પાલનહાર.

૧૫૨. નિકટતાની પદવી આપી પડદાઓ ઉપાડી લીધા એટલે સુધી કે આપે કલમ ચાલવાના અવાજો સાંભળ્યા અને આપનો માન મરતબો બુલંદ કરવામાં આવ્યો અને આપની સાથે અલ્લાહે વાત કરી.

૧૫૩. જ્યારે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે દુઆ કરી કે; અય રબ! મારા ઘરવાળાંઓમાંથી મારા ભાઇ હારૂનને મારો વજીર બનાવ, અલ્લાહ તઆલાએ પોતાની મહેરબાનીથી એ દુઆ કબૂલ કરી અને હઝરત હારૂન અલયહિસ્સલામને આપની દુઆથી નબી બનાવ્યા, હઝરત હારૂન અલયહિસ્સલામ હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ કરતાં મોટા હતા.

૧૫૪. જેઓ હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામના ફરઝંદ અને સય્યિદે આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહે વસલ્લમના (વંશમાં ઉપર જતાં) દાદા થાય છે.

૧૫૫. નબીઓ બધા જ સાચા હોય છે પરંતુ આપ એ ગુણમાં ખાસ ખ્યાતિ ધરાવતા હતા. એક વખતે એક જગ્યાએ કોઇ માણસ આપને કહી ગયો હતો કે; હું આવું નહિ ત્યાં સુધી તમે અહીં જ રહેશો. આપ તેની રાહ જોઇને ત્યાં ત્રણ દિવસ સુધી રોકાયા. આપે સબરનો વાયદો કર્યો હતો તો ઝુબેહ વખતે તેને એવી શાનથી નિભાવ્યો કે સુબ્હાનલ્લાહ...

૧૫૬. અને આપની કોમ જુરહમને જેમના માટે આપને નબી બનાવ્યા હતા.

أنعم الله عليهم من النبين من ذرية ادم وممن
حملنا مع نوح ومن ذرية ابرهيم واسراءيل
وممن هدينا واجتبينا اذا تتلى عليهم ايت
الرحمن خروا سجدا وبكيا ۝ فخلف من بعدهم
خلف اضاعوا الصلوة واتبعوا الشهوت فسوف
يلقون غيا ۝ الا من تاب وامن وعمل صالحا
فاولئك يدخلون الجنة ولا يظلمون شيئا ۝
جنت عدن التي وعد الرحمن عباده بالغيب
انه كان وعده ماتيا ۝ لا يسمعون فيها لغوا
الا سلما ولهم رزقهم فيها بكرة وعشيا ۝ تلك
الجنة التي نورث من عبادنا من كان تقيا ۝

આ છે જેમના પર અલ્લાહે ઉપકાર કર્યો ગૈબની ખબરો કહેનારાઓમાંથી (અને) આદમના વંશમાંથી[૧૬૦] અને તેમનામાંથી જેમને અમે નૂહ સાથે ચઢાવ્યા હતા[૧૬૧] અને ઇબ્રાહીમ[૧૬૨] અને યાકૂબની ઓલાદમાંથી[૧૬૩] અને તેમાંથી જેમને અમે રસ્તો દેખાડયો અને ચૂંટી લીધા[૧૬૪]. જ્યારે તેમના સામે રહમાનની આયતો પઢવામાં આવતી (ત્યારે) નમી પડીને સિજદો કરતા અને રડતા[૧૬૫] (હતા) (૫૮) તો એમના પછી એમની જગ્યાએ એવા અયોગ્ય વારસદારો આવ્યા[૧૬૬] જેમણે નમાઝો ગુમાવી અને પોતાની વાસનાઓને અનુસર્યા[૧૬૭] તો નજીકમાં જ તેઓ દોઝખમાં 'ગય્ય'નું જંગલ પામશે[૧૬૮] (૫૯) પણ જેઓએ તવબહ કરી ઇમાન લાવ્યા અને સારાં કામો કર્યાં તો એ લોકો જન્નતમાં જશે અને તેમને કશું નુકસાન આપવામાં નહિ આવે[૧૬૯] (૬૦) રહેવાના બગીચાઓ જેનો વાયદો રહમાને પોતાના[૧૭૦] બન્દાઓને ગૈબમાં કર્યો[૧૭૧]. બેશક તેનો વાયદો આવનાર છે (૬૧) તેઓ એમાં કશી અર્થહિન વાત સાંભળશે નહિ, પરંતુ સલામ[૧૭૨] અને તેમના માટે એમાં તેમની રોજી છે સવાર સાંજ[૧૭૩] (૬૨) આ તે બગીચાઓ છે જેના વારસદાર અમે પોતાના બન્દાઓ માંથી તેમને કરીશું જે પરહેઝગાર છે (૬૩)

૧૫૭. આપના આજ્ઞાપાલન, કાર્યો, સબર, અટલપણા તેમજ સ્વભાવ અને આદતોના કારણે.

૧૫૮. આપનું નામ અખનૂખ છે. આપ હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામના પિતાના દાદા થાય છે. હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ પછી પહેલા રસૂલ આપ જ થયા હતા. આપના બાપ હઝરત શીશ, આદમ અલયહિસ્સલામના દિકરા છે. સર્વ પ્રથમ કલમ વડે લખનાર આપ હતા, કપડાંને સીવવાની અને સીવેલાં કપડાં પહેરવાની શરૂઆત પણ આપનાથી જ થઇ, આપનાથી પહેલાં લોકો ચામડાંઓ પહેરતા હતા. સર્વ પ્રથમ હથિયાર બનાવનાર, ત્રાજવું અને માપ નક્કી કરનાર તેમજ જ્યોતિષ વિદ્યા અને ગણિત શાસ્ત્રને ધ્યાનમાં લેનાર પણ આપ જ હતા. આ બધાં જ કાર્યોની શરૂઆત આપનાથી થઇ. અલ્લાહ તઆલાએ આપ પર ત્રીસ સહીફાઓ (પુસ્તિકાઓ) ઉતારી અને ખુદાઇ કિતાબોના ખૂબ સબક (દર્સ) આપવાના કારણે આપનું નામ ઇદરીસ પડયું.

૧૫૯. દુનિયામાં તેમને ઊંચો મરતબો આપ્યો અથવા એ અર્થ છે કે આકાશમાં ઉપાડી લીધા અને એ જ વધારે ખરૂં છે. બુખારી અને મુસ્લિમની હદીષમાં છે કે સય્યિદે આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહે વસલ્લમે મેઅરાજની રાત્રે હઝરત ઇદરીસ અલયહિસ્સલામને ચોથા આકાશ પર જોયા. હઝરત કઅબ અહબાર વિગેરેએ બયાન કર્યું છે કે; હઝરત ઇદરીસ અલયહિસ્સલામે મલકુલ મૌતને કહ્યું કે; હું મોતનો સ્વાદ ચાખવા ઇચ્છું છું કે તે કેવો હોય છે? તમે મારો જીવ કાઢી બતાવો. તેમણે એ હુકમ મુજબ કર્યું અને જીવ કાઢીને તરત જ પાછો આપનામાં મૂકી દીધો. આપ જીવતા થઇ ગયા, પછી કહ્યું; મને જહન્નમ દેખાડો કે જેથી અલ્લાહના ખોફમાં વધારો થાય. એવું પણ કરવામાં આવ્યું. જહન્નમ દેખીને આપે તેના ચોકિયાત માલિકને

કહ્યું કે; દરવાજો ખોલો! હું એના પરથી પસાર થવા માંગુ છું. એવું પણ કરવામાં આવ્યું. પછી આપે મલકુલ મૌતને કહ્યું કે; મને જન્નત દેખાડો. તેઓ આપને જન્નતમાં લઇ ગયા. આપ દરવાજો ખોલાવીને જન્નતમાં પ્રવેશ્યા. થોડી વાર રાહ જોયા પછી મલકુલ મૌતે કહ્યું; હવે આપ પોતાની જગ્યાએ ચાલો. કહ્યું; હવે હું અહીંથી ક્યાંએ જવાનો નથી ! અલ્લાહ તઆલાએ ફરમાવ્યું છે કે; કુલ્લુ નફસિન ઝાઇકતુલ મૌત (પ્રત્યેક જીવને મૃત્યુનો સ્વાદ ચાખવાનો છે) તે હું ચાખી ચૂકયો. અને અલ્લાહે ફરમાવ્યું છે કે; વઇમ મિન્કુમ ઇલ્લા વારિદુહા (પ્રત્યેક વ્યક્તિને જહન્નમ પરથી પસાર થવાનું છે) તે પણ હું ગુજરી ચૂકયો. જન્નતમાં પહોંચનારાઓ માટે અલ્લાહ તઆલાએ ફરમાવ્યું છે કે; વમા હુમ મિનહા બિમુખરિજીન (તેઓને જન્નતમાંથી કાઢવામાં આવશે નહિ), તો પછી હવે મને જન્નતમાંથી નીકળવાનું શા માટે કહો છો? અલ્લાહ તઆલાએ મલકુલ મૌતને વહી કરી કે; હઝરત ઇદરીસ અલયહિસ્સલામે જે કર્યું તે મારી મરજીથી કર્યું અને મારી મરજીથી જ જન્નતમાં પ્રવેશ્યા, તેમને મૂકી દો તેઓ જન્નતમાં જ રહેશે. જેમ કે આપ જન્નતમાં જીવતા છે.

૧૬૦. એટલે કે હઝરત ઇદરીસ અને હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામ.

૧૬૧. અર્થાત ઇબ્રાહીમ જેઓ હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામના પૌત્ર અને તેમના દીકરા સામ ના પુત્ર છે.

૧૬૨. ની ઔલાદમાંથી હઝરત ઇસ્માઇલ અને હઝરત ઇસ્હાક અને હઝરત યાકૂબ.

૧૬૩. હઝરત મૂસા અને હઝરત હારૂન અને હઝરત ઝકરિયા અને હઝરત યહયા અને હઝરત ઇસા સલવાતુલ્લાહે અલયહિમ વસલામુહૂ.

૧૬૪. શરીઅતની વિસ્તૃતિ અને હકીકતને ઉઘેડવા માટે.

૧૬૫. અલ્લાહ તઆલાએ આ આયતમાં ખબર આપી કે અમ્બિયા અલયહિમુસ્સલામ અલ્લાહ તઆ-લાની આયતો સાંભળીને નરમાશ આજેજી અને ખોફથી રડતા હતા અને સિજદાઓ કરતા હતા.

મસઅલો :- આથી સાબિત થયું કે કુરઆન મજીદ દિલની નરમાશ સાથે પઢવું અને રડવું મુસ્તહબ છે.

૧૬૬. જેવા કે યહૂદીઓ અને ખ્રિસ્તીઓ વિગેરે.

૧૬૭. અને ખુદાઇ આજ્ઞાનું પાલન કરવાને બદલે ગુનાહો અખ્તેયાર કર્યા.

૧૬૮. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂએ ફરમાવ્યું; 'ગય્ય' જહન્નમમાં એક તળેટી છે જેની ગરમીથી જહન્નમ પોતે પણ પનાહ માંગે છે. આ તે લોકો માટે છે જેઓ વ્યભિચારી અને કાયમ એનાથી ટેવાઇ ગએલા હોય અને જેઓ દારૂની આદતવાળા અને જેઓ વ્યાજખાઉં હોય અને જેઓ મા-બાપનું કહ્યું ન માનનાર અને જેઓ જૂઠી સાક્ષી આપનાર હોય.

૧૬૯. અને તેમના કાર્યોનો બદલો આપવામાં જરા પણ ઉણપ રાખવામાં આવશે નહિ.

૧૭૦. ઇમાનદાર નેક અને તવબહ કરનાર.

૧૭૧. અર્થાત એવી પરિસ્થિતિમાં કે જન્નત એમનાથી છુપાએલી છે તેમની દ્રષ્ટિ સમક્ષ નથી. અથવા એવી પરિસ્થિતિમાં કે તેઓ જન્નતથી અદ્રશ્ય છે તેને જોતા નથી.

૧૭૨. ફરિશ્તાઓની અથવા પરસ્પર એકબીજાની.

૧૭૩. અર્થાત હમેશાં, કારણ કે જન્નતમાં રાત્રી દિવસ નથી, જન્નતીઓ હમશાં નૂરમાં જ રહેશે. અથવા મતલબ એ છે કે દુનિયાના દિવસના માપથી બે વખત જન્નતની નેઅમતો તેમને આપવામાં આવશે.

૧૭૪. **શાને નુઝૂલ** :- બુખારી શરીફમાં હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાથી બયાન કરવામાં

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ ۚ لَهٗ مَا بَيْنَ اَيْدِيْنَا وَمَا
خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۚ رَبُّ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ
لِعِبَادَتِهٖ ۗ هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِيًّا ۚ وَيَقُوْلُ الْاِنْسَانُ
ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ۚ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ
اَنَّا خَلَقْنٰهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ۚ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ
وَالشَّيٰطِيْنَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ۚ ثُمَّ
لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيْعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ
عِتِيًّا ۚ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِيْنَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا
وَاِنْ مِّنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا
ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِيْنَ اتَّقَوْا وَّنَذَرُ الظّٰلِمِيْنَ فِيْهَا جِثِيًّا

(અને જિબ્રઇલે મહબૂબને કહ્યુ;)[174] અમે ફરિશ્તાઓ હુઝૂરના પરવરદિગારના હુકમ વગર ઉતરતા નથી તેનું જ છે જે કંઇ અમારી આગળ છે અને જે કંઇ અમારી પાછળ છે તે અને જે કંઇ એની વચમાં છે તે[175] અને હુઝૂરનો રબ ભૂલનાર નથી[176] (૬૪) આકાશો અને પૃથ્વી અને જે કંઇ એમની વચ્ચે છે તે બધાનો માલિક તો તેને પૂજો અને તેની બંદગી પર અટલ રહો. શું તેના નામનો બીજો જાણો છો?[177] (૬૫) અને માનવી કહે છે; શું જ્યારે હું મરી જઇશ તો (શું) અવશ્ય નજીકમાં જ જીવતો કરીને કાઢવામાં આવીશ?[178] (૬૬) અને શું માનવીને યાદ નથી કે અમે આથી પહેલાં એને બનાવ્યો અને (ત્યારે તો) એ કશું જ હતો નહિ[179] (૬૭) તો તમારા રબના સોગંદ ! અમે એમને[180] અને શયતાનોને બધાંયને ઘેરી લાવીશું[181] અને એમને ઘુંટણભેર જહન્નમ ની આજુબાજુ પડતા પછડાતા હાજર કરીશું (૬૮) પછી અમે[182] દરેક જુથમાંથી જે રહમાન બાબત બધાંથી વધારે નિડર હશે તેને કાઢીશું[183] (૬૯) પછી જે એ આગમાં શેકવા માટે વધારે યોગ્ય છે તેમને અમે ખૂબ જાણીએ છીએ (૭૦) અને તમારામાં કોઇ એવો નથી જેને દોઝખ પરથી પસાર થવાનું ન હોય[184], તમારા રબના ઝિમ્મે એ નક્કી થએલી વાત છે[185] (૭૧) પછી અમે ડરનારાઓને બચાવી લઇશું[186] અને જુલ્મીઓને તેમાં

આવ્યું છે કે; સય્યિદે આલમ સલ્લલ્લાહો અલયહિ વસલ્લમે હઝરત જિબ્રઇલને ફરમાવ્યું; અય જિબ્રઇલ! તમે જેટલું અમારી પાસે આવો છો તેનાથી વધારે કેમ આવતા નથી! ત્યારે આ આયતે કરીમા ઉતરી.

૧૭૫. અર્થાત બધી જ જગ્યાઓનો તે માલિક છે અમે એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ જવા આવવા માટે તેના હુકમ અને મરજીના તાબે છીએ, તે દરેક હલન ચલનને જાણનાર છે અને ભૂલ તથા બેભાનપણાથી પાક છે.

૧૭૬. જ્યારે ઇચ્છે ત્યારે અમને તમારી સેવામાં મોકલે.

૧૭૭. અર્થાત અન્ય કોઇને તેની સાથે નામ માત્રમાં પણ ભાગીદારી નથી અને તેનું એક હોવું એટલું સ્પષ્ટ છે કે મુશરિકોએ પણ પોતાના કોઇ જૂઠા મઅબૂદનું નામ અલ્લાહ પાડયું નથી.

૧૭૮. અહીં 'ઇન્સાન'નો નિર્દેશ એવા કાફિરો પ્રતિ છે જેઓ મૃત્યુ પછી જીવતા થવાનો ઇન્કાર કરતા હતા, જેમકે ઉબય ઇબ્ને ખલફ અને વલીદ બિન મુગીરા, એ લોકો વિષે જ આ આયત ઉતરી અને એ જ એનું શાને નુઝૂલ છે.

૧૭૯. તો જેણે શૂન્યમાંથી સર્જન કર્યું તેના માટે મડદાને જીવંત કરવું શું મુશ્કેલ?

૧૮૦. કયામતમાં જીવતા થઇ ઉઠવાનો ઇન્કાર કરનારાઓને.

૧૮૧. અર્થાત કાફિરોને તેમને ભટકાવનાર શયતાનો સાથે એવી રીતે કે દરેક કાફિર શયતાન સાથે એક જ સાંકળે બાંધવામાં આવશે.

૧૮૨. કાફિરોના...

ગુઠણ પર પડેલા છોડી દઇશું (૭૨) અને જ્યારે તેમના પર અમારી સ્પષ્ટ આયતો પઢવામાં આવે છે (ત્યારે) કાફિરો[૧૮૭] મુસલમાનોને કહે છે કે; 'ક્યા જુથ નું સ્થાન સારૂં અને મજલિસ ઉત્તમ છે?'[૧૮૮] (૭૩) અને અમે એમનાથી પહેલાં કેટલાંએ ટોળાં ખપાવી દીધાં[૧૮૯] કે તેઓ એમનાથી પણ વધારે સરસામાન અને દબદબામાં વધીને હતાં (૭૪) તમે ફરમાવો; જે ગુમરાહીમાં હોય તો તેને તો રહમાન બહું છુટો દોર આપે છે[૧૯૦] એટલે સુધી કે તેઓ જુએ તે વસ્તુ જેનો તેમને વાયદો આપવામાં આવે છે યા તો અઝાબ[૧૯૧] યા કયામત[૧૯૨] તો હવે જાણી લેશે કે કોનો **માન મર્તબો ખરાબ** છે અને કોનું સૈન્ય અશક્ત[૧૯૩] (૭૫) અને જેમણે હિદાયત મેળવી[૧૯૪] અલ્લાહ તેમની હિદાયતમાં ઓર વધારો કરશે[૧૯૫] અને બાકી રહેનાર નેક વાતોનો[૧૯૬] તારા રબ પાસે સર્વોત્તમ સવાબ અને બધાંથી સારૂં પરિણામ (છે)[૧૯૭] (૭૬) તો શું તમે તેને જોયો જે અમારી આયતોને નકારનાર બન્યો? અને કહે છે કે; મને અવશ્ય માલ દોલત અને ઔલાદ મળશે[૧૯૮] (૭૭) શું ગૈબમાં ડોકિયું કરી આવ્યો છે[૧૯૯] અથવા રહમાન પાસે કોઇ કરાર કરી મૂકયો છે? (૭૮) કદાપી

قال الم ١٦ — مريم ١٩

وإذا تتلى عليهم آيتنا بينت قال الذين كفروا
للذين آمنوا أي الفريقين خير مقاما وأحسن
نديا ﴿٧٣﴾ وكم أهلكنا قبلهم من قرن هم أحسن
أثاثا ورئيا ﴿٧٤﴾ قل من كان في الضللة فليمدد
له الرحمن مدا حتى إذا رأوا ما يوعدون إما
العذاب وإما الساعة فسيعلمون من هو شر
مكانا وأضعف جندا ﴿٧٥﴾ ويزيد الله الذين
اهتدوا هدى والبقيت الصلحت خير عند ربك ثوابا
وخير مردا ﴿٧٦﴾ أفرءيت الذي كفر بايتنا وقال
لأوتين مالا وولدا ﴿٧٧﴾ أطلع الغيب أم اتخذ
عند الرحمن عهدا ﴿٧٨﴾ كلا سنكتب ما يقول ونمد

૧૮૩. અર્થાત જે બધાંથી વધારે બંડખોર અને કુફ્રમાં વધારે સખ્ત હશે તેને પહેલો આગમાં ઝોકવામાં આવશે. અમુક રિવાયતોમાં બયાન થયું છે કે બધા જ કાફિરોને સાંકળો અને ફંદાઓ પહેરાવીને જહન્નમની આજુબાજુ હાજર કરવામાં આવશે પછી એમનામાં જે કુફ્ર અને બંડખોરીમાં વધુ સખત હશે તેને બધાંથી પહેલાં જહન્નમમાં નાખવામાં આવશે.

૧૮૪. નેક હોય કે બદ પણ નેક લોકો સલામત રહેશે અને જ્યારે તેઓ દોઝખ પરથી પસાર થશે ત્યારે તેમાંથી અવાજ આવશે કે; અય મોમિન ! (જલ્દી) પસાર થઇ જા, કારણ કે તારા નૂરે મારા ભભુકાને ઓછો કરી નાખ્યો. હસન અને કતાદાએ કહ્યું છે કે; દોઝખ પર પસાર થવાનો મતલબ પુલસિરાત પરથી પસાર થવાનો છે જે દોઝખ પર છે.

૧૮૫. અર્થાત જહન્નમ પરથી પસાર થવાનું એ કઝાએ લાઝિમ (અનિવાર્ય ભાગ્ય) છે જે અલ્લાહ તઆલાએ પોતાના બન્દાઓ માટે નક્કી કરી મૂક્યું છે.

૧૮૬. એટલે કે ઇમાનદારોને.

૧૮૭. જેવા કે નદ્ર બિન હારિસ વિગેરે કુરેશી કાફિરો રૂપ સજીને વાળોમાં તેલ નાખી તેમાં કાંસકીઓ ફેરવીને સારાં કપડાં પહેરીને ઘમંડ અને તકબ્બુરથી ગરીબ અને નાદાર...

૧૮૮. કહેવાનો હેતુ એ છે કે જ્યારે આયતો ઉતારવામાં આવે છે અને દલીલો તેમજ પુરાવાઓ રજુ કરવામાં આવે છે ત્યારે કાફિરો તેમાં ચિંતન કરવા અને તેનાથી લાભ મેળવવાને બદલે પોતાનાં ધન દોલત લેબાસ અને મકાનો પર ઘમંડ કરે છે.

نહિ[૨૦૦]. હવે અમે લખી રાખીશું જે કંઇ તે કહે છે તે અને તેને ખૂબ લાંબો અઝાબ આપીશું (૭૯) અને જે વસ્તુઓ બાબત કહી રહ્યો છે[૨૦૧] તેના માલિક અમે જ બનીશું અને (તે) અમારી પાસે એકલો જ આવશે[૨૦૨] (૮૦) અને અલ્લાહ સિવાય બીજા ખુદા બનાવી લીધા[૨૦૩] કે તેઓ એમને શક્તિ આપે[૨૦૪] (૮૧) કદાપી નહિ[૨૦૫] કોઇ પળ ગુજરે છે કે તેઓ[૨૦૬] એમની બંદગીને નકારનાર બનશે અને એમના વિરોધી બની જશે[૨૦૭] (૮૨) શું તમે જોયું નહિ કે અમે શયતાનો મોકલ્યા કાફિરો પર[૨૦૮] કે તેઓ એમને ખૂબ ઉછાળે છે[૨૦૯] (૮૩) તો તમે એમના પર જલ્દી કરો નહિ અમે તો એમની ગણત્રી પુરી કરીએ છીએ[૨૧૦] (૮૪) જે દિવસે અમે પરહેઝગારોને રહમાન તરફ લઇ જશું મેહમાન બનાવીને[૨૧૧] (૮૫) અને આરોપીઓને જહન્નમ તરફ તરસ્યા જ હાંકીશુ[૨૧૨] (૮૬) લોકો શફાઅતના માલિક નથી પરંતુ તેઓ જ જેમણે રહમાન પાસે કરાર રાખ્યો છે[૨૧૩] (૮૭) અને કાફિરો બોલ્યા;[૨૧૪] રહમાને ઔલાદ ધરાવી (૮૮) બેશક ! તમે હદની ભારે વાત લાવ્યા[૨૧૫] (૮૯) નજીક છે કે એનાથી આકાશ ફાટી પડે અને ધરતીમાં તિરાડ પડી જાય અને પહાડો ધરસીને પડી જાય[૨૧૬] (૯૦) એ બાબતથી કે તેમણે રહમાન માટે ઔલાદ કહી (૯૧) અને રહમાનને છાજતું નથી કે ઔલાદ

قال الم ١٦ — مريم ١٩

لَهٗ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿۷۹﴾ وَّنَرِثُهٗ مَا يَقُوْلُ وَيَاْتِيْنَا فَرْدًا ﴿۸۰﴾
وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِّيَكُوْنُوْا لَهُمْ عِزًّا ﴿۸۱﴾ كَلَّا ؕ
سَيَكْفُرُوْنَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿۸۲﴾
اَلَمْ تَرَ اَنَّاۤ اَرْسَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ تَؤُزُّهُمْ
اَزًّا ﴿۸۳﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿۸۴﴾ يَوْمَ
نَحْشُرُ الْمُتَّقِيْنَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا ﴿۸۵﴾ وَّنَسُوْقُ الْمُجْرِمِيْنَ
اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿۸۶﴾ لَا يَمْلِكُوْنَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ
عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿۸۷﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿۸۸﴾
لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا اِدًّا ﴿۸۹﴾ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ
وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿۹۰﴾ اَنْ دَعَوْا
لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿۹۱﴾ وَمَا يَنْۢبَغِيْ لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا ﴿۹۲﴾

૧૮૯. ઉમ્મતો હલાક કરી નાખી.

૧૯૦. દુનિયામાં તેનું આયુષ્ય લંબાવીને અને તેને તેની ગુમરાહી અને બંડખોરીમાં પડતો મૂકીને.

૧૯૧. દુનિયામાં કતલ અને ધરપકડ.

૧૯૨. જેમાં જાત જાતની ફજેતી અને અઝાબ સમાવિષ્ટ થએલ છે.

૧૯૩. કાફિરોનું શયતાની લશ્કર કે મુસલમાનોનું ફરિશ્તા સિફત સૈન્ય? આમાં મુશ્રિકોની તે વાત નો રદિયો છે જે તેમણે કહી હતી કે; ક્યા જુથનું મકાન સારૂં અને મજલિસ ઉત્તમ છે?

૧૯૪. અને ઇમાનથી પાવન થયા.

૧૯૫. તેના પર અટલપણું આપીને અને વધારે સમજ તેમજ તવફીક આપીને.

૧૯૬. ફરમાંબરદારી અને આખેરતનાં બધાં કામો અને પાંચ વખતની નમાઝો તેમજ અલ્લાહ તઆલાની તસ્બીહ અને તેની પાકી તેમજ તેની યાદ અને બધાં જ નેક કામો એ બધાં બાકેયાતે સાલેહાત (બાકી રહેનાર નેક વાતો) છે કે જે મો'મિન માટે બાકી રહે છે અને કામ લાગે છે.

૧૯૭. કાફિરોનાં કામો વિરૂધ્ધ. કારણ કે તે બધાં બેકાર અને ખપ વગરનાં છે.

૧૯૮. **શાને નુઝૂલ :-** બુખારી અને મુસ્લિમની હદીષમાં છે કે; હઝરત ખબ્બાબ બિન ઈર્તનું કરજ જહાલતના યુગમાં આસ બિન વાઇલ સહમીના માથે હતું તેઓ તેની પાસે માંગણી કરવા ગયા ત્યારે આસે કહ્યું; જ્યાં સુધી તમે મોહંમદ મુસ્તફા (સલ્લલ્લાહુ અલયહે વસલ્લમ) થી ફરી બેસશો નહીં ત્યાં સુધી હું તમારૂં કરજ ભરપાઇ કરવાનો નથી. હઝરત ખબ્બાબે કહ્યું કે; એવું કદાપી બનવાનું નથી એટલે સુધી કે તુ

મરી જાય અને મર્યા પછી પાછો જીવતો થઇને ઉઠે. પેલો પૂછવા માંડયો કે; શું હું મર્યા પછી પાછો ઉઠીશ? હઝરત ખબ્બાબે કહ્યું કે: હા ! આસે કહ્યું; તો તો પછી મને છુટો મૂકી દો એટલે સુધી કે હું મરી જાઉં અને મર્યા પછી પાછો જીવતો થઇને ઉઠું અને મને ધન દોલત અને ઔલાદ મળે, ત્યારે જ હું તમારૂં કરજ આપીશ. તે બાબત આ આયતો ઉતરી.

૧૯૯. અને તેણે લવહે મહફૂઝમાં જોઇ લીધું છે કે તેને આખેરતમાં માલ અને ઔલાદ મળશે?

૨૦૦. આવું નથી તો...

૨૦૧. એટલે કે માલ અને ઔલાદ,આનાથી એની માલેકીની બધી વસ્તુઓ અને તેનો અખત્યાર મુરાદ છે જે તેના વિનાશથી નાબૂદ થવાનો છે અને...

૨૦૨. ન એની પાસે માલ દોલત હશે ન ઔલાદ અને એનો એ દાવો જૂઠો સાબિત થશે.

૨૦૩. અર્થાત મુશ્રિકોએ મૂર્તિઓને મઅ્બૂદ બનાવી અને તેમની ઇબાદત એવી નિય્યતે કરવા લાગ્યા કે...

૨૦૪. અને તેમની મદદ કરે અને તેમને અઝાબથી બચાવે.

૨૦૫. આવું બની શકતું જ નથી.

૨૦૬. મૂર્તિઓ જેમને એ પૂજે છે.

૨૦૭. એમને જૂઠાડશે અને એમના પર ફિટકાર કરશે અલ્લાહ તઆલા એમને જબાન આપશે અને તેઓ કહેશે કે અય પરવરદિગાર આમને અઝાબ કર.

૨૦૮. અર્થાત શયતાનોને તેમના પર છુટા મૂકી દીધા અને તેમના પર ચઢાવી દીધા.

૨૦૯. કુકર્મો કરવા પ્રેરે છે.

૨૧૦. કર્મોના બદલા માટે અથવા શ્વાસો પુરા કરવા અથવા દિવસો મહીનાઓ અને વરસોની તે ગણત્રી માટે જે એમના અઝાબ માટે નક્કી થએલી છે.

૨૧૧. હઝરત અલી રદીયલ્લાહુ અન્હૂએ ફરમાવ્યું છે કે; પરહેઝગાર મો'મિનો હશ્રમાં પોતાની કબરોમાંથી અસ્વાર કરાવીને ઉઠાડવામાં આવશે અને તેમની સવારીઓ પર સોનાની ભરતવાળાં સાગો અને બેઠકો હશે.

૨૧૨. અપમાનિત કરીને, તેમના કુફ્રના કારણે.

૨૧૩. અર્થાત જેમને શફાઅતનો હુકમ મળી ચૂકયો છે તે જ શફાઅત કરશે. અથવા એ મતલબ છે કે શફાઅત માત્ર મોમિનોની જ થશે અને તેઓ જ એનો લાભ ઉઠાવશે.

હદીષ શરીફમાં છે કે જે ઇમાન લાવ્યો જેણે લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ કહ્યું તેના માટે અલ્લાહ પાસે અહદ (કરાર) છે.

૨૧૪. અર્થાત યહૂદીઓ, ખ્રિસ્તીઓ અને મુશ્રિકો જેઓ ફરિશ્તાઓને અલ્લાહની દીકરીઓ કહેતા હતા કે...

૨૧૫. અંતિમ કક્ષાનો અસત્ય તેમજ ખૂબ ખરાબ અને સખત શબ્દ તમે મોઢેથી કાઢયો.

૨૧૬. અર્થાત એ બોલ એવી બેઅદબી અને અપમાનનો છે કે જો એ બદલ અલ્લાહ નારાજી દર્શાવે તો આખાય જગતનું તંત્ર વેરવિખેર કરી નાખે. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; જ્યારે કાફિરોએ આવી ગુસ્તાખી કરી અને આવો નિર્ભયપણાનો બોલ મોઢેથી કાઢયો ત્યાર માનવી અને

إِن كُلُّ مَن فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ إِلَّآ اٰتِي الرَّحْمٰنِ
عَبْدًا ۝ لَقَدْ أَحْصٰىهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۝ وَكُلُّهُمْ
اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ۝ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحٰتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ۝ فَإِنَّمَا
يَسَّرْنٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ
قَوْمًا لُّدًّا ۝ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هَلْ
تُحِسُّ مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ۝

سُورَةُ طٰهٰ مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
طٰهٰ ۝ مَآ أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى ۝ إِلَّا
تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَخْشٰى ۝ تَنْزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ

ધરાવે[217] (૯૨) આકાશો અને પૃથ્વીમાં જેટલાં છે તે બધાં જ તેની સમક્ષ બન્દા થઇને હાજર થશે[218] (૯૩) બેશક ! તે એમની સંખ્યા જાણે છે અને એમને એક એક કરીને ગણી રાખ્યાં છે [219] (૯૪) અને એમનામાંથી દરેક કયામતના દિવસે તેની સમક્ષ એકલો હાજર થશે[220] (૯૫) બેશક ! તેઓ જે ઇમાન લાવ્યા અને સારાં કામો કર્યાં; નજીકમાં જ તેમના માટે રહમાન મહોબ્બત કરશે[221] (૯૬) તો અમે આ કુરઆન તમારી ભાષા માં આમ જ સહેલું બનાવ્યું કે તમે એનાથી ડરવાવાળાઓને ખુશખબર આપો અને લડાઇખોર લોકોને એનાથી ભય સંભળાવો (૯૭) અને અમે એમનાથી પહેલાં કેટલાંએ ટોળાં ખપાવી દીધાં,[222] શું તમે તેમનામાંથી કોઇને જુઓ છો અથવા તેમનો ભણકાર પણ સાંભળો છો?[223] (૯૮)

અલ્લાહના નામથી શરૂ જે ઘણો મહેરબાન રહમવાળો (છે)[224]

અય મહબૂબ! અમે આ કુરઆન તમારા પર એટલા માટે નથી ઉતાર્યું કે તમે કષ્ટમાં પડો[225] (૨) હા! તેના માટે શિખામણ જે ડર ધરાવતો હોય[226] (૩) તેનું ઉતારેલું જેણે પૃથ્વી અને ઊંચા આકાશ બનાવ્યાં (૪) તે મોટી

જિન્નાત સિવાય આકાશ ધરતી પહાડ વગેરે બધી જ મખ્લૂક પરેશાનીથી વિહવળ બની ગઇ અને બરબાદ થઇ જવાના આરે લાધી ગઇ, ફરિશ્તાઓ ગઝબમાં આવ્યા અને જહન્નમ જોશમાં આવી ગઇ. ત્યાર પછી અલ્લાહે પોતાની પવિત્રતા બયાન કરી.

૨૧૭. તે એનાથી પાક છે અને તેના માટે ઔલાદ હોવી અશકય છે, હોય શકતી જ નથી.

૨૧૮. બન્દા હોવાનો સ્વીકાર કરતાં કરતાં. બન્દો હોવું ઔલાદ હોવું બન્ને ભેગું થઇ શકતું જ નથી. અને ઔલાદ મિલ્કત નથી હોતી, તો જે માલિકીની વસ્તુ હોય તે ઔલાદ કદાપી હોય શકે નહિ.

૨૧૯. બધાં જ તેના ઇલ્મ(જાણ)માં મર્યાદિત અને ઘેરાએલાં છે અને દરેકના શ્વાસ, દિવસો, નિશાનીઓ તેમજ બધા હેવાલ અને તમામ બાબતો તેની ગણત્રીમાં છે તેનાથી કશું છાનું નથી બધું જ તેની તદબીર અને કુદરત હેઠળ છે.

૨૨૦. વગર ધને વગર ઔલાદે અને મદદગાર કે સહાયક વિના.

૨૨૧. અર્થાત પોતાનો પ્યારો બનાવશે અને પોતાના બન્દાઓનાં હૃદયોમાં તેમનો પ્રેમ પ્રગટાવી દેશે. બુખારી અને મુસ્લિમની હદીષમાં છે કે જ્યારે અલ્લાહ તઆલા કોઇ બન્દાને પ્યારો બનાવે છે ત્યારે જિબ્રઇલને કહે છે કે ફલાણો મારો પ્યારો છે, ત્યારે જિબ્રઇલ પણ તેની સાથે મહોબ્બત કરે છે, પછી જિબ્રઇલ આસ્માનોમાં એલાન કરે છે કે; ફલાણો અલ્લાહને વ્હાલો છે બધાય તેને પ્રેમ કરો, તો આસ્માનવાળાઓ તેની સાથે મહોબ્બત કરતા થઇ જાય છે, એવી જ રીતે પછી ધરતીમાં તેની સુખ્યાતી કરી દેવામાં આવે છે.

وَالسَّمٰوٰتِ الْعُلٰى ۝٤ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ۝٥
لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَمَا بَیْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ
الثَّرٰى ۝٦ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهٗ یَعْلَمُ السِّرَّ وَ
اَخْفٰى ۝٧ اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۝٨
وَهَلْ اَتٰىكَ حَدِیْثُ مُوْسٰى ۝٩ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ
لِاَهْلِهِ امْكُثُوْۤا اِنِّیْۤ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّیْۤ اٰتِیْكُمْ مِّنْهَا
بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ۝١٠ فَلَمَّاۤ اَتٰىهَا نُوْدِیَ
یٰمُوْسٰى ۝١١ اِنِّیْۤ اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَیْكَ ۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ
الْمُقَدَّسِ طُوًى ۝١٢ وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا یُوْحٰى ۝١٣
اِنَّنِیْۤ اَنَا اللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنَا فَاعْبُدْنِیْ ۙ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ
لِذِكْرِیْ ۝١٤ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِیَةٌ اَكَادُ اُخْفِیْهَا لِتُجْزٰى كُلُّ

મહેરબાનીવાળો (છે) તેણે અર્શ પર ઇસ્તિવા ફરમાવ્યું જેવું તેને છાજે તેવું (૫) જે કંઇ આકાશોમાં છે અને જે કંઇ પૃથ્વીમાં અને જે કંઇ એમની વચમાં છે અને જે કંઇ આ લીલી માટીની નીચે છે તે (બધું) તેનું જ છે[૨૨૭] (૬) અને જો તુ વાત જોરથી કરે તો તે તો ભેદને જાણે છે અને તેને જે એથી પણ વધારે છુપું છે[૨૨૮] (૭) અલ્લાહ! કે તેના સિવાય કોઇની બંદગી નથી, તેનાં જ છે બધાં સારાં નામો[૨૨૯] (૮) અને કંઇ તમને મૂસાની ખબર સાંપડી?[૨૩૦] (૯) જ્યારે તેણે એક આગ નિહાળી તો પોતાની પત્નીને કહ્યું; 'રાખ! મને એક આગ દેખાઇ છે, કદાચ હું તારા માટે તેમાંથી કઇંક ચિન્ગારી લાઉં, અથવા આગ પ્રતિ નિર્દેશ પામું' (૧૦) પછી જ્યારે આગ પાસે આવ્યો[૨૩૧] (ત્યારે) સાદ આપવામાં આવ્યો કે; 'અય મૂસા! (૧૧) બેશક ! હું તારો પાલનહાર છું તો તુ તારા જોડા કાઢી નાખ[૨૩૨] બેશક ! તું પવિત્ર જંગલ 'તુવા' માં છે[૨૩૩] (૧૨) અને મેં તને પસંદ કર્યો,[૨૩૪] હવે કાન દઇને સાંભળ જે તને વહી કરવામાં આવે છે તે (૧૩) બેશક ! હું જ અલ્લાહ છું કે મારા સિવાય કોઇ મઅબૂદ નથી તો મારી બંદગી કર અને કાયમ કર મારી યાદ ખાતર નમાઝ[૨૩૫] (૧૪) બેશક ! કયામત આવનાર છે. નિકટ હતું કે હું

મસઅલો :- આથી જણાયું કે મોમિન નેક લોકો અને કામિલ અવલિયા અલ્લાહની જાહેર સુખ્યાતી તેઓ અલ્લાહના પ્યારા હોવાની દલીલ છે જેવા કે હુઝૂર ગૌષે આઝમ રદીયલ્લાહુ અન્હૂ, હઝરત સુલ્તાન નિઝામુદ્દીન દહેલ્વી, અને હઝરત સુલ્તાન સય્યદ અશરફ જહાંગીર સિમનાની રદીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ અને બીજા અવલિયાએ કામેલીનની આમ મકબૂલિયત તેમની મહબૂબિયતની દલીલ છે.

૨૨૨. નબીઓને જૂઠાડવાના પરિણામે કંઇ કેટલીએ ઉમ્મતો નાશ પામી.

૨૨૩. તે બધા જ નેસ્ત નાબૂદ કરી દેવાયા એવી જ રીતે જો આ લોકો પણ તે જ રીત અપનાવશે તો એમનું પણ એ જ પરિણામ આવશે.

૨૨૪. સૂરએ તાહા મક્કી છે એમાં આઠ રૂકૂઅ એકસો પાંત્રીસ આયતો અને એક હજાર છસ્સો એકતાલીસ શબ્દો અને પાંચ હજાર બસ્સો બેંતાલીસ અક્ષરો છે.

૨૨૫. અને આખી રાત ઉભા રહી ઇબાદત કરવાની તકલીફ ઉપાડો.

શાને નુઝૂલ :- સય્યિદે આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ ઇબાદત કરવામાં ખૂબ મહેનત કરતા હતા અને આખી રાત ઉભા રહી ઇબાદત કરતા એટલે સુધી કે પગ મુબારકમાં સોજો ચઢી જતો. તે બાબત આ આયતે કરીમા ઉતરી અને અલ્લાહના હુકમથી જિબ્રઇલ અલયહિસ્સલામે આવીને વિનંતી કરી કે પોતાની જાતને કાંઇક રાહત આપો એનો પણ હક્ક છે. એક કથન એવું પણ છે કે; સય્યિદે આલમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ લોકોના કુફ્ર અને ઇમાનથી તેમના વંચિત રહેવા માટે ખૂબ અફસોસ અને ખેદ ધરાવતા હતા અને દિલ મુબારક પર એ કારણે દુ:ખ અને રંજ રહ્યા કરતો હતો, આ આયતમાં ફરમાવવામાં આવ્યું

કે; આપ દુઃખ અને રંજની ગુંગળામણ ઉપાડો નહિ, કુરઆન પાક તમને કષ્ટ આપવા ઉતારવામાં આવ્યું નથી.

૨૨૬. તે એનાથી લાભ મેળવશે અને હિદાયત પામશે.

૨૨૭. કહેવાનો હેતુ એ છે કે કાએનાત (બ્રહમાંડ)માં જે કંઇ છે અર્શ આકાશો, પૃથ્વી, પાતાળની નીચે જે કંઇ અને જ્યાં કંઇ છે તે સર્વનો માલિક અલ્લાહ જ છે.

૨૨૮. સિર્રે (ભેદ) તેને કહે છે જેને માણસ છુપાવતો હોય, અને એનાથી વધારે છુપું એ છે કે જેને માણસ કરનાર છે પણ હજુ જાણતોય નથી, હજુ તેના ઇરાદામાં પણ આવ્યું નથી અને ત્યાં સુધી તેનો વિચાર પણ દોડયો નથી. એક કથન એવું છે કે; ભેદ તે છે જેને બન્દો જાણે છે અને અલ્લાહ જાણે છે, અને એનાથી વધારે છુપી વસ્તુ રબ્બાની રહસ્યો છે જેને અલ્લાહ જાણે છે અને બન્દો જાણતો નથી. આ આયતમાં એ વાત ની ચેતવણી છે કે ખરાબ કામોથી વેગળું રહેવું જોઇએ ભલે પછી તે જાહેર હોય કે છુપાં; કારણ કે અલ્લાહ તઆલા થી કશું છુપું નથી. અને એમાં નેક કામોનો શોખ પણ આપવામાં આવ્યો છે કે અલ્લાહનું આજ્ઞા પાલન જાહેરમાં કરો કે બાતિનમાં અલ્લાહથી છુપું નથી તે બદલો આપશે. 'તફસીરે બયઝાવી' માં કૌલ (વાત)નો અર્થ અલ્લાહનુ ઝિક્ર અને દુઆ બતાવ્યો છે અને બયાન કર્યું છે કે આ આયતમાં એ બાબત ચેતવણી છે કે જોરથી ઝિક્ર અને દુઆ કરવી એ અલ્લાહને સંભળાવવા માટે નથી બલકે ઝિક્રને અંતરમાં જમાવવા માટે અને જીવને અન્ય સાથે મગ્ન થવાથી રોકવા ખાતર છે.

૨૨૯. તે તેની હસ્તીમાં એક જ છે અને નામો તેમજ સિફતો (ગુણો) તેના પ્રત્યે નિર્દેશ કરનાર છે અને સ્પષ્ટ છે કે એકથી વધારે નિર્દેશ કરનાર વસ્તુઓના કારણે નિર્દેશિત વસ્તુ પણ એકથી વધારે હોય એવું જરૂરી નથી.

૨૩૦. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની પરિસ્થિતિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું જેથી જાહેર થાય કે પૈગમ્બરો જેમને ઊંચી પદવીઓ આપવામાં આવે છે તેઓ નબુવ્વત અને રિસાલતની ફરજ બજાવવામાં કેટલાં કષ્ટો સહન કરે છે અને કેવી કેવી તકલીફો પર સબર કરે છે. અહીં હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની તે સફરનું બયાન કરવામાં આવે છે જેમાં આપ હઝરત શુએબ અલયહિસ્સલામની પરવાનગી મેળવી મદયનથી પોતાનાં માંને મળવા મિસર તરફ રવાના થયા હતા. આપનાં પત્ની સાથે હતાં અને આપે શામ દેશના બાદશાહોના ભયથી સડકનો માર્ગ છોડી જંગલના રસ્તે જવાનું અખ્ત્યાર કર્યું હતું. પત્ની સાહેબા ગર્ભાવતી હતાં, ચાલતાં ચાલતાં તૂરની પશ્ચિમ બાજુ પહોંચ્યા અહીં રાત્રીના સમયે બીબી સાહેબાને પ્રસવ વેદનાનો પ્રારંભ થયો. એ અંધારી રાત હતી બરફવર્ષા થઇ રહી હતી ખૂબ સખત ઠંડી હતી, આપને દૂરથી આગ (જેવું કશું) નજરે પડયું.

૨૩૧. ત્યાં એક લીલુંછમ વૃક્ષ જોયું જે ટોચથી તળીયા સુધી ખૂબ પ્રકાશિત હતું. જેટલું તેનાથી નજીક જતા તે તેટલું દૂર જતું અને જ્યારે થોભી જતા ત્યારે નજીક આવતું હતું તે સમયે આપને...

૨૩૨. કે એમાં વિનય અને બરકતવંત ધરતીનું સન્માન તેમજ વાદીએ મુકદ્દસની ખાકથી બરકત પ્રાપ્ત કરવાની તક છે.

૨૩૩. 'તુવા' વાદીએ મુકદ્દસ (પવિત્ર તળેટી) નું નામ છે જ્યાં આ બનાવ બન્યો.

૨૩૪. તારી કોમમાંથી. નબુવ્વત અને રિસાલત તેમજ વાતચીતથી સન્માનીને બહુમાન કર્યું. આ સાદ હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે પોતાના શરીરના પ્રત્યેક અંગથી સાંભળી અને શ્રવણ શક્તિ એટલી વિસ્તૃત

نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ
بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ بِيَمِيْنِكَ يٰمُوْسٰى ﴿١٧﴾
قَالَ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى
غَنَمِيْ وَلِيَ فِيْهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يٰمُوْسٰى ﴿١٩﴾
فَاَلْقٰىهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ
سَنُعِيْدُهَا سِيْرَتَهَا الْاُوْلٰى ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى
جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰى ﴿٢٢﴾
لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيٰتِنَا الْكُبْرٰى ﴿٢٣﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ
اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِيْٓ
اَمْرِيْ ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِيْ ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوْا قَوْلِيْ ﴿٢٨﴾
وَاجْعَلْ لِّيْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِيْ ﴿٢٩﴾ هٰرُوْنَ اَخِي ﴿٣٠﴾

તેને સંતાડુ[૨૩૬] જેથી પ્રત્યેક જીવ તેના પ્રયત્નનો બદલો પામે[૨૩૭] (૧૫) તો તને એ માનવાથી તે કદાપી અલિપ્ત રાખે નહિ જે એના પર ઇમાન લાવતો નથી અને પોતાની વાસના પાછળ ચાલ્યો[૨૩૮] પછી તુ વિનાશ પામે (૧૬) અને અય મૂસા! આ તારા જમણા હાથમાં શું છે? [૨૩૯] (૧૭) કહ્યું; 'આ મારી લાકડી છે[૨૪૦] હું એના પર ટેક લગાવું છું અને એનાથી મારી બકરીઓ પર પાંદડાઓ ખેરવું છું અને એમાં મારાં બીજાં કામો (પણ) છે[૨૪૧] (૧૮) ફરમાવ્યું; 'અય મૂસા! એને નાખી દે' (૧૯) તો મૂસાએ નાખી દીધો, પછી તરત જ તે નાસતો સાપ બની ગયો[૨૪૨] (૨૦) ફરમાવ્યું; 'એને ઉપાડી લે અને ડર નહિ, હવે અમે એને પ્રથમની જેમ કરી આપીશું[૨૪૩] (૨૧) અને તારો હાથ તારા બાવડા સાથે મેળવ.[૨૪૪] અતિશય સફેદ નીકળશે કોઇ જાતની બીમારી વગર.[૨૪૫] એક બીજી નિશાની[૨૪૬] (૨૨) કે અમે તને પોતાની મોટી મોટી નિશાનીઓ દેખાડીએ (૨૩) ફિરઔન પાસે જા[૨૪૭] તેણે માથું ઊંચકયું (છે)[૨૪૮] (૨૪) વિનંતી કરી; 'અય મારા રબ! મારા માટે મારો સીનો ખોલી દે[૨૪૯] (૨૫) અને મારા માટે મારૂં કામ સરળ કર (૨૬) અને મારી જીભની ગાંઠ ઉકેલી દે[૨૫૦] (૨૭) કે (જેથી) તેઓ મારી વાત સમજે (૨૮) અને મારા માટે મારા ઘર-વાળાઓમાંથી એક વજીર કરી આપ[૨૫૧] (૨૯) તે કોણ

બની ગઇ કે આખું શરીર મુબારક કાન બની ગયું. સુબ્હાનલ્લાહ.

૨૩૫. જેથી એમાં તુ મને યાદ કરે અને મારી યાદમાં નિખાલસતા અને મારી ખુશી નિર્ધારિત હોય કોઇ અન્ય હેતુ હોય નહિ. એવી જ રીતે દેખાવાની ડખલગીરી હોય નહિ. અથવા એ અર્થ છે કે તુ મારી નમાઝ કાયમ રાખ જેથી હું તને મારી રહમત વડે યાદ કરૂં. આથી જણાયું કે ઇમાન પછી ફરાઇઝમાં અતિ મહત્વનો ફર્ઝ નમાઝ છે.

૨૩૬. અને બન્દાઓને એના આગમનની ખબર આપું નહિ. અને જો એની ખબર નહિ આપવામાં આ ભેદ છુપાએલો હોત નહિ તો એની ખબર આપવામાં આવત.

૨૩૭. અને એના ભયથી ગુનાહો ત્યજી દે નેકીઓ વધારે કરે અને પ્રત્યેક સમયે તવબહ કરતો રહે.

૨૩૮. જો તું તેનું કહેવું માને અને કયામત પર ઇમાન લાવે નહીં તો. આ સંબોધન જાહેરમાં તો હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામને છે પણ વાસ્તવમાં આપની કૌમને કહેવામાં આવ્યું છે. (મદારિક)

૨૩૯. આ પ્રશ્નમાં રહસ્ય એ છે કે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ પોતાની લાકડીને જોઇ લે અને એ વાત દિલમાં સારી પેઠે બેસી જાય કે એ લાકડી જ છે જેથી જ્યારે તે સાંપના રૂપમાં ફેરવાય જાય ત્યારે આપના હૃદય મુબારકમાં કોઇ પરેશાની રહે નહિ. અથવા એ રહસ્ય છે કે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ ને સહવાસ પાડી દેવામાં આવે જેથી વાતચીતની જે હેબત પડવાની છે તે ઓછી થાય. (મદારિક)

૨૪૦. એ લાકડીમાં ઉપરની બાજુ બે પાંખિયાં હતાં અને એનું નામ 'નબઆ' હતું.

૨૪૧. જેમકે ભાથું ભેરવવું, પાણી ભેરવવું અને મુઝી જાનવરોને નસાડવાં, દુશ્મનો સામે લડાઇ સમયે

(કે) મારો ભાઇ હારૂન (૩૦) તેના વડે મારી કમર મજબૂત કર (૩૧) અને તેને મારા કાર્યમાં ભાગીદાર કર[૨૫૨] (૩૨) કે (જેથી) અમે તારી પવિત્રતા ઘણી ઘણી બોલીએ (૩૩) અને તારી યાદ ખૂબ કરીએ[૨૫૩] (૩૪) બેશક ! તુ અમને દેખી રહ્યો છે[૨૫૪] (૩૫) ફરમાવ્યું; 'અય મૂસા તારી માંગણી તને આપવામાં આવી (૩૬) અને બેશક ! અમે[૨૫૫] એક વધુ વાર તારા પર ઉપકાર કર્યો (૩૭) જ્યારે અમે તારી માંના દિલમાં નાખ્યું જે નાખવું હતું[૨૫૬] (૩૮) કે આ બાળકને પેટીમાં મૂકીને દરિયામાં [૨૫૭] નાખી દે. તો દરિયો તેને કિનારા પર નાખે તે (જેથી) તેને તે ઉપાડી લે જે મારો દુશ્મન અને એનો દુશ્મન (છે)[૨૫૮] અને મેં તારા પર મારા તરફની મહોબ્બત નાખી[૨૫૯] અને એટલા માટે કે તુ મારી દ્રષ્ટિ સમક્ષ તૈયાર થાય[૨૬૦] (૩૯) તારી બહેન ચાલી[૨૬૧], પછી કહ્યું; 'શું હું તમને એવા લોકો દેખાડું જે આ બાળકને ઉછેરે?,[૨૬૨] તો અમે તને તારી માં તરફ પલ્ટાવી લાવ્યા કે તેની આંખ[૨૬૩] ઠંડી બને અને ચિંતા ન કરે.[૨૬૪] અને તેં એક જીવને કતલ કર્યો[૨૬૫] તો અમે તને ચિંતામુક્ત કર્યો, અને તને ખૂબ અજમાવી લીધો.[૨૬૬] તો તુ કેટલાંએ વરસો મદયનવાળાઓમાં રહ્યો[૨૬૭] પછી તુ એક નક્કી કરેલા વાયદા પર

قال الم ١٦ — طه ٢٠

اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ
كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾
قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا
عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾
أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ
الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ وَأَلْقَيْتُ
عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ﴿٣٩﴾ إِذْ
تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَنْ يَكْفُلُهُ
فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَ
قَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا
فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ

વાપરવું વિગેરે આ ફાયદાઓનું વર્ણન અલ્લાહની નેઅમતોના આભાર રૂપે હતું.

૨૪૨. અને અલ્લાહની કુદરત દેખાડવામાં આવી કે જે લાકડી હાથમાં રહેતી હતી અને આટલાં કામોમાં વપરાતી હતી હવે અચાનક તે આવો ભયાનક અજગર બની ગઇ. આ હાલત દેખીને હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામને ભય લાગ્યો ત્યારે અલ્લાહ તઆલાએ એમને...

૨૪૩. આટલું કહેતાં જ ભય ટળી ગયો એટલે સુધી કે આપે પોતાનો હાથ તેના મોઢામાં ઘાલી દીધો અને આપનો હાથ લગાડતાંની સાથે જ તે પ્રથમની જેમ લાકડી બની ગઇ. હવે એના પછી એક બીજો મોઅ્જિઝો આપવામાં આવ્યો, જેના વિષે ફરમાવ્યું...

૨૪૪. અર્થાત જમણા હાથની હથેળી ડાબી બાજુની બગલની નીચે અડાડીને કાઢો તો સૂર્યની જેમ ચળકતો દ્રષ્ટિને ઝાંખવતો અને...

૨૪૫. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લહુ તઆલા અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામના હાથમાંથી રાત્રે અને દિવસે સૂર્યની જેમ અજવાળું ફુટતું હતું એ મો'જિઝો આપના મહાન મો'ઝિજાઓમાંથી છે. જ્યારે આપ ફરીવાર પોતાનો હાથ મુબારક બગલની નીચે અડાડીને કાઢતા ત્યારે તે પ્રથમની જેમ અસલ હાલત પર આવી જતો હતો.

૨૪૬. આપની નબુવ્વતની સત્યતાની અસા પછી આ નિશાની પણ લો.

૨૪૭. રસૂલ બનીને.

૨૪૮. કુફ્રમાં હદ વટાવી ગયો છે અને અલ્લાહ હોવાનો દાવો કરી બેઠો છે.

૨૪૯. અને એને રિસાલત ઉપાડવા માટે વિસ્તૃત કરી આપ.

૨૫૦. જે બાળપણમાં આગનો અંગારો મોઢામાં મૂકી દેવાના કારણે વળી ગઇ છે. અને એ બનાવ એ મુજબ હતો કે બાળપણમાં એક દિવસ આપ ફિરઔનના ખોળામાં હતા ત્યારે આપે તેની દાઢી પકડીને તેના મોઢા પર જોરથી થપ્પડ મારી. એટલે તેને ક્રોધ ચઢયો અને તેણે આપને કતલ કરી નાખવાનો ઇરાદો કર્યો. આસિયાએ કહ્યું; અય બાદશાહ! એ તો નાદાન બાળક છે, એ શું સમજે? તારે એનો અનુભવ કરવો હોય તો કરી લે, ચકાસણી કરવા માટે આપની સામે એક થાળમાં આગ અને એક થાળમાં લાલ હીરા મૂકવામાં આવ્યા. આપે હીરા લેવા ઇચ્છયું પણ ફરિશ્તાએ આપનો હાથ અંગારા પર મૂકી દીધો અને તે અંગારો આપના મોઢામાં મૂકી દીધો. એનાથી જીભ મુબારક દાઝી ગઇ અને તોતડાપણું આવી ગયું તેના માટે આપે આ દુઆ કરી.

૨૫૧. જે મારો સહાયક અને વિશ્વાસુ બને.

૨૫૨. અર્થાત નબુવ્વતના કાર્યો અને રિસાલતની તબ્લીગમાં.

૨૫૩. નમાઝોમાં અને નમાઝોની બહાર પણ.

૨૫૪. અમારી પરિસ્થિતિનો માહિતગાર છે. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામનો આ વિનંતી બાબત અલ્લાહ તઆલાએ...

૨૫૫. આથી પહેલાં...

૨૫૬. દિલમાં નાખીને અથવા સ્વપ્ન મારફતે જ્યારે તેમને આપના જન્મ સમયે ફિરઔન તરફથી કતલ કરી દેવાનો ભય લાગ્યો.

૨૫૭. એટલે નીલમાં.

૨૫૮. એટલે ફિરઔન, જેમકે હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામની વાલિદાએ એક સંદૂક બનાવી અને તેમાં રૂ પાથર્યું અને હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામને તેમાં મૂકીને સંદૂક બંધ કરી દીધી. અને આપ તે સંદૂક લઇને પાણીમાં પહોંચ્યાં, પછી તે સંદૂકને દરયાએ નીલમાં વહાવી દીધી. એ દરિયાએથી એક મોટી નહેર નીકળીને ફિરઔનના મહેલમાં થઇ પસાર થતી હતી. ફિરઔન પોતાની પત્ની આસિયા સાથે નહેરના કિનારે બેઠો હતો. નહેરમાં સંદૂક આવતી જોઇને તેણે ગુલામો તથા કનીઝોને તેને કાઢવાનો હુકમ કર્યો. તે સંદૂક કાઢીને સામે લાવવામાં આવી. ખોલી તો તેમાં એક નૂરાની ચહેરાવાળો બાળક જેની પેશાનીએથી નસીબદારીનાં એંધાણો નજરે પડતાં હતાં. જોતાંવેંત જ ફિરઔનના દિલમાં એવી મહોબ્બત ઉભરી કે તે આશિક થઇ ગયો અને શાન ભાન ઠેકાણે ન રહ્યાં, પોતાના કાબૂથી બહાર થઇ ગયો. એના વિશે અલ્લાહ તબારક વ તઆલા ફર્માવે છે.

૨૫૯. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; અલ્લાહ તઆલાએ આપને વહાલા બનાવ્યા અને લોકોના પણ વહાલા બનાવી દીધા. અને અલ્લાહ તઆલા જેને પોતાનો વહાલો બનાવે છે (લોકોના) દિલોમાં પણ તેની મહોબ્બત પેદા થઇ જાય છે જેવું કે હદીષ શરીફમાં વર્ણવાયું છે. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની પણ એ જ હાલત હતી જે આપને દેખતો તેના હૃદયમાં આપનો પ્રેમ ભરાઇ જતો. કતાદાએ કહ્યું છે કે; હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની આંખો એવી ખૂબસૂરત હતી કે જે આપને જોતો તેના દિલમાં આપની મહોબ્બત ઉભરો લેવા માંડતી.

૨૬૦. અર્થાત મારી જાળવણી અને દેખરેખમાં ઉછરે.

હાજર થયો, અય મૂસા[૨૬૮] (૪૦) અને મેં તને ખાસ મારા માટે બનાવ્યો [૨૬૯] (૪૧) તુ અને તારો ભાઇ બન્ને મારી નિશાનીઓ[૨૭૦] લઇને જાઓ અને મારી યાદમાં આળસ કરશો નહિ (૪૨) બન્ને ફિરઔન પાસે જાઓ, બેશક ! તેણે માથું ઊંચકયું (છે) (૪૩) તો તેની સાથે નરમ વાત કરશો[૨૭૧] એ આશાએ કે તે ધ્યાન ધરે અથવા કંઇક ડરે,[૨૭૨] (૪૪) બન્નેએ વિનંતી કરી; 'અય અમારા રબ! બેશક ! અમે ડરીએ છીએ કે તે અમારા પર જુલ્મ કરે અથવા અશિષ્ટ રીતે વર્તે' (૪૫) ફરમાવ્યું: 'ડરો નહિ! હું તમારી સાથે છું[૨૭૩] સાંભળતો અને જોતો[૨૭૪] (૪૬) તો તેની પાસે જાઓ અને તેને કહો કે; અમે તારા રબના મોકલેલા છીએ, તુ યાકૂબના વંશને અમારી સાથે છોડ[૨૭૫] અને તેમને કષ્ટ આપ નહિ[૨૭૬] બેશક ! અમે તારી પાસે તારા રબ તરફથી નિશાનીઓ લાવ્યા છીએ[૨૭૭] અને સલામતી તેને જે હિદાયતને અનુસરે[૨૭૮] (૪૭) બેશક ! અમારા તરફ વહી આવી છે કે; જે જૂઠાડશે[૨૭૯] તેના પર અઝાબ છે અને જે મોઢું ફેરવે[૨૮૦] તેના પર' (૪૮) બોલ્યો; 'અય મૂસા! તમારા બન્નેનો ખુદા કોણ છે?' (૪૯) કહ્યું; 'અમારો રબ તે છે જેણે દરેક વસ્તુને તેને લાયક શિકલ આપી[૨૮૧] પછી રસ્તો દેખાડયો'[૨૮૨] (૫૦)

يٰمُوْسٰى ﴿٤٠﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِىْ ﴿٤١﴾ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوْكَ
بِاٰيٰتِىْ وَلَا تَنِيَا فِىْ ذِكْرِىْ ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَاۤ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ
طَغٰى ﴿٤٣﴾ فَقُوْلَا لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ
يَخْشٰى ﴿٤٤﴾ قَالَا رَبَّنَاۤ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَاۤ اَوْ
اَنْ يَّطْغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَاۤ اِنَّنِىْ مَعَكُمَاۤ اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾
فَاْتِيٰهُ فَقُوْلَاۤ اِنَّا رَسُوْلَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا
بَنِىْۤ اِسْرَآءِيْلَ ۙ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ؕ قَدْ جِئْنٰكَ بِاٰيَةٍ
مِّنْ رَّبِّكَ ؕ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿٤٧﴾ اِنَّا
قَدْ اُوْحِىَ اِلَيْنَاۤ اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ
وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾ قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمَا يٰمُوْسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِىْۤ
اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ

૨૬૧. જેમનું નામ મરયમ હતું. જેથી તેણી આપની હાલતની માહિતી મેળવે અને જાણે કે પેટી ક્યાં ગઇ આપ કોના હાથ આવ્યા. જ્યારે તેણીએ જોયું કે પેટી ફિરઔનના હાથ લાગી છે અને ત્યાં દૂધ પીવડાવવા માટે દાઇઓ હાજર કરવામાં આવી છે અને આપે કોઇની છાતીને મોઢું લગાડયું નથી ત્યારે આપની બહેને...

૨૬૨. તે લોકોએ એ સ્વીકાર્યું. તેણી આપની માંને તેડી લાવી આપે એમનું દુધ પીધું.

૨૬૩. આપને દેખીને.

૨૬૪. એટલે કે વિયોગની ચિંતા દૂર થાય. ત્યાર પછી હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામના એક બીજા બનાવનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

૨૬૫. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે ફિરઔનની કોમના એક કાફિરને માર્યું હતું તે મરી ગયો. કહેવામાં આવ્યું છે કે તે વખતે આપની ઉંમર ૧૨ વર્ષની હતી. આ બનાવથી આપને ફિરઔન તરફનો ભય લાગ્યો.

૨૬૬. કષ્ટોમાં નાખીને અને તેમનાથી છુટકારો આપીને.

૨૬૭. મદયન મિસરથી આઠ મંઝિલોના અંતરે એક શહેર છે ત્યાં હઝરત શુએબ અલયહિસ્સલામ રહેતા હતા. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ મિસરથી મદયન આવ્યા અને કેટલાંએ વરસો સુધી હઝરત શુએબ અલયહિસ્સલામ પાસે રહ્યા અને તેમની દીકરી સફુરા સાથે આપના નિકાહ થયા.

૨૬૮. એટલે કે તેમની ઉંમરના ચાલીસમાં વરસે અને એ વય તે છે જે વયે નબીઓને વહી મોકલવામાં

બોલ્યો;[૨૮૩] 'આગલાં ટોળાંઓની શી હાલત છે?'[૨૮૪] (૫૧) કહ્યું; તેનું ઇલ્મ મારા રબ પાસે એક કિતાબમાં છે.[૨૮૫] મારો રબ ન ભટકે ન ભૂલે' (૫૨) તે જેણે તમારા માટે પૃથ્વીને પથારી કરી અને તમારા માટે એમાં ચાલતા માર્ગો રાખ્યા અને આકાશમાંથી પાણી ઉતાર્યું[૨૮૬] તો અમે તેનાથી તરેહવાર નાં લીલોતરીનાં જોડાં કાઢયાં[૨૮૭] (૫૩) તમે (પોતે) ખાઓ અને તમારા જાનવરોને ચરાવો[૨૮૮] બેશક ! આમાં બુધ્ધિમાનો માટે નિશાનીઓ છે (૫૪) અમે તમને જમીનમાંથી જ બનાવ્યા[૨૮૯] અને એમાં જ તમને પાછા લઇ જઇશુ[૨૯૦] અને એમાંથી જ તમને બીજીવાર કાઢીશું[૨૯૧] (૫૫) અને બેશક ! અમે તેને[૨૯૨] પોતાની બધી નિશાનીઓ[૨૯૩] દેખાડી તો તેણે જૂઠલાવી અને માન્યું નહિ[૨૯૪] (૫૬) બોલ્યો; 'શું તમે અમારી પાસે એટલા માટે આવ્યા છો કે અમને પોતાના જાદુ દ્વારા અમારી ધરતીમાંથી કાઢી મૂકો, અય મૂસા?[૨૯૫] (૫૭) તો અવશ્ય અમે પણ તમારી સામે એવો જ જાદુ લાવીશું[૨૯૬]. તો અમારી અને તમારી વચ્ચે એક વાયદો નક્કી કરી દો જેનાથી ન અમે ફરીએ ન તમે (અને) જગ્યા સરખી હોય' (૫૮) મૂસાએ કહ્યું; 'તમારો વાયદો મેળાનો દિવસ છે[૨૯૭] અને એ કે લોકો દિવસ ચઢે ભેગા કરવામાં આવે[૨૯૮], (૫૯)

قال الم ١٦ — طه ٢٠

الْقُرُونِ الْأُولَىٰ ۝٥١ قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَابٍ
لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ۝٥٢ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ۝٥٣ كُلُوا وَ
ارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ۝٥٤
مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً
أُخْرَىٰ ۝٥٥ وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ۝٥٦
قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ۝٥٧
فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ
مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنتَ مَكَانًا سُوًى ۝٥٨ قَالَ
مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَن يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ۝٥٩

આવે છે.

૨૬૯. પોતાની વહી અને રિસાલત માટે જેથી તું મારા ઇરાદા અને મારી મોહબ્બતથી અધિકાર વાપરે અને મારી દલીલ પર અચળ રહે અને મારી તેમજ મારી મખ્લૂક વચ્ચે વાત પહોંચાડનાર બને.

૨૭૦. અર્થાત મોઅજિઝાઓ.

૨૭૧. અર્થાત તેને નરમાશથી શિખામણ આપશો અને નરમી કરવાનો હુકમ એટલા માટે હતો કે તેણે બાળપણમાં આપની સેવા કરી હતી. અને અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું કે; નરમીનો મતલબ એ કે આપ તેને એવું વચન આપો કે જો ઇમાન લાવીશ તો આખી જિંદગી જુવાન રહીશ કદી વૃધ્ધ થઇશ નહિ અને મરતાં સુધી તારૂં રાજ્ય બાકી રહેશે તેમજ ખાવા પીવા અને નિકાહની લિજ્જતો આખરી દમ સુધી કાયમ રહેશે અને મૃત્યુ પછી જન્નતમાં પ્રવેશ મળશે. જ્યારે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે ફિરઔનને આવાં વચનો આપ્યાં ત્યારે તેને એ ઘણાં ગમ્યાં પણ તે કોઇ પણ કામ માટે હામાનના અભિપ્રાય વગર કામ કરતો હતો નહિ. હામાન હાજર હતો નહિ જ્યારે તે આવ્યો ત્યારે ફિરઔને તેને આ વાતની ખબર આપી અને કહ્યું કે; મૂસા અલયહિસ્સલામની શીખામણ પર ઇમાન લઇ આવું એવી ઇચ્છા થાય છે. હામાને કહ્યું; હું તો તને બુધ્ધિશાળી અને સમજદાર જાણતો હતો, તુ રબ છે અને બન્દો બનવા માંગે છે? તુ મઅબૂદ છે અને આબિદ બનવા ઇચ્છે છે? ફિરઔને કહ્યું; તું બરાબર કહે છે.

અને હઝરત હારૂન અલયહિસ્સલામ મિસરમાં હતા અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામને હુકમ કર્યો કે હઝરત હારૂન પાસે જાય અને હઝરત હારૂનને વહી મોકલી કે હઝરત મૂસાને મળે. તેઓ

قال الم ١٦ — طٰهٰ ٢٠

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهٗ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ
مُّوْسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوْا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ
بِعَذَابٍ ۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوْٓا اَمْرَهُمْ
بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُوْٓا اِنْ هٰذٰنِ لَسٰحِرٰنِ
يُرِيْدٰنِ اَنْ يُّخْرِجٰكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا
بِطَرِيْقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾ فَاَجْمِعُوْا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوْا صَفًّا ۚ ع
وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِمَّآ
اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ
بَلْ اَلْقُوْا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ
سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فِيْ نَفْسِهٖ خِيْفَةً
مُّوْسٰى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا

તો ફિરઔન પલટયો અને પોતાના દાવ ભેગા કર્યા[૨૯૯] પછી આવ્યો[૩૦૦] (૬૦) તેમને મૂસાએ કહ્યુ; 'તમારી ખરાબી થાય! અલ્લાહ પર જૂઠ ઠોકી બેસાડો નહિ[૩૦૧] કે (જેથી) તે તમને અઝાબથી નાશ કરે અને બેશક ! જેણે જૂઠ ઠોકી બેસાડયું[૩૦૨] તે અભાગી રહ્યો' (૬૧) તો પોતાના મામલામાં પરસ્પર વિરોધી થઇ ગયા[૩૦૩] અને સંતાઇને મશ્વરો કર્યો (૬૨) બોલ્યા; 'બેશક ! આ બન્ને[૩૦૪] અવશ્ય જાદુગરો છે, તમને તમારી ધરતીમાંથી જાદુના જોરથી કાઢી મૂકવા ઇચ્છે છે અને તમારો સારો ધર્મ ખૂંચવી લે (૬૩) તો પોતાનો દાવ પાકો કરી લો પછી જુથબંધીથી આવો અને આજે જે જીત્યો તે પ્રભુત્વવાળો થયો' (૬૪) બોલ્યા; 'અય મૂસા! યા તો તમે નાખો[૩૦૬] અથવા પ્રથમ અમે નાખીએ[૩૦૭] (૬૫) મૂસાએ કહ્યું બલ્કે તમે જ નાખો[૩૦૮] તરત જ તેમનાં દોરડાંઓ અને લાકડીઓ તેમના જાદુના જોરથી તેમના ખ્યાલમાં નાસતી જણાઇ[૩૦૯] (૬૬) તો પોતાના જીવમાં મૂસાએ ભય નિહાળ્યો (૬૭) અમે ફરમાવ્યું; 'ડર નહિ! તુજ વિજેતા છે (૬૮) અને નાખી તો

એક મંઝિલ ચાલીને આપને મળ્યાં અને જે વહી એમને થઇ હતી તેની ખબર હઝરત મૂસાને આપી.

૨૭૨. અર્થાત આપની તાલીમ અને શિખામણ એ આશાએ હોવી જોઇએ જેથી તમારા માટે અજર અને તેના પર દલીલ સંપૂર્ણ અને બહાનાનું સ્થાન બંધ થઇ જાય. અને વાસ્તવમાં થાય તો તે જ છે જે તકદીરે ઇલાહીમાં હોય છે.

૨૭૩. પોતાની મદદ દ્વારા.

૨૭૪. તેની વાત અને કામને.

૨૭૫. અને તેમને ગુલામી અને કેદમાંથી મુક્ત કર.

૨૭૬. મહેનત અને કષ્ટનાં સખત કામો કરાવીને.

૨૭૭. અર્થાત મોઅજિઝાઓ જે અમારી નબુવ્વતની સત્યતાની દલીલ છે. ફિરઔને પૂછયું; તે શું છે? ત્યારે આપે ચળકતા હાથવાળો મોઅજિઝો દેખાડયો.

૨૭૮. અર્થાત ઉભય જગતમાં તેના માટે સલામતી છે તે અઝાબથી મેહફૂઝ રહેશે.

૨૭૯. અમારી નબુવ્વતને અને તે આદેશોને જે અમે લાવ્યા.

૨૮૦. અમારી હિદાયત તરફથી, જ્યારે હઝરત હારૂન અને હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે ફિરઔનને એ સંદેશો પહોંચાડયો ત્યારે તે...

૨૮૧. હાથને તેના લાયક એવી કે તે પકડી શકે પગને તેના લાયક એ કે ચાલી શકે જીભને તેના લાયક એ કે બોલી શકે આંખને તેના લાયક એ કે દેખી શકે કાનને એવી કે સાંભળી શકે.

૨૮૨. અને એ વાતની સમજ આપી કે દુનિયાના જીવન અને આખેરતની ખુશબખ્તી માટે અલ્લાહે આપેલી નેઅમતોને કેવી રીતે ઉપયોગમાં લાવી શકાય.

૨૮૩. ફિરઔન.

૨૮૪. એટલે કે જે ઉમ્મતો આગળ થઇ ચૂકી જેમકે નૂહ, આદ અને ષમૂદની કૌમો જે મૂર્તિઓને પૂંજતી હતી અને મૃત્યુ પછી જીવતા થઇને ઉઠાડવામાં આવવાનો ઇન્કાર કરતી હતા. એના જવાબમાં હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે...

૨૮૫. અર્થાત લવહે મહફૂઝમાં માં તેમની બધી વિગતો લખાએલી છે કયામતના દિવસે તેમને તે કાર્યો બદલ બદલો આપવામાં આવશે.

૨૮૬. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની વાત તો અહીં પુરી થઇ. હવે અલ્લાહ તઆલા મક્કાવાસીઓને સંબોધીને એની પુર્ણાહુતિ કરે છે.

૨૮૭. અર્થાત જાત જાતની લીલોતરી, અલગ અલગ રંગ મહેક અને શિકલની, અમુક માનવીઓ માટે અમુક જાનવરો માટે.

૨૮૮. આ વાત નેઅમતના ઉલ્લેખ રૂપે છે એટલે કે અમે એ લીલોતરી ઉગાડી તમારા માટે એનું ખાવું અને તમારા જાનવરોને ખવડાવવું મુબાહ (બિનવાંધાજનક) છે.

૨૮૯. તમારા લકડ દાદા આદમ અલયહિસ્સલામને એમાંથી પેદા કરીને.

૨૯૦. તમારા મૃત્યુ અને દફન સમયે.

૨૯૧. કયામતના દિવસે.

૨૯૨. અર્થાત ફિરઔનને.

૨૯૩. અર્થાત પુરેપુરી ૯ નિશાનીઓ જે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામને આપી હતી.

૨૯૪. અને એ નિશાનીઓને જાદુ કહયું તેમજ સત્ય સ્વીકારવાનો ઇન્કાર કર્યો અને...

૨૯૫. એટલે કે અમને મિસરમાંથી કાઢી મૂકીને પોતે એના પર કબ્જો જમાવો અને બાદશાહ બની જાઓ.

૨૯૬. અને જાદુમાં અમારો તમારો મુકાબલો થશે.

૨૯૭. એ મેળો એટલે ફિરઔનીઓનો મેળો, જે તેમની ઇદનો દિવસ હતો અને તે દિવસે તેઓ સાજ શણગાર સજીને એકત્ર થતા હતા. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; તે આશૂરા એટલે કે દશમી મોહર્રમનો દિવસ હતો અને તે વરસે એ તારીખ શનિવારે આવી હતી. એ દિવસ હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે એટલા માટે નક્કી કર્યો કે એ તેમની ખૂબ શાન શૌકતનો દિવસ હતો એ દિવસ નક્કી કરવામાં આપની કમાલ દરજ્જાની તાકાત જાહેર થાય છે. અને એમાં એ રહસ્ય પણ હતું કે હકકને વિદિત થવા તેમજ અસત્યના અપમાન માટે એવો દિવસ જે નક્કી કરવામાં આવે જેમાં આજુબાજુના બધા લોકો એકત્ર થતા હોય.

૨૯૮. કે અજવાળુ સારી પેઠે ફેલાઇ જાય અને જોનાર શાંતિથી જોઇ શકે અને પ્રત્યેક વસ્તુ સ્પષ્ટ દ્રષ્ટિ ગોચર થાય.

૨૯૯. મોટી સંખ્યામાં જાદુગરોને ભેગા કર્યા.

૩૦૦. વાયદાના દિવસે તે બધાંને લઇને.

دે જે તારા જમણા હાથમાં છે તે[૩૧૦] અને (તે) એમની કૃત્રિમતાઓને ગળી જશે તેઓ જે બનાવીને લાવ્યા છે તે તો જાદુગરની છેતરામણ છે. તો જાદુગર ગમે ત્યાં આવે તેનું ભલું થતું નથી[૩૧૧] (૬૯) તો બધા જાદુગરો સિજદામાં નમાવી લેવામાં આવ્યા, બોલ્યા; 'અમે તેના પર ઇમાન લાવ્યા, જે હારૂન અને મૂસાનો રબ છે[૩૧૨]. ફિરઓન બોલ્યો; 'શું તમે હું તમને પરવાનગી આપું ત્યાર પહેલાં તેના પર ઇમાન લઇ આવ્યા? બેશક ! તે તમારો મોટો (જાદુગર) છે જેણે તમને બધાંને જાદુ શિખવ્યો[૩૧૩]. તો મને કસમ છે! હું અવશ્ય તમારા એક તરફના હાથ અને બીજી બાજુના પગ કાપીશ[૩૧૪] અને તમને ખજુરના થડો પર ફાંસીએ ચઢાવીશ અને તમે જરૂર જાણી લેશો કે આપણામાં કોનો અઝાબ સખત અને વધુ ટકનાર છે[૩૧૫] (૭૧) બોલ્યો; 'અમે કદાપી તને પ્રાથમિક્તા આપીશું નહિ તે સ્પષ્ટ દલીલો કરતાં જે અમારી પાસે લાધી[૩૧૬]. અમને અમારા સર્જનહારના સોગંદ! તુ તો કરી ગુજર જે તારે કરવું હોય તે [૩૧૭] તુ આ દુન્યાના જ જીવનમાં તો કરીશ[૩૧૮] (૭૨) બેશક ! અમે અમારા રબ પર ઇમાન લાવ્યા કે (જેથી) તે અમારી ભૂલો માફ કરે અને તે જે તેં અમને જાદુ માટે લાચાર કર્યા[૩૧૯]. અને અલ્લાહ બેહતર છે[૩૨૦] અને સહુથી વધુ બાકી રહેનાર[૩૨૧] (૭૩) બેશક !

قال الم ١٦ — طه ٢٠

فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ
وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا
قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾ قَالَ آمَنتُمْ لَهُ
قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ
السِّحْرَ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ
وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا
أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾ قَالُوا لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا
جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا
أَنتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾
إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا
عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾ إِنَّهُ

૩૦૧. કોઇને તેનો શરીક બનાવીને.

૩૦૨. અલ્લાહ તઆલા પર.

૩૦૩. અર્થાત જાદુગરો હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની એ વાત સાંભળીને પરસ્પર વિરોધી બની ગયા અમુક કહેવા લાગ્યા કે; એ પણ આપણી જેમ જાદુગર છે. અમુકે કહ્યું કે; આ વાતો જ જાદુગરોની નથી તેઓ અલ્લાહ પર જૂઠ ઠોકી બેસાડવાનું મના કરે છે.

૩૦૪. અર્થાત હઝરત મૂસા અને હઝરત હારૂન.

૩૦૫. જાદુગરો.

૩૦૬. પ્રથમ પોતાનો અસો.

૩૦૭. પોતાનો સામાન. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામની અદબ ખાતર જાદુગરોએ શરૂઆત કરવાનું હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ(ની મરજી) પર છોડયું અને એની બરકતથી અલ્લાહ તઆલાએ તેમને આખરકાર ઇમાનની દોલતથી પાવન કર્યા.

૩૦૮. એવું હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે એટલા માટે કહ્યું કે પ્રથમ જાદુની જેટલી ચાલો છે તે બધી જાહેર થઇ જાય ત્યાર પછી આપ મોઅજિઝો દેખાડે અને હકક બાતિલને ખતમ કરે અને મોઅજિઝો જાદુ ને નાબૂદ કરે જેથી જોનારાઓને બોધ ગ્રહણ થાય. પછી જાદુગરોએ દોરડાં લાકડીઓ વિગેરે જે સરસામાન લાવ્યા હતા તે નાખ્યો અને લોકોની નજરબંદી કરી દીધી.

૩૦૯. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે જોયું કે જમીન સાપોથી ઉભરાઇ ઉઠી છે અને મેળાના મેદાનમાં

قال الم ١٦ — طه ٢٠

مَن يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾ وَمَن يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ
الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ
عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَن تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾ وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ
أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ
يَبَسًا لَّا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ
بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُم مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ
فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ
أَنجَيْنَاكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ
الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِن

જે પોતાના રબ સમક્ષ મુજરિમ[૩૨૨] બનીને આવે તો તેના માટે અવશ્ય જહન્નમ છે જેમાં ન મરે[૩૨૩] ન જીવે[૩૨૪] (૭૪) અને જે તેની સમક્ષ ઇમાન સાથે આવે કે સારાં કામો કર્યાં હોય[૩૨૫] તો તેમની જ પદવીઓ ઊંચી (૭૫) રહેવાના બગીચાઓ જેમની નીચે નહેરો વહે, હમેશાં તેમાં રહે અને આ બદલો છે તેનો જે પાક થયો[૩૨૬] (૭૬) અને બેશક ! અમે મૂસાને વહી કરી[૩૨૭] કે, રાતોરાત મારા બન્દાઓને લઇ જા[૩૨૮] અને તેમના માટે દરિયામાં સુકો રસ્તો કાઢી આપ[૩૨૯] તને ભય નહિ હોય કે ફિરઔન પકડી લે અને ન ખતરો[૩૩૦] (૭૭) તો ફિરઔન તેમની પાછળ પડયો પોતાનાં લશ્કર લઇને[૩૩૧] તો તેમને દરિયાએ ઢાંકી લીધા જેવા કે ઢાંકી લીધા[૩૩૨] (૭૮) અને ગુમરાહ કરી ફિરઔને પોતાની કોમને અને માર્ગ દેખાડયો નહિ[૩૩૩] (૭૯) અય બની ઇસરાઇલ! બેશક ! અમે તમને તમારા દુશ્મન[૩૩૪]થી છોડવ્યા, અને તમને તૂરની જમણી બાજુનો વાયદો આપ્યો[૩૩૫] અને તમારા પર મન્ન અને સલ્વા ઉતાર્યું[૩૩૬] (૮૦) ખાઓ જે પાક વસ્તુઓ

સાપ જ સાપ દોડી રહ્યા છે અને જોનારાઓ આ ખોટી નજરબંદીથી ભરમાઇ ગયા છે કાંઇ એવું થાય નહિ કે અમુક લોકો મોઅજિઝો જોતાં પહેલાં જ આના લટટુ બની જાય અને મોઅજિઝો જુએ નહિ.

૩૧૦. અર્થાત પોતાનો અસો (લાકડી).

૩૧૧. પછી હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે પોતાનો અસો નાખ્યો, તે જાદુગરોના તમામ અજગરો અને સાપોને ગળી ગયો, અને માણસો તેના ભયથી ગભરાઇ ઉઠયા. મૂસા અલયહિસ્સલામે તેને પોતાના હાથમાં લઇ લીધો ત્યારે પહેલાંની જેમ અસો બની ગયો. એ જોઇને જાદુગરોને શ્રધ્ધા બેસી ગઇ કે આ મોઅજિઝો છે જેનો મુકાબલો જાદુ કરી શકે નહીં અને જાદુની માયાજાળ એની સામે ટકી શકતી નથી.

૩૧૨. સુબ્હાનલ્લાહ! શું અજબ પરિસ્થિતિ હતી, જે લોકોએ હજુ હમણાં જ કુફ્ર અને ઇન્કાર માટે દોરડાંઓ અને લાકડીઓ નાખી હતી મોઅજિઝો દેખીને તરત જ તેમણે શુક્ર અને સિજદા માટે માથાંઓ નમાવી દીધાં અને ગરદનો ઝુકાવી દીધી. કહેવામાં આવ્યું છે કે; એ સિજદામાં એમને જન્નત અને દોઝખ દેખાડવામાં આવી અને તેમણે જન્નતમાં પોતાનાં સ્થાનો જોઇ લીધાં.

૩૧૩. અર્થાત તે જાદુમાં મહાગુરૂ અને તમારા બધાંથી ચઢિયાતો છે. (મઆઝલ્લાહ)

૩૧૪. અર્થાત જમણો હાથ અને ડાબો પગ.

૩૧૫. ફિરઔનનો હેતુ એનાથી એ હતો કે; એનો અઝાબ વધારે સખત છે અથવા રબ્બુલ આલમીન નો? આ ઘમંડી શબ્દો સાંભળીને પેલા જાદુગરો...

૩૧૬. ચળકતો હાથ અને હઝરત મૂસાનો અસો. અમુક તફસીરકારો કહે છે કે; તેમની દલીલનો

قال الم ١٦ — طه ٢٠

طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ
غَضَبِي ۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوٰى ﴿٨١﴾
وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾
وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلٰى
أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ
فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ
مُوسٰى إِلٰى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يٰقَوْمِ
أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ
أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ
مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا
وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنٰهَا

અમે તમને આપી અને એમાં હદથી વધો નહિં[૩૩૭] કે (જેથી) તમારા પર મારો કોપ ઉતરે અને જેના પર મારો કોપ ઉતર્યો તે અવશ્ય ગબડયો[૩૩૮] (૮૧) અને બેશક ! હું ખૂબ માફ કરનાર છું તેને જેણે તવબહ કરી[૩૩૯] અને ઇમાન લાવ્યો અને સારાં કામ કર્યા પછી હિદાયત પર (અટલ) રહ્યો[૩૪૦] (૮૨) અને 'અય મૂસા! તેં તારી કોમ કરતાં ઉતાવળ શા માટે કરી[૩૪૧]?' (૮૩) વિનંતી કરી; 'તેઓ આ રહ્યા મારી પાછળ અને અય મારા રબ! તારા તરફ હું ઉતાવળો હાજર થયો જેથી તુ રાજી થાય[૩૪૨] (૮૪) ફરમાવ્યું; 'તો અમે તારા આવ્યા પછી તારી કોમને[૩૪૩] બલામાં નાખી અને તેમને સામરીએ ભટકાવ્યા[૩૪૪] (૮૫) તો મૂસા પોતાની કોમ તરફ પલટયા[૩૪૫] ક્રોધથી ભરાએલા અફસોસ કરતા[૩૪૬] કહ્યું; 'અય મારી કોમ! શું તમારી સાથે તમારા રબે સારો વાયદો ન કર્યો હતો?[૩૪૭] શું તમને મુદત લાંબી લાગી અથવા તમને ઇચ્છા થઇ કે તમારા પર તમારા રબનો ગઝબ ઉતરે? તેથી તમે મારો વાયદો તોડયો[૩૪૮]? (૮૬) બોલ્યા; 'અમે તમારો વાયદો અમારા અધિકારથી તોડયો નથી. પણ

મતલબ એ હતો કે; જો તુ હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામના મોઅજિઝાને પણ જાદુ કહેતો હોય તો પછી કહે કે પેલાં દોરડાંઓ અને લાકડીઓ ક્યાં ગઇ? અમુક તફસીરકારોનું કહેવું છે કે 'સ્પષ્ટ દલીલો' (બય્યિનાત) નો મતલબ જન્નત અને તેમાં પોતાનાં ઠેકાણાં જોયાં તે છે.

૩૧૭. અમને એની કશી પડી નથી.

૩૧૮. આગળ તો તારૂં કશું ચાલવાનું નથી અને દુનિયા તેમજ અહીંની દરેક વસ્તુનો વિનાશિત છે જો તુ મહેરબાન બને તો પણ કાયમી જીવન તો આપી શકવાનો નથી પછી દુનિયાના જીવન અને એની રાહતો ને શું રડવાનું? ખાસ કરી આખેરતમાં દુનિયાના કાર્યોનો બદલો મળશે એવું જાણનારને.

૩૧૯. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામના મુકાબલા માટે. અમુક તફસીરકારોએ ફરમાવ્યું કે; ફિરઔને જ્યારે જાદુગરોને હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામના મુકાબલા માટે બોલાવ્યા હતા ત્યારે જાદુગરોએ ફિરઔન ને કહ્યું હતું કે; અમે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામને ઊંઘતા જોવા માંગીએ છીએ. તેમને એવી તક આપવામાં આવી તેમણે જોયું કે હઝરત ઊંઘી રહ્યા છે અને અસો મુબારક પહેરો ભરી રહ્યો છે. એ જોઇને જાદુગરોએ કહ્યુ કે; મૂસા જાદુગર નથી કારણ કે જાદુગર જ્યારે ઊંઘતો હોય ત્યારે તેનું જાદુ કામ કરતું નથી. પણ ફિરઔને તેમને જાદુ કરવા લાચાર કર્યા. તેની માફીના તેઓ અલ્લાહ તઆલા પાસે ઇચ્છુક અને આશાવાદી છે.

૩૨૦. આજ્ઞાંકિતોને સવાબ આપવામાં.

૩૨૧. અનાજ્ઞાંકિતોને અઝાબ કરવાના હિસાબે.

૩૨૨. અર્થાત કાફિર, ફિરઔન જેવા.

૩૨૩. કે જેથી મરીને તેનાથી છુટે.

૩૨૪. એવું જીવન જેનાથી કંઇક લાભ મેળવી શકે.

૩૨૫. અર્થાત જેમનો ખાતમો ઇમાન પર થયો હોય અને તેમણે પોતાના જીવનમાં સદકર્મો કર્યાં હોય ફરાઇઝ અને નિફલો બજાવી લાવ્યા હોય.

૩૨૬. કુફ્રની નજાસત અને ગુનાહોની ગંદકીથી.

૩૨૭. જ્યારે કે ફિરઔન મોઅજિઝાઓ જોયા પછી પણ રસ્તા પર આવ્યો નહિ અને શિખામણ સ્વીકારી નહિ અને બની ઇસરાઇલ પર વધારે જુલ્મ અને અત્યાચાર કરવા લાગ્યો.

૩૨૮. મિસરમાંથી અને જ્યારે દરિયાના કિનારે પહોંચે અને ફિરઔની સૈન્ય પાછળથી આવે ત્યારે ફિકર કરીશ નહિ.

૩૨૯. પોતાનો અસો પછાડીને.

૩૩૦. દરિયામાં ડૂબી જવાનો. પછી હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ અલ્લાહના આદેશ મુજબ રાત્રીના પ્રથમ પહોરે ૭૦,૦૦૦ બની ઇસરાઇલને સાથે લઇને મિસરમાંથી રવાના થઇ ગયા.

૩૩૧. જેમાં ૬ લાખ કિબ્તીઓ હતા.

૩૩૨. તેઓ ડૂબી ગયા અને પાણી તેમના માંથાઓથી ઊંચે ચઢી ગયું.

૩૩૩. એ પછી અલ્લાહ તઆલાએ પોતાના બીજા એહસાનનું વર્ણન કર્યું અને ફરમાવ્યું...

૩૩૪. અર્થાત ફિરઔન અને તેની કૌમ.

૩૩૫. કે અમે મૂસા અલયહિસ્સલામને ત્યાં તવરાત આપીશું જેના પર અમલ કરવામાં આવે.

૩૩૬. તીહમાં અને ફરમાવ્યું...

૩૩૭. નાશુકરી અને નેઅમતનો ઇન્કાર કરીને તેમજ એ નેઅમતોને નાફરમાની અને ગુનાહોમાં વાપરીને અથવા એકબીજા પર અત્યાચાર કરીને.

૩૩૮. જહન્નમમાં અને હલાક થયો.

૩૩૯. શિર્કથી.

૩૪૦. આખરી શ્વાસ સુધી.

૩૪૧. હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ જ્યારે પોતાની કોમમાંથી ૭૦ માણસોને ચૂંટીને પોતાની સાથે તૂર પર તવરાત લેવા ગયા પછી પરવરદિગાર સાથે વાત કરવાના શોખમાં તેમનાથી આગળ વધી ગયા તેમને પાછળ છોડયા અને કહ્યું કે; મારી પાછળ પાછળ ચાલ્યા આવો. તે બાબત અલ્લાહ તઆલાએ ફરમાવ્યું; "વમા અઅજલક" (કેમ ઉતાવળ કરી?) ત્યારે હઝરત મૂસાએ...

૩૪૨. અર્થાત તારી ખુશી ઓર વધારે થાય.

મસઅલો :- આ આયતથી "ઇજતેહાદ" જાઇઝ હોવાનું પુરવાર થયું. (મદારિક)

૩૪૩. જેમને તમે હઝરત હારૂન પાસે મૂકીને આવ્યા છો.

૩૪૪. વાછરડા પૂજનનું નિમંત્રણ આપીને.

મસઅલો :- આ આયતમાં 'ઇદલાલ' એટલે કે ગુમરાહ કરવાનો ભાર સામરીના માથે નાંખવામાં આવ્યો કારણ કે તે એનું કારણ અને નિમિત્ત છે. આથી સાબિત થયું કે કોઇ પણ વસ્તુને તેના કારણ સાથે

فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا
لَّهٗ خُوَارٌ فَقَالُوْا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوْسٰى فَنَسِيَ
اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا وَّلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا
وَّلَا نَفْعًا وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ
اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِيْ
وَاَطِيْعُوْٓا اَمْرِيْ قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عٰكِفِيْنَ حَتّٰى
يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوْسٰى قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ
ضَلُّوْٓا اَلَّا تَتَّبِعَنِ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِيْ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا
تَاْخُذْ بِلِحْيَتِيْ وَلَا بِرَاْسِيْ اِنِّيْ خَشِيْتُ اَنْ تَقُوْلَ
فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِيْ قَالَ
فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوْا

અમારી પાસે અમુક વજન ઊંચકાવવામાં આવ્યાં પેલી કોમનાં ઘરેણાંઓનાં[૩૪૯] તો અમે એને[૩૫૦] નાખી દીધાં પછી એ જ રીતે સામરીએ નાખ્યાં[૩૫૧] (૮૭) તો તેણે એમના માટે એક વાછરડું (ઘડી) કાઢયું જીવ વગરની આકૃતિ ગાયની જેવું બોલતું[૩૫૨]. તો બોલ્યા;[૩૫૩] 'આ છે તમારો મઅબૂદ અને મૂસાનો મઅબૂદ. મૂસા તો ભૂલી ગયા[૩૫૪] (૮૮) તો શું દેખતા નથી કે એ[૩૫૫] તેમને વાતનો જવાબ આપતું નથી અને તેમના કશા સારા નરસાનો અધિકાર ધરાવતું નથી[૩૫૬] (૮૯) અને બેશક ! તેમને હારૂને એ પહેલાં કહ્યું હતું કે; 'અય મારી કોમ! ખરેખર તમે આના કારણે ફિત્નામાં પડયા,[૩૫૭] અને બેશક! તમારો રબ રહમાન છે તો મારી પાછળ રહો અને મારો હુકમ માનો' (૯૦) બોલ્યા; ' અમે તો આના પર બરાબર જામેલા રહીશું[૩૫૮] જ્યાં સુધી મૂસા અમારી પાસે પરત આવે[૩૫૯] (૯૧) મૂસાએ કહ્યું; 'અય હારૂન! જ્યારે તમે એમને ગુમરાહ થતાં જોયા હતા ત્યારે તમને કઇ બાબતે થોભાવી દીધા હતા? (૯૨) કે મારી પાછળ આવત[૩૬૦]? તો શું તમે મારો હુકમ માન્યો નહિ?' (૯૩) કહ્યું; 'અય મારા માડી જાયા! ન મારી દાઢી પકડો ન મારા માથાના વાળ, મને એ ડર લાગ્યો કે તમે કહેશો; તમે બની ઇસરાઇલમાં ફૂટ નાખી દીધી અને તમે મારી વાતની રાહ

જોડી શકાય છે. એવી જ રીતે કહી શકાય છે કે; માં-બાપે ઉછેર્યો, દીની રેહબરોએ હિદાયત આપી, અવલિયા અલ્લાહે હાજત પુરી કરી, બુઝુર્ગોએ બલા દફે કરી આપી. તફસીરકારોએ ફરમાવ્યું છે કે; જાહેરી બાબતોમાં કાર્યો કારણ અને નિમિત્ત સાથે જોડી દેવામાં આવતાં હોય છે જો કે વાસ્તવમાં તેને કરનાર અલ્લાહ તઆલા છે. અને કુરઆન શરીફમાં આવું જોડાણ મોટા પ્રમાણમાં છે. (ખાઝિન)

૩૪૫. ચાલીસ દિવસો પુરા કરીને અને તવરાત મેળવીને.

૩૪૬. તેમની હાલત પર.

૩૪૭. કે તે તમને તવરાત આપશે જેમાં હિદાયત છે નૂર છે એક હજાર સૂરતો છે દરેક સૂરતમાં આયતો છે.

૩૪૮. અને એવુ અજુગતું કામ કર્યું કે વાછરડાને પૂજવા લાગ્યા. મારી સાથે તમારો વાયદો તો એ હતો કે મારા હુકમને માન આપશો અને મારા ધર્મ પર અટલ રહેશો.

૩૪૯. અર્થાત ફિરઔનની કોમના ઘરેણાંઓનાં જે બની ઇસરાઇલે તેમની પાસેથી વાપરવા માંગી લીધાં હતાં.

૩૫૦. સામરીના હુકમથી આગમાં.

૩૫૧. તે ઘરેણાંઓને જે એની પાસે હતાં અને તે ધૂળને એણે હઝરત જિબ્રઇલ અલયહિસ્સલામના ઘોડાના પગો નીચેથી લઇ લીધી હતી.

૩૫૨. તે વાછરડું સામરીએ બનાવ્યું અને તેમાં અમુક કાણાઓ એ મુજબ રાખ્યાં કે જ્યારે તેમાં પવન

بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ اَثَرِ الرَّسُوْلِ فَنَبَذْتُهَا
وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِيْ نَفْسِيْ ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ
فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُوْلَ لَا مِسَاسَ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ
تُخْلَفَهٗ وَانْظُرْ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذِيْ ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهٗ
ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ اِنَّمَآ اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾ كَذٰلِكَ نَقُصُّ
عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا
ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾
خٰلِدِيْنَ فِيْهِ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي
الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَّتَخَافَتُوْنَ بَيْنَهُمْ اِنْ
لَّبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ اِذْ يَقُوْلُ اَمْثَلُهُمْ

જોઇ નહિ[૩૬૧]' (૯૪) મૂસાએ કહ્યું; 'અય સામરી! હવે તારી હાલત શું છે?[૩૬૨]' (૯૫) બોલ્યો; 'મેં તે જોયું જે લોકોએ જોયું નહિ[૩૬૩], તો ફરિશ્તાના નિશાનમાંથી એક મુઠ્ઠી ભરી લીધી પછી તેને નાખી[૩૬૪], અને મારા જીવને એ જ સારૂં લાગ્યું[૩૬૫] (૯૬) કહ્યું; 'તુ ચાલ પકડ[૩૬૬] કે દુનિયાના જીવનમાં તારી સજા એ છે કે[૩૬૭] તુ કહીશ; 'અડક નહિ[૩૬૮] અને બેશક ! તારા માટે એક વાયદા નો સમય છે[૩૬૯] જે તારાથી ટાળી શકાશે નહિ. અને તારા આ મઅબૂદને જો જેની સામે આખો દિવસ તુ આસન જમાવેલો રહ્યો[૩૭૦]. કસમ છે! અમે અવશ્ય એને સળગાવીશું પછી ટુકડે ટુકડા કરીને દરિયામાં વહેવડાવી દઇશું,[૩૭૧] (૯૭) તમારો મઅબૂદ તો તે અલ્લાહ જ છે જેના સિવાય કોઇની બંદગી નથી. પ્રત્યેક વસ્તુને તેનું ઇલ્મ ઘેરી વળેલું છે (૯૮) અમે આ રીતે જ તમારી સામે આગલી ખબરો વર્ણવીએ છીએ અને અમે તમને અમારી પાસેથી એક ઝિક્ર આપ્યું[૩૭૨] (૯૯) જે એનાથી મોઢું ફેરવે[૩૭૩] તો બેશક! તે કયામતના દિવસે એક ભાર ઉપાડશે[૩૭૪] (૧૦૦) તેઓ હંમેશા એમાં રહેશે[૩૭૫] અને તે કયામતના દિવસે એમના માટે કેટલો ખરાબ ભાર હશે (૧૦૧) જે દિવસે સૂર ફૂંકવામાં આવશે[૩૭૬] અને અમે તે દિવસે મુજરિમોને[૩૭૭] ઉઠાડીશું, લીલી આંખો[૩૭૮] (૧૦૨) પરસ્પર છાના છાના કહેતા

પ્રવેશે ત્યારે તેમાંથી વાછરડાના અવાજ ઉત્પન્ન થાય. એક કથન એવું છે કે તે હઝરત જિબ્રઇલના ઘોડાના પગ નીચેની માટી નાખવાના કારણે જીવતું થઇને વાછરડાની જેમ બોલતું હતું.

૩૫૩. સામરી અને તેના અનુયાયીઓ.

૩૫૪. અર્થાત મૂસા મઅબૂદને ભૂલી ગયા અને તેને અહીં મૂકીને તેની ઢુંઢમાં તૂર પર ગયા. (મુઆઝલ્લાહ) અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું છે કે; 'નસીય' (ભૂલી ગયો) નો કર્તા સામરી છે, અને મતલબ એ છે કે સામરીએ વાછરડાને મઅબૂદ બનાવ્યો તે પોતાના રબને ભૂલી ગયો, અથવા તે શરીરો વિનાશિત છે એ દલીલ ભૂલી ગયો.

૩૫૫. વાછરડુ.

૩૫૬. સંબોધન કરવાથી પણ લાચાર અને સારૂં નરસું કરી શકવાથી પણ લાચાર, એ કેવી રીતે મઅબૂદ હોય શકે છે?

૩૫૭. તો એને પૂજો નહિ.

૩૫૮. વાછરડાની પૂજા ચાલુ રાખીશું અને તમારી વાત માનીશું નહિ.

૩૫૯. ત્યાર પછી હઝરત હારૂન અલયહિસ્સલામ તેમનાથી અલગ થઇ ગયા અને આપની સાથે ૧૨ હજાર તે લોકો પણ જેમણે વાછરડાને પૂજયું હતું નહિ. જ્યારે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ પાછા આવ્યા ત્યારે આપે તેમના બુમબરાડા અને વાજીંત્રોના અવાજ સાંભળ્યા જે વાછરડાની આજુબાજુ નાચતાં નાચતાં વગાડતા હતા. ત્યારે આપે આપના ૭૦ સાથીદારોને કહ્યું; આ ફિત્નાના અવાજો છે. જ્યારે નજીક આવ્યા

અને હઝરત હારૂનને જોયા ત્યારે દીની જુસ્સાના કારણે જે આપની પ્રવૃતિમાં હતો તેમના માથાના વાળ જમણા હાથમાં દાઢી ડાબા હાથ વડે પકડી અને...

૩૬૦. અને મને કહી આપત. એટલે કે જ્યારે તેમણે તમારૂં કહ્યું માન્યું નહિ ત્યારે તમે મને કેમ મળ્યા નહિ કે તમારૂં તેમની પાસેથી નાસી આવવું પણ તેમના માટે એક આંચકારૂપ થાત.

૩૬૧. એ સાંભળીને હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ સામરી તરફ વળ્યા જેમકે...

૩૬૨. તેં આવું શા માટે કર્યું એનું કારણ કહે?

૩૬૩. અર્થાત મેં હઝરત જિબ્રઇલ અલયહિસ્સલામને જોયા અને તેમને ઓળખી લીધા તેઓ સંજીવની ઘોડા પર અસ્વાર હતા મારા દિલમાં એ વાત આવી કે ઘોડાના પગલાંની ધૂળ લઇ લઉં.

૩૬૪. પેલા વાછરડામાં જેને બનાવ્યું હતું.

૩૬૫. અને આ કામ મેં મારી જ ઇચ્છાથી કર્યું કોઇ બીજો એનું કારણ કે કરાવનાર હતો નહિ. ત્યારે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે...

૩૬૬. આઘો થા.

૩૬૭. જ્યારે તારી હાલતથી અજાણ્યો એવો કોઇ તને મળવા ઇચ્છે ત્યારે તેને...

૩૬૮. અર્થાત બધાંથી વેગળું રહેવું ન તું કોઇને અડે ન કોઇ તને અડે. લોકોને મળવું તેના માટે તદ્દન મના કરી દેવામાં આવ્યું તેમજ વાતચીત મુલાકાત ખરીદ વેચાણ દરેક સાથે હરામ કરી દેવામાં આવ્યું. અને જો સંજોગવસાત કોઇ તેને અડકી જતું તો તે અને અડકનાર બન્ને સખ્ત તાવમાં સપડાતા. તે જંગલમાં એવી બુમો મારતો ફરતો કે કોઇ અડકશો નહિ અને જંગલી લોકો તેમજ પ્રાણીઓ વચ્ચે જિંદગીના દિવસો ઘણી જ કડવાશ અને સખ્તાઇથી પસાર કરતો હતો.

૩૬૯. એટલે કે અઝાબના વાયદાનો આખેરતમાં, આ દુનિયાના અઝાબ પછી તારા શિર્ક તથા ફસાદખોરી પર.

૩૭૦. અને તેની ઇબાદત પર જામેલો રહ્યો.

૩૭૧. જેમકે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે એવું જ કર્યું. અને જ્યારે આપ સામરીના એ ફસાદનો નાશ કરી ચૂકયા ત્યારે બની ઇસરાઇલને સંબોધીને સાચા દીનનું બયાન આપ્યું અને ફરમાવ્યું...

૩૭૨. એટલે કે કુરઆને પાક, જે ઝિક્રે અઝીમ છે અને જે એના પ્રત્યે ધ્યાન આપે તેના માટે એ કિતાબે કરીમમાં નજાત અને બરકતો છે અને આ મુબારક કિતાબમાં આગલી ઉમ્મતોની એવી હાલતોનો ઉલ્લેખ છે જે વિચાર કરવા અને બોધ ગ્રહણ કરવા લાયક છે.

૩૭૩. એટલે કે કુરઆન તરફથી, અને તેના પર ઇમાન લાવે નહિ અને એની હિદાયતોથી લાભ ઉઠાવે નહિ.

૩૭૪. ગુનાહોનો મોટો ભાર.

૩૭૫. અર્થાત તે ગુનાહોના અઝાબમાં.

૩૭૬. લોકોને મેહશરમાં હાજર કરવા માટે, એટલે કે બીજીવારનું સૂર.

૩૭૭. અર્થાત કાફિરોને. એવી હાલતમાં કે...

૩૭૮. અને કાળા મોઢાં.

૩૭૯. આખેરતની ભયાનકતા અને ત્યાંનાં બિહામણાં દ્રશ્યો દેખીને તેમને દુનિયાના જીવનની મુદ્દત

હશે કે; તમે દુનિયામાં દસ રાતો જ રહ્યા[૩૭૯] (૧૦૩) અમે સારી પેઠે જાણીએ છીએ જે તેઓ[૩૮૦] કહેશે, જ્યારે કે એમનામાં બધાંથી સારા અભિપ્રાયવાળો કહેશે કે; તમે માત્ર એક જ દિવસ રહ્યા હતા[૩૮૧] (૧૦૪) અને તમને પૂછે છે પહાડો બાબત,[૩૮૨] તમે ફરમાવો; 'એમને મારો રબ કુચ્ચે કુચ્ચા કરીને ઉડાડી દેશે (૧૦૫) તો એમને પાડીને સરખું કરી નાખશે' (૧૦૬) કે તુ એમાં ઊંચું નીચું કશું જુએ નહિ (૧૦૭) તે દિવસે પોકારનારની પાછળ દોડશે[૩૮૩] તેમાં વંકાશ નહિ હોય[૩૮૪] અને બધા અવાજો રહમાન સમક્ષ [૩૮૫] ધીમા થઇને રહી જશે તો તુ ઘણા જ ધીમા અવાજ સિવાય કશું સાંભળીશ નહિ[૩૮૬] (૧૦૮) તે દિવસે કોઇની ભલામણ કામ આપશે નહિ પણ તેની જેને રહ-માને[૩૮૭] પરવાનગી આપી દીધી છે અને તેની વાત પસંદ કરી (છે) (૧૦૯) તે જાણે છે જે કંઇ તેમની આગળ છે અને જે કંઇ તેમની પાછળ છે તે.[૩૮૮] અને તેમનું જ્ઞાન તેને ઘેરી શકતું નથી[૩૮૯] (૧૧૦) અને બધાં મોઢાંઓ નમી પડશે તે જીવંત જીવતાં રાખનાર સમક્ષ.[૩૯૦] અને બેશક! જેણે જુલ્મનો ભાર ઊંચકયો તે અભાગી રહ્યો[૩૯૧] (૧૧૧) અને જે કોઇ નેક કામ કરે અને હોય મુસલમાન તો તેને ન તો સખ્તાઇનો ભય હશે ન નુકસાનનો[૩૯૨] (૧૧૨) અને એજ રીતે અમે એને અરબી કુરઆન ઉતાર્યું અને એમાં વિવિધ

طٰهٰ ٢٠ قَالَ اَلَمْ ١٦

طَرِيْقَةً اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾ وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْجِبَالِ ع ١٢
فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّيْ نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾
لَّا تَرٰى فِيْهَا عِوَجًا وَّلَآ اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَّتَّبِعُوْنَ
الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهٗ ۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ
فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَّا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ
اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهٗ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ منزل ٤
مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِهٖ عِلْمًا ﴿١١٠﴾
وَعَنَتِ الْوُجُوْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّوْمِ ؕ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ
ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخٰفُ
ظُلْمًا وَّلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
وَّصَرَّفْنَا فِيْهِ مِنَ الْوَعِيْدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ اَوْ يُحْدِثُ

બહુ ઓછી લાગશે.

૩૮૦. પરસ્પર એક બીજાને.

૩૮૧. અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું છે કે; તેઓ તે દિવસની સખ્તીઓ નિહાળી પોતાની દુનિયામાં રહેવાની મુદ્દત ભૂલી જશે.

૩૮૨. **શાને નુઝૂલ** :- હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; સકીફ કબીલાના એક માણસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને પૂછયું કે; કયામતના દિવસે પહાડોનું શું થશે? તે બાબત આ આયત ઉતરી.

૩૮૩. જે તેમને કયામતના દિવસે હશ્રના મેદાન તરફ બોલાવશે અને બુમો પાડશે કે; ચાલો રહમાન સમક્ષ હાજર થવા માટે. અને એ પોકારનાર હઝરત ઇસરાફીલ હશે.

૩૮૪. અને એ પોકારની કોઇ અવગણના કરી શકશે નહિ.

૩૮૫. હૈબત અને જલાલના કારણે.

૩૮૬. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; માત્ર હોઠોના હલન સિવાય કશું સંભળાશે નહિ.

૩૮૭. શફાઅત કરવાની...

૩૮૮. અર્થાત બધો ભૂત અને ભવિષ્યકાળ તેમજ દુનિયા અને આખેરતની તમામ બાબતો. એટલે કે અલ્લાહ તઆલાનું ઇલ્મ બન્દાઓની જાત અને ગુણો તેમજ બધી પરિસ્થિતિઓને વીંટળાય વળેલું છે.

لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۫ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ
عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ
لَهٗ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا
اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اَبٰى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ
وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ
لَكَ اَلَّا تَجُوْعَ فِيْهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيْهَا وَلَا
تَضْحٰى ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطٰنُ قَالَ يٰٓاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ
عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ
لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ ۫
وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَتَابَ عَلَيْهِ

રીતે અઝાબના વાયદા આપ્યા[૩૯૩] કે ક્યાંક એમને ભય લાગે અથવા એમના દિલોમાં કંઇક વિચાર ઉત્પન્ન કરે[૩૯૪] (૧૧૩) તો બધાંથી ઉચ્ચ છે અલ્લાહ સાચો બાદશાહ.[૩૯૫] અને કુરઆનમાં ઉતાવળ કરો નહિ જ્યાં સુધી કે એની વહી તમને પુરી થાય નહિ.[૩૯૬] અને વિનંતી કરો કે; અય મારા રબ! મને વધારે ઇલ્મ આપ (૧૧૪) અને બેશક! અમે આદમને આ પહેલાં એક તાકીદનો હુકમ આપ્યો હતો[૩૯૭] તો તે ભૂલી ગયો અને અમે તેનો ઇરાદો ભાળ્યો નહિ (૧૧૫) અને જ્યારે અમે ફરિશ્તાઓને કહ્યું; 'આદમને સિજદો કરો' તો બધા જ સિજદામાં પડયા સિવાય કે ઇબ્લીસ, તેણે માન્યું નહિ (૧૧૬) તો અમે ફરમાવ્યું; 'અય આદમ! બેશક! આ તારો અને તારી પત્નીનો દુશ્મન છે[૩૯૮] તો (ક્યાંક) એવુ ન બને કે એ તમને બન્નેને જન્નતમાંથી કઢાવે, પછી તુ કષ્ટ માં પડે[૩૯૯] (૧૧૭) બેશક! તારા માટે જન્નતમાં એ છે કે તુ ન ભૂખ્યો થાય ન નગ્ન થાય (૧૧૮) અને એ કે તને એમાં ન તરસ લાગે ન તડકો[૪૦૦] (૧૧૯) તો શયતાને તેને વસવસો નાંખ્યો, બોલ્યો; 'અય આદમ! શું હું તમને અમર રહેવાનું ઝાડ દેખાડું[૪૦૧] અને એવી બાદશાહી કે જે જુની થાય નહિ?'[૪૦૨] (૧૨૦) તો તે બન્નેએ તેમાંથી ખાધું. હવે તેમના પર તેમની શરમની વસ્તુઓ જાહેર થઇ,[૪૦૩] અને જન્નતનાં પાંદડાંઓ પોતાની ઉપર ઢાંકવા માંડયા,[૪૦૪] અને આદમથી પોતાના રબના હુકમમાં ભૂલ થઇ તો જે હેતુ ધાર્યો હતો તેનો માર્ગ મળ્યો નહિ[૪૦૫]

૩૮૯. અર્થાત સમગ્ર કાએનાતનું જ્ઞાન પણ અલ્લાહની ઝાતને ઘેરી શકતું નથી તેની ઝાતને સમજવી એ જગત આખાની વિદ્યાઓની પહોંચ કરતાં પણ ઊંચી વસ્તુ છે. તે પોતાનાં નામો ગુણો અને કુદરતનાં ચિન્હો તેમજ હિકમતની નિશાનીઓથી ઓળખી શકાય છે. અમુક તફસીરકારોએ આ આયત નો અર્થ એ મુજબ બયાન કર્યો છે કે; મુખ્લૂકનું જ્ઞાન અલ્લાહની જાણકારીને ઘેરો ઘાલી શકતાં નથી. જાહેર માં આ બે મંતવ્યો છે પણ પરિણામ પર નજર રાખનાર જાણી શકે છે કે માત્ર નિર્દેશનો ફેર છે.

૩૯૦. અને દરેક આજેઝી અને નરમાશ સહીત હાજર થશે, કોઇનામાં બંડખોરી રહેશે નહિ. અલ્લાહ તઆલા ના કહેર અને સત્તાનો સંપુર્ણ દેખાવ થશે.

૩૯૧. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમાએ આની તફસીરમાં ફરમાવ્યું કે; જેણે શિર્ક કર્યું તે ખોટમાં રહ્યો. અને બેશક ! શિર્ક સખતમાં સખત જુલ્મ છે અને જે આ જુલ્મનો ભાર ઊંચકીને હશ્રના મેદાનમાં આવે તેનાથી વધીને અભાગી કોણ?

૩૯૨. **મસઅલો** :- આ આયતથી જણાયું કે ફરમાંબરદારી અને નેક કામો એ બધાંની સ્વીકૃતીનો દારોમદાર ઇમાન પર છે, જો ઇમાન હશે તો બધી નેકીઓ લાભદાયી છે અને ઇમાન નહિ હોય તો બધા અમલ અર્થહિન.

૩૯૩. ફરાઇઝ છોડવા અને મના કરેલી બાબતો કરવા બદલ.

૩૯૪. જેનાથી એમને નેકીઓનો શોખ અને ગુનાહોની ઘૃણા થાય અને તેઓ શિખામણ ગ્રહણ કરે.

૩૯૫. જે અસલ માલિક છે અને બધા બાદશાહો અને મોહતાજ.

(૧૨૧) પછી એને એના રબે ચૂંટી લીધો તો તેના પર પોતાની રહમત દ્વારા પુનઃધ્યાન આપ્યું અને પોતાની ખાસ નિકટતાનો માર્ગ દેખાડયો (૧૨૨) ફરમાવ્યું; 'તમે બન્ને મળીને જન્નતમાંથી ઉતરો તમારામાં એક બીજાનો દુશ્મન છે. પછી તમારાં બધાં પાસે મારા તરફથી હિદાયત આવે[૪૦૬] તે જે મારી હિદાયત પાછળ ચાલ્યો તે ભટકશે નહિ[૪૦૭] અને ન અભાગી થાય[૪૦૮] (૧૨૩) અને જેણે મારી યાદથી મોઢું ફેરવ્યું[૪૦૯] તો બેશક! તેના માટે જીવન સાંકડું છે[૪૧૦] અને અમે તેને કયામતના દિવસે અંધ ઉઠાડીશું' (૧૨૪) કહેશે; 'અય મારા રબ! મને તેં કેમ આંધળો ઉઠાડ્યો હું તો દેખતો હતો,[૪૧૧] (૧૨૫) કહેશે; આમ જ તારી પાસે અમારી આયતો આવી હતી[૪૧૨] (તો) તેં તેમને ભૂલાવી દીધી અને એવી જ રીતે આજે કોઇ તારી ખબર લેશે નહિ[૪૧૩] (૧૨૬) અને અમે એવો જ બદલો આપીએ છીએ (તેને) જે હદથી વધે અને પોતાના રબની આયતો પર ઇમાન લાવે નહિ, અને બેશક! આખેરત નો અઝાબ વધુ સખત છે અને બધાથી વધારે ટકનાર છે (૧૨૭) તો શું એમને એનાથી સુઝ પડી નહિ કે અમે એમનાથી પહેલાં કેટલાં જુથોનો નાશ કર્યો?[૪૧૪] કે તેઓ તેમનાં રહેઠાણોનાં સ્થાનોએ ચાલે ફરે છે[૪૧૫] બેશક ! એમાં બુધ્ધિમાનો માટે ચિન્હો છે[૪૧૬] (૧૨૮) અને જો તમારા રબની એક વાત પસાર થઇ ચૂકી હોત નહિ[૪૧૭] તો જરૂર એમને અઝાબ વિંટળાઇ વળત[૪૧૮] અને જો એક વાયદો નક્કી કરેલો

قال الم ١٦ — طه ٢٠

وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا
يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ
مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ أَعْمٰى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ
لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذٰلِكَ
أَتَتْكَ اٰيٰتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيٰتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ
أَشَدُّ وَأَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ فِي مَسٰكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِأُولِي النُّهٰى ﴿١٢٨﴾
وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ
مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ

૩૯૬. **શાને નુઝૂલ :-** જ્યારે હઝરત જિબ્રઇલ કુરઆન શરીફ લઇને હાજર થતા હતા ત્યારે હુઝૂર તેમની સાથે સાથે પઢવા માંડતા હતા અને ઉતાવળ કરતા હતા જેથી સારી રીતે યાદ થઇ જાય. તે બાબત આ આયત ઉતરી અને ફરમાવવામાં આવ્યું કે; આપ કષ્ટ વેઠો નહિ. અને સૂરએ કયામહમાં અલ્લાહે (આપને યાદ કરાવી દેવાની) જવાબદારી પોતે ઉઠાવીને આપને વધારે સંતોષી બનાવી દીધા.

૩૯૭. કે મનાઇ કરેલા ઝાડ પાસે જશો નહિ.

૩૯૮. આથી જણાયું કે શ્રેષ્ઠતા અને બુઝુર્ગીવાળાના માનને અમાન્ય રાખવું અને તેની તાઝીમ અને એહતેરામ (સન્માન) થી વંકાઇ જવું હસદ અને દુશ્મનીની દલીલ છે. આ આયત મુજબ શયતાન નું હઝરત આદમને સિજદો નહિ કરવું એ આપની સાથે તેની દુશ્મનીની દલીલ તરીકે બયાન કરવામાં આવ્યું.

૩૯૯. અને પોતાના ખોરાક માટે જમીન જોડવાની, ખેતી કરવાની, અનાજ ઉગાડવાની, પીસવાની મેહનતમાં સપડાય. અને સ્ત્રીની ખોરાકી પુરૂષના માથે છે એટલા માટે આ બધી મહેનતનો સંબંધ માત્ર હઝરત આદમ સાથે જોડવામાં આવ્યો.

૪૦૦. જન્નતમાં દરેક પ્રકારનો આરામ અને રાહત પ્રાપ્ત છે કષ્ટ અને કમાણી કરવાની તદ્દન ચિંતા નથી.

૪૦૧. જેને ખાધા પછી ખાનારને હમેશાં રહેનારૂં જીવન પ્રાપ્ત થાય છે.

૪૦૨. અને એનો અસ્ત થાય નહિ.

૪૦૩. અર્થાત જન્નતી લેબાસ તેમના શરીરો પરથી ઉતરી ગયા.

હોત નહિ તો[૪૧૯] (૧૨૯) તો તેમની વાતો બદલ સબર કરો અને પોતાના રબને વખાણીને તેની પવિત્રતા બોલો સૂર્ય ચળકતાં પહેલાં[૪૨૦] અને તે અસ્ત થતાં પહેલા[૪૨૧] અને રાતના પ્રહરોમાં તેની પવિત્રતા બોલો[૪૨૨] અને દિવસના છેડાઓ પર[૪૨૩] એ આશાએ કે તમે ખુશ થાઓ[૪૨૪] (૧૩૦) અને ન લંબાવ અય સાંભળનાર! પોતની આંખો તે તરફ જે અમે કાફિરોનાં યુગલોને વાપરવા આપી છે, જીવતા જગતની પ્રફુલ્લતા[૪૨૫] કે (જેથી) અમે એના લીધે તેમને ફિત્નામાં નાખીએ[૪૨૬] અને તારા રબની રોજી[૪૨૭] સર્વોત્તમ અને બધાંથી વધુ ટકનાર છે (૧૩૧) અને પોતના ઘરવાળાઓને નમાઝનો આદેશ આપ અને પોતે (પણ) એના પર જામેલો રહે, અમે કંઇ તારી પાસે રોજી માંગતા નથી,[૪૨૮] અમે તને રોજી આપીશું.[૪૨૯] અને પરિણામની સુખરૂપતા પરહેઝગારી માટે (છે) (૧૩૨) અને કાફિરો બોલ્યા; 'આ[૪૩૦] પોતના રબ પાસેથી કોઇ નિશાની કેમ લાવતા નથી?[૪૩૧] અને શું એમને તેનું વર્ણન લાધ્યું નથી જે આગલી કિતાબોમાં છે[૪૩૨] (૧૩૩) અને જો અમે એમને કોઇ અઝાબ દ્વારા હલાક કરી દેત રસૂલ આવતા પહેલાં તો[૪૩૩] જરૂર કહેત; 'અય અમારા રબ! તેં અમારી તરફ કોઇ રસૂલ કેમ મોકલ્યો નહિ કે જેથી અમે તારી આયતો પર ચાલત અપમાનિત અને બદનામ થતાં પહેલાં' (૧૩૪) તમે ફરમાવો; 'બધા જ રાહ જુએ છે[૪૩૪] તો તમે પણ રાહ જુઓ તો હમણાં જ જાણી લેશો[૪૩૫] કે સીધા રસ્તાવાળા કોણ છે અને કોણે હિદાયત મેળવી (૧૩૫)

طٰهٰ ٢٠ — قال الم ١٦

طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوْبِهَا ۚ وَمِنْ اٰنَآئِ الَّیْلِ فَسَبِّحْ
وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَیْنَیْكَ
اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا ۙ
لِنَفْتِنَهُمْ فِیْهِ ؕ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَیْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَاْمُرْ اَهْلَكَ
بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَیْهَا ؕ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ؕ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ؕ
وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا یَاْتِیْنَا بِاٰیَةٍ مِّنْ
رَّبِّهٖ ؕ اَوَلَمْ تَاْتِهِمْ بَیِّنَةُ مَا فِی الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ
اَنَّاۤ اَهْلَكْنٰهُمْ بِعَذَابٍ مِّنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوْا رَبَّنَا لَوْلَاۤ
اَرْسَلْتَ اِلَیْنَا رَسُوْلًا فَنَتَّبِعَ اٰیٰتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ
نَّذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوْا ۚ فَسَتَعْلَمُوْنَ
مَنْ اَصْحٰبُ الصِّرَاطِ السَّوِیِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

૪૦૪. સતર ઢાંકવા અને શરીર છુપાવવા માટે.

૪૦૫. અને તે ઝાડ(નું ફળ) ખાવાથી કાયમનું જીવન મળ્યું નહિ. પછી હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ તવબહ અને ઇસ્તિગફારમાં પરોવાયા અને અલ્લાહના દરબારમાં સય્યિદે અમ્બિયા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમના વસીલાથી દુઆ માંગી.

૪૦૬. એટલે કે કિતાબ અને રસૂલ.

૪૦૭. અર્થાત દુનિયામાં.

૪૦૮. આખેરતમાં, કારણ કે આખરતનું અભાગીપણું દુનિયામાં સત્ય માર્ગથી ભટકી જવાનું પરિણામ છે તો જે કોઇ અલ્લાહની કિતાબ અને સાચા રસૂલના ચિંધેલા માર્ગે ચાલે તે દુનિયામાં ભટકવાથી અને આખેરતમાં એના વબાલ અને અઝાબથી છુટકારો મેળવશે.

૪૦૯: અને મારી હિદાયત તરફથી મોઢું ફેરવ્યું.

૪૧૦. દુનિયામાં અથવા કબરમાં અથવા આખેરતમાં અથવા દીનમાં અથવા એ તમામમાં. દુનિયામાં સાંકડું જીવન એ રીતે છે કે હિદાયતની પેરવી નહિ કરવાના કારણે કુકર્મો અને હરામ બાબતોમાં સપડાય અથવા સંતોષથી વંચિત બનીને લાલચમાં સપડાય જાય અને માલ અસબાબની વિપુલતાથી પણ તેને સંતોષ અને દિલનું ચેન મળે નહિ, દિલ પ્રત્યેક વસ્તુની લાલસા પાછળ ભટકે અને આ નથી પેલું નથી વિગેરેની લાલચોથી પરિસ્થિતિ અંધકારમય અને હાલત ખરાબ રહે અને તવકકુલ કરનાર મોમિન જેવો સંતોષ તેને નસીબ થાય જ નહિ જેને 'હયાતે તય્યિબહ' (પાક જીવન) કહે છે.

અને કબરની સાંકડી જિંદગી એ મુજબ છે કે હદીષ શરીફ અનુસાર કાફિર પર તેની કબર માં ૯૯ સાપો છુટા મૂકવામાં આવે છે. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; આ આયત અસ્વદ બિન અબ્દુલ ઉઝઝા મખઝૂમી વિષે ઉતરી. અને કબરની તંગ જિંદગીનો મતલબ કબરનું એટલા જોરથી દબાવવું છે કે એક તરફનાં પાંસળાં બીજી તરફ આવી જાય.

અને આખેરતનું સાંકડું જીવન દોઝખના અઝાબ છે જ્યાં ઝકકૂમ (થોર) અને ઉકળતું પાણી તેમજ દોઝખીઓનું લોહી અને તેમનું પરૂ ખાવા પીવા માટે આપવામાં આવશે.

અને દીનમાં તંગ જીવન એ છે કે નેકીઓના માર્ગો સાંકડા બની જાય અને માનવી હરામ કાર્યોમાં લબદાય જાય. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહુ અન્હુમાએ ફરમાવ્યું કે; બન્દાને થોડું મળે કે ઘણુ પણ જો અલ્લાહનો ડર નથી તો તેમાં કશી ભલાઇ નથી અને એ સાંકડું જીવન છે. (તફસીરે કબીર, ખાઝિન, મદારિક, વિ.)

૪૧૧. દુનિયામાં.

૪૧૨. તુ તેમના પર ઇમાન લાવ્યો નહિ.

૪૧૩. જહન્નમની આગમાં સળગ્યા કરીશ.

૪૧૪. જેઓ રસૂલોને માનતા હતા નહિ.

૪૧૫. અર્થાત કુરેશીઓ પોતાની સફરો દરમ્યાન તેમનાં શહેરો પરથી પસાર થાય છે અને તેમના વિનાશનાં ચિન્હો જુએ છે.

૪૧૬. જેઓ બોધ ગ્રહણ કરે અને સમજે કે નબીઓને જૂઠાડવા અને તેમનો વિરોધ કરવાનું પરિણામ ખરાબ છે.

૪૧૭. કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમની ઉમ્મતને અઝાબ કરવાનું ઠેલવામાં આવશે.

૪૧૮. દુનિયામાં જ.

૪૧૯. એટલે કે કયામતના દિવસે.

૪૨૦. એનો અર્થ નમાઝે ફજર છે.

૪૨૧. એટલે કે ઝોહર અને અસરની નમાઝો જે દિવસના પાછલા અડધા ભાગમાં ઝવાલ અને સૂર્યાસ્તની વચ્ચે આવેલી છે.

૪૨૨. અર્થાત મગરિબ અને ઇશાની નમાઝો પઢો.

૪૨૩. ફજર અને મગરિબની નમાઝો. વધુ તાકીદ માટે એમને ફરીવાર બયાન કરવામાં આવી. અને અમુક તફસીરકારો સૂર્યાસ્ત પહેલાંથી અસરની નમાઝ અને દિવસના છેડાથી ઝોહરની નમાઝ ધારે છે. તેમનો ખુલાસો એ છે કે ઝોહરની નમાઝ ઝવાલ પછી છે અને તે સમયે દિવસના પ્રથમ અડધા અને બીજા અડધા ભાગના છેડાઓ મળે છે પ્રથમ અડધા ભાગનો અંત હોય છે અને બીજા અડધા ભાગનો આરંભ. (મદારિક, ખાઝિન).

૪૨૪. અલ્લાહની કૃપા અને તેની દેણ અને તેના ઇકરામથી કે તેમને ઉમ્મત માટે શફીઅ બનાવીને તમારી શફાઅત કબૂલ ફરમાવે અને તમને રાજી કરે જેવું કે તેણે ફરમાવ્યું; "વલસૌફ યુઅતીક રબ્બુક ફતરદા" (તમને તમારો રબ એટલું આપશે કે તમે ખુશ થઇ જશો.)

૪૨૫. અર્થાત કાફિરો યહૂદીઓ ખ્રિસ્તીઓને જે જાત જાતનો સરસામાન આપ્યો છે મોઅમિને તેને

સારી અને આશ્ચર્યજનક નજરે જેવો જોઇએ નહિ. હસન રદીયલ્લાહુ અન્હૂએ ફરમાવ્યું છે કે; નાફરમાનોની જાહોજલાલી જુઓ નહિ પણ એ જુઓ કે ગુનાહો અને નાફરમાનીની બેઇજ્જતી તેમની ગરદનો માંથી કેવી ડોકિયાં કરી રહી છે.

૪૨૬. એવી રીતે કે એમના પર જેટલી નેઅમત વધે છે તેમની નાફરમાની અને બળવાખોરી પણ તેટલી જ વધે છે અને તેઓ આખેરતની સજાને પાત્ર ઠરે છે.

૪૨૭. અર્થાત જન્નત અને તેની નેઅમતો.

૪૨૮. અને એ વાતની તકલીફ આપતા નથી કે અમારી મખ્લૂકને રોજી આપ અથવા પોતાની રોજી અને પોતાના સંબધીઓની રોજીની જવાબદારી ઉપાડ બલ્કે...

૪૨૯. અને તેમને પણ, માટે રોજીની ચિંતામાં પડ નહિ પોતાના દિલને આખેરતના કાર્ય માટે નવરૂં રહેવા દે કારણ કે જે અલ્લાહના કામમાં હોય છે અલ્લાહ તેનાં કામ બનાવે છે.

૪૩૦. અર્થાત હુઝૂર સય્યિદે આલમ સલ્લલ્લાહુ લયહિ વસલ્લમ.

૪૩૧. જે એમની નબુવ્વતની સચ્ચાઇનો પુરાવો આપે. ઘણી આયતો અને નિશાનીઓ આવી ચૂકી હોવા છતાં અને એક પછી એક મોજિઝો જાહેર થતો હોવા છતાં કાફિરો એ બધાથી આંધળા બન્યા અને તેમણે હુઝૂર વિષે એવું કહી નાખ્યું કે આપ પોતાના રબ પાસેથી કોઇ નિશાની કેમ લાવ્યા નહિ? એના જવાબમાં અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે;

૪૩૨. અર્થાત કુરઆન શરીફ અને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમની (પધરામણીની) બશારત અને આપની નબુવ્વત અને રિસાલતનું વર્ણન એ કેવી મહાન નિશાનીઓ છે? એના હોવા છતાં બીજી કોઇ નિશાનીની માંગણીનું શું સ્થાન છે?

૪૩૩. કયામતના દિવસે.

૪૩૪. અમે પણ અને તમે પણ.

શાને નુઝૂલ :- મુશ્રિકોએ કહ્યું હતું કે; અમે સમયના ફેરફાર અને ક્રાંતિની રાહ જોઇએ છીએ કે ક્યારે મુસલમાનો પર (આફતો) આવે અને એમની વાર્તા પુરી થાય. તે બાબત આ આયત ઉતરી અને કહેવામાં આવ્યું કે; તમે મુસલમાનોની તબાહી અને બરબાદીની રાહ જુઓ છો અને મુસલમાનો તમારી સજા અને અઝાબની રાહ જોઇ રહ્યા છે.

૪૩૫. જ્યારે કે ખુદાનો હુકમ આવશે અને કયામંત આવી લાગશે.